

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Et nytt språk for "frelse"?

En analyse av frelsesforståelsen hos fem norske sjelesørgere

Marie Therese Bakkevig Hillesund

Veileder

Professor Leif Gunnar Engedal

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved

Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen

Det teologiske menighetsfakultet, høst 2012

AVH504 spesialavhandling (60 ECTS)

Cand.theol.

Forord

Å ha fått bruke et helt semester, mot slutten av teologistudiet, på temaet frelse oppleves som et privilegium.

Det har vært berikende å få intervju fem engasjerte prester. Tusen takk til dere som stilte opp som informanter. Takk for at dere tok dere tid og ga av deres tanker og teologiske refleksjoner. En stor takk også til Bergljot Hauglid som tok seg tid til et pilotintervju.

Jeg vil også rette en stor takk til min dyktige veileder Leif Gunnar Engedal. Tusen takk for motiverende og innsiktsfull veiledning.

Takk til Aina Marie, Elisabeth, mamma og pappa, for støtte, interesse og samtaler om tema. Og til sist en stor takk til min mann, Svein Egil, for samtaler, tålmodighet og støtte.

Forkortelser

ID : Henriksen, Jan-Olav (2003) *Imago Dei – Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

QLG: Johnson, Elizabeth A. (2007) *Quest for the Living God – Mapping Frontiers in the Theology of God* New York/London: Continuum

Innholdsfortegnelse:

1. Innledning.....	6
1.1. Horisont – Hvorfor ”frelse”?.....	6
1.2. Problemstilling.....	7
1.3. Material	9
1.3.1. Systematisk-teologisk teori	9
1.3.2. Empirisk material.....	10
1.4. Metode	11
1.4.1. Hermeneutikk.....	11
1.4.2. Kvalitativ metode	13
1.5. Disposisjon.....	19
2. Gud og menneskets frelse – momenter i systematisk-teologisk teori.....	20
2.1. Innledning.....	20
2.1.1. Et antropologisk og et trinitarisk perspektiv	21
2.1.3. Teologi som tar menneskelig erfaring på alvor.....	22
2.1.4. Bakgrunn og påvirkning fra ulike tradisjoner	22
2.2. Jan-Olav Henriksen – <i>Imago Dei</i>. Et antropologisk perspektiv på frelse.....	24
2.2.1. Innledning.....	24
2.2.2. Lære om mennesket.....	25
2.2.2.1. Mennesket er grunnleggende relasjonelt	25
2.2.2.2. Lære om mennesket i møte med Guds virkelighet	27
2.2.3. Menneskets forhold til Gud.....	30
2.2.3.1. Hvordan kan frelse skje?	30
2.2.3.2. Betydningen av Jesu liv, død og oppstandelse.....	32
2.2.4. Hva skjer med mennesket i frelsen?	34
2.2.4.1. Frelse handler om ny identitet	34
2.2.4.2. Frelse handler om nytt liv.....	36
2.2.5. Frelsens videre konsekvenser i menneskets liv.....	36
2.2.6. Sammendrag – mot en drøfting	39
2.3. Elizabeth A. Johnson - <i>Quest for the living God</i>. Et trinitarisk perspektiv på frelse	41
2.3.1. Innledning.....	41
2.3.2. Lære om Gud	42
2.3.3. Gud kommuniserer seg selv til verden.....	46
2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv i Jesus Kristus	46
2.3.3.2. Gud kommuniserer seg selv i Ånden	50
2.3.4. Hvordan kan frelse skje?	52
2.3.5. Nærhet til Gud og menneskets liv.....	54
2.3.6. Sammendrag – mot en drøfting	56
3. Frelse som tema i praktisk sjelesørgerisk arbeid - Det empiriske materialet	58
3.1. Innledning.....	58
3.2. Forståelsen av mennesket som synder	60
3.3. Forståelsen av Jesu død og oppstandelse	62
3.4. Forståelsen av hvordan frelse kan skje	67
3.4.1. Tro i sammenheng med frelse.....	67

3.4.2 Forståelsen av nåde.....	71
3.4.3. Forholdet mellom tro og gjerninger	73
3.5. Frelsens innhold og følger	76
3.5.1. Frelse og frigjøring.....	76
3.5.2. Frelse handler om å bli tatt inn i et fellesskap	79
3.5.3. Frelsens fullendelse	80
3.5. Sammendrag – mot drøfting	82
4. Hvordan blir frelse forstått? – drøfting.....	83
4.1. Innledning.....	83
4.2. Med et metaperspektiv på det empiriske materialet	85
4.3. Mennesket som synder	86
4.4. Guds handling i frelsen	88
4.4.1. Betydningen av Jesu død og oppstandelse	88
4.4.2. Nåde	94
4.5. Mennesket i møte med Guds tilbud om frelse.....	97
4.5.1. Tro i forbindelse med frelse	97
4.6. Frelsens innhold og følger	99
4.6.1. Tro og omvendelse	99
4.6.2. Frigjøring.....	102
4.6.3. Forholdet mellom tro og gjerninger	104
4.6.4. Den endelige forløsningen	107
4.7. Sammendrag og utblikk.....	108
5. Litteraturliste:	112
Vedlegg 1 - Intervjuguide.....	114

1. Innledning

1.1. Horisont – Hvorfor ”frelse”?

Frelse er en bærebjelke i den kristne tro. Min erfaring er likevel at det er et begrep vi sakte, men sikkert har mistet språk for. Kanskje finnes det ord, men de formidler ikke lenger noe som oppleves som relevant eller meningsfullt. For mange har det blitt ensbetydende med det å komme til himmelen, og uten noe videre betydning her og nå. I løpet av en mannsalder har ordet skiftet klang. For den generasjonen som vokser opp nå er det stort sett et ord tappet for innhold.¹

En anerkjent forkynner² og professor i kristen spiritualitet, Barbara Brown Taylor³ går inn i denne problemstillingen i boken *Speaking of Sin, The Lost Language of Salvation*⁴. Hun skriver: “How did those of us who speak the language of faith manage to turn words such as “sin” and “salvation” into clichés? How did we manage to empty them of their power?”⁵ Lengselen etter et liv fylt av fred, mening og frihet er der fortsatt, det er også erfaringen av at det er hindringer på veien mot dette. Men det virker ikke lenger som om det er kirkas ord om frelse som møter denne lengselen og erfaringen hos mennesker. Taylor trekker frem konkrete erfaringer av dette og skriver: “My curiosity as a Christian – and also, to be honest, my sorrow – is about how the language of the church failed them so badly that they decided to look elsewhere for life.”⁶

Til grunn for den kristne tro ligger håpet om at budskapet om frelse alltid vil være relevant. Jeg ønsker å ta på alvor at det for mange ikke oppleves slik. På sikt vil det forhåpentligvis være berikende å ta tak i denne utfordringen. Ordet ”frelse” må igjen fylles med mening og innhold. Et innhold verdt å bygge liv og død på. Teologihistorien vitner om mennesker som har søkt å gjøre budskapet i den kristne troen relevant og meningsfullt inn i den tiden de selv

¹ Selvsagt gjelder ikke dette i alle miljøer, E. Johnson viser til et sitat av K. Rahner og skriver: “Not all who live at the same time are contemporaries.” QLQ: 29

² Recognized as one of the twelve most effective preachers in the English language by Baylor University in 1995.

³ Episcopal priest, Harry R. Butman Chair in Religion and Philosophy at Piedmont College and adjunct professor of Christian spirituality at Columbia Theological Seminary in Decatur.

⁴ Taylor, Barbara Brown (2000) *Speaking of Sin. The Lost Language of Salvation*. Lanham/Plymouth: Cowley Publications

⁵ Taylor, Barbara Brown (2000): 17

⁶ Taylor, B. B. (2000): 17

lever i. Den lutherske tradisjonen, som jeg selv tilhører, følger i sporene til en som virkelig strevde med dette. The Lutheran World Federation tok opp denne arven helt konkret i 1998 da de hadde en konferanse hvor de tok for seg spørsmålet om hvordan det er fruktbart å snakke om rettferdiggjørelse i dag.⁷ En av bidragsyterne, Christina Grenholm⁸, skriver i denne forbindelse: "In order to bring the doctrine to life, it has to be linked to the real concerns of real people."⁹ Spørsmålet vil derfor alltid være: Hvordan kan vi uttrykke frelse på en måte som gjør det meningsfullt for mennesker i dag?

1.2. Problemstilling

Frelse er et stort og sentralt tema, og det gir derfor mulighet for uttallige vinklinger og problemstillinger. Jeg kunne skrevet en ren systematisk-teologisk avhandling om hvordan vi skal forstå frelse eller jeg kunne belyst tema ved å ta for meg frelse i et kirkehistorisk perspektiv. Jeg har valgt en praktisk-teologisk vinkling fordi jeg ønsket å skrive en avhandling som i stor grad var i kontakt med den virkeligheten jeg selv skal ut i som prest.

Grunnleggeren av Pastoral Klinisk Utdanning, Anton Boisen, ville at studentene han veiledet skulle lese menneskene de møtte som "living human documents". Gjennom å gjøre dette ville de bli utfordret teologisk og Boisen mente dette var et helt nødvendig supplement til bøkene.¹⁰ Mens jeg tok PKU/Student¹¹ fikk jeg muligheten til å lære av mange slike "living human documents", og jeg la samtidig merke til hvordan prester som har jobbet mye med samtale stadig blir utfordret i sin teologi og må tenke videre. Å trekke inn teologisk refleksjon som er gjort i møte med de levende menneskelige dokumentene, ikke bare i møte med skrevne dokumenter og bøker ble viktig for meg. Å bruke presters erfaring ble derfor et sterkt ønske.

⁷ Grieve, W. (ed) (2000): *Justification in the World's Context. Documentation No.45* Geneva 2: The Lutheran World Federation

⁸ Ass. Prof. Dr. ved teologisk fakultet på Universitetet i Uppsala

⁹ Grenholm, Christina "Bringing the doctrine to life – a feminist perspective" i Grieve, W. (ed) (2000): *Justification in the World's Context Documentation No.45* Geneva 2: The Lutheran World Federation: 75

¹⁰ http://www.acpe.edu/networks/boisen_bio.htm, (15.11.12)

¹¹ Pilotprosjekt på Lovisenberg Diakonale Sykehus, Pastoral Klinisk Utdanning for studenter, aug-nov 2010

Et sted der prester virkelig får prøvd ut sin formidling av frelse er i sjelesorgrommet. Ansikt til ansikt med den andre gis det mulighet til dialog. Kroppsspråk og ord gir respons på det som blir sagt og gjort. I samtalen avdekkes raskere det som ikke oppleves som relevant eller meningsfullt. I den sjelesørgeriske samtalen skal menneskets erfaringer tas på alvor. Jeg ønsket å bringe inn prester med god kjennskap til dette rommet. Jeg valgte derfor intervju som metode.¹²

Mitt grep på arbeidet med frelse kan derfor uttrykkes i denne problemstillingen:

Hvordan blir frelse forstått hos sjelesørgere i dag? Og hvordan møter de denne tematikken i sjelesørgerisk praksis?

Spørsmålet om hvordan de møter denne tematikken i sjelesørgerisk praksis handler om hvilke type spørsmål og hvilket innhold frelse får i sjelesørgeriske samtaler. De to spørsmålene som utgjør problemstillingen henger tett sammen. Det siste spørsmålet skal belyse og utdype svaret på det første. Hovedanliggende i denne avhandlingen er forståelsen av frelse. For å få tyngdepunktet her har jeg valgt å bringe inn systematisk-teologiske fremstillinger som omhandler frelse som teoretisk stoff inn i drøftingen. De skal ikke fungere som en normerende "fasit" som empirien skal sjekkes mot, men som en fruktbar drøftingspartner. Empirien kan stille spørsmål til teorien, og teorien kan komme med innspill til empirien. Gjennom dette kan empirien og teorien belyse hverandre gjensidig.

Jeg valgte å ikke avgrense "frelse" før intervjuene med prestene. For å få fram deres egne assosiasjoner til ordet stilte jeg dem et helt åpent innledningsspørsmål: "Hva tenker du som teolog om frelse?" Hvilke aspekter ved frelsen som her kommer tydeligst frem er derfor i stor grad formet av det materialet jeg hentet inn fra disse intervjuene. Det er ikke mulig å behandle tema frelse uten å komme inn på andre sentrale aspekter ved den kristne tro.

Dette kommer tydelig til uttrykk i underproblemstillingene:

Hvilken forståelse kommer frem av mennesket som synder og hvilken betydning har dette i frelsen?

¹² For mer utfyllende om valg av material og metode, se 1.3. Material og 1.4. Metode

Hvilken forståelse kommer frem av Jesu død og oppstandelse, og hvilken betydning har dette i frelsen?

Hvilken forståelse kommer frem av hvordan frelse kan skje?

Hvilken forståelse kommer frem av frelsens innhold og følger?

Jeg har valgt å avgrense avhandlingen fra å gå inn i en drøfting av frelsens eskatologiske dimensjon.

1.3. Material

Grunnleggende for min innfallsvinkel er at det ikke er vannrette skott mellom de teologiske disiplinene. Det er fruktbart at systematisk teologi og erfaring ute i felten kobles sammen. Etersom jeg ønsket å benytte meg av ressurser både fra systematisk-teologi og praktisk erfaring for å belyse begrepet "frelse" valgte jeg å gå mot empiri og intervju og systematisk-teologiske fremstillinger når jeg skulle finne materiale.

1.3.1. Systematisk-teologisk teori

I min leting etter fruktbar teori som kunne belyse problemstillingen ønsket jeg å finne en systematisk teologisk framstilling som tok vanlige menneskers erfaringer og vår tid på alvor.

Etter å ha lett forholdsvis lenge landet jeg på to systematisk-teologiske framstillinger.¹³

*Imago Dei – Den teologiske konstruksjon av menneskets identitet*¹⁴ av Jan-Olav Henriksen¹⁵

og *Quest for the Living God: mapping frontiers in the theology of God*¹⁶ av Elizabeth A.

Johnson¹⁷. Begge disse teologene tar menneskers erfaringer og tiden vi lever i på alvor, uten at det går på bekostning av kvaliteten på teologien. De har valgt to ulike systematisk-

¹³ Mer om prosessen frem mot det endelige valget i innledningen til teorien, punkt 2.1. Innledning

¹⁴ Henriksen, Jan-Olav (2003) *Imago Dei – Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

¹⁵ Jan-Olav Henriksen er dr.theol og dr.philos., og professor i systematisk teologi og religionsfilosofi ved Det teologiske menighetsfakultet i Oslo

¹⁶ Johnson, Elizabeth A. (2007) *Quest for the Living God – Mapping Frontiers in the Theology of God* New York/London: Continuum

¹⁷ Elizabeth A. Johnson er Distinguished Professor of Theology ved Fordham University

teologiske perspektiver, Henriksen har valgt et antroposentrisk, og Johnson et teologisk/trinitarisk perspektiv. Disse to bøkene fanger derfor opp ulike sider ved frelsesbegrepet. Teologene representerer også to ulike synsvinkler ved å være en norsk mann fra den lutherske tradisjonen og en amerikansk kvinne som tilhører Den katolske kirke. Disse bøkene fanget min interesse fordi jeg der fant mot og vilje til å gå i dialog med erfaringer på en grundig måte og med en åpen holdning. Både Henriksen og Johnson bruker aktivt andre store teologer som har gått før dem og Henriksen bruker også psykologer og moralfilosofier i sin framstilling.¹⁸

1.3.2. Empirisk material

Mitt engasjement for frelse er knyttet til hva det betyr ute blant folk, der teologien skal fungere og gi mening for mennesker som ikke har en teologisk utdanning. Derfor ønsket jeg et empirisk materiale som kunne bidra til å holde begrepet nede på jorda, relevant og konkret. Jeg ønsket derfor å benytte meg av de ressursene som ligger hos prester med erfaring fra det å formidle frelse i sjelesorg. Jeg valgte å gjøre semistrukturerte intervju innenfor kvalitativ metode for å få empirisk materiale.¹⁹

På grunn av mengden data som samles inn i et intervju og tidsbegrensningen for min spesialavhandling kom jeg, i samarbeid med veileder, fram til at det var hensiktsmessig med fem informanter og intervjuer à en time. Med så få intervjuer og tid var det viktig å velge informanter som kunne gi meg nyttig materiale. Jeg gjorde derfor et strategisk utvalg.²⁰ Ettersom målet mitt ikke var en generalisering, men heller en utforsking av frelsesbegrepet valgte jeg å gjøre et heterogent utvalg. For å belyse problemstillingen var det spennende å få inn ulike stemmer og nyanser i materialet.

Jeg ønsket å integrere akademisk-teologisk tenkning med erfaring og valgte derfor å intervju mennesker med 6-årig teologisk utdanning. Erfaring kommer med alder, og evne til å reflektere over erfaring er en personlig variabel. Alle informantene har derfor jobbet i over 15 år med teologisk relevant arbeid, og har reflektert og vært interessert i å utvikle sin

¹⁸ Fyldigere begrunnelse for hvorfor det er interessant å ha med disse to under 2.1. Innledning

¹⁹ Mer om semistrukturerte intervju i kvalitativ metode nedenfor, punkt 1.4.2.2. Semistrukturert intervju

²⁰ Bryman, A. (2008): 458

teologiske forståelse videre i møte med erfaring og liv. Ulike arbeidskontekster gir ulike utfordringer til teologien. Jeg ønsket erfaring bygget på et bredt nedslagsfelt, og har derfor gjort et utvalg hvor prestene jobber innenfor ulike sammenhenger, men der likheten er at alle møter mennesker til samtale om tro og liv. Utvalget består derfor av tre institusjonsprester, en menighetsprest og en prest som jobber på en utdanningsinstitusjon. For å ivareta anonymiteten har jeg valgt å ikke identifisere informantene mer enn dette. Selv om mer detaljerte opplysninger hadde vært mulig å gi og også kanskje ønskelig for å kunne diskutere materialet opp mot kontekst har jeg likevel valgt å være såpass generell av etiske hensyn. Jeg anser dette for å være tilstrekkelig informasjon til grunn for en drøfting av min problemstilling. Som medlem av Den norske kirke, tilhører jeg den lutherske tradisjonen. Det er også den største kristne konfesjonen i Norge. Jeg valgte derfor å intervju prestere som jobber i rammen av denne tradisjonen. Utvalget er også kjønnsdelt, tre menn og to kvinner. Jeg ønsket en jevn fordeling mellom kvinner og menn. Selv om mye er likt er det relevant i forhold til erfaring og synsvinkel. Informantenes kjønn er anonymisert, fordi det ikke er et videre anliggende for denne oppgaven å skille mellom menn og kvinner.

Fem prestere ble valgt i nært samarbeid med veileder. Alle de fem første jeg spurte er med som informanter. Dette er en styrke, ettersom det var disse jeg anså ville gi meg det beste materialet.

1.4. Metode

1.4.1. Hermeneutikk

I mitt arbeid mot et svar på problemstillingen min bruker jeg både teori og transkriberte intervjuer. Utvelgelsen og fortolkningen av dette materialet er ikke en objektiv prosess, men jeg som tolker har en plass i dette. M. Heidegger og H.-G. Gadamer er to viktige bidragsytere innen hermeneutisk teori. Alvesson og Sköldbberg plasserer dem i den aletiske hermeneutikken som oppløser polariteten mellom objekt og subjekt²¹, og den tidlige Heidegger og Gadamer representerer den eksistensielle hermeneutikk.²² Den aletiske skole

²¹ For nærmere forklaring på hvorfor Alvesson og Sköldbberg kaller denne gruppen for dette, se Alvesson og Sköldbberg (2008):200.

²² Alvesson og Sköldbberg (2008): 200

legger vekt på at når leseren møter en tekst har han/hun allerede en forforståelse som påvirker forståelsen. Både problemstilling og utvalg påvirker også denne forforståelsen²³, i tillegg til tolkeren som individ og hans/hennes forankring i historien og språket.²⁴ Jeg som tolker kan derfor ikke komme unna disse forutsetningene for tolkningen, men må heller forholde meg bevisst til at det er slik.

En tekst består både av en helhet og ulike deler. Del og helhet kan gis hver sin side i en sirkel; delene bidrar til å tolke helheten og helheten til å tolke delene. Dette kalles den hermeneutiske sirkel og var et bilde Gadamer brukte til å beskrive denne prosessen.²⁵ Forforståelse og forståelse kan også settes inn i en sirkel og vise hvordan teksten kan påvirke og nyansere vår forforståelse som vi møter teksten med, for så igjen å påvirke hvordan vi møter teksten.²⁶ Alvesson og Sköldbberg ser disse sirkelene som komplimentære og den hermeneutiske sirkel kan da vise begge disse prosessene.²⁷

"I relation till texten inntar vi som hermeneutiker varken en *monologisk* hållning liknande positivismens, eller en passiv reception av denne som i grundad teori." skriver Alvesson og Sköldbberg.²⁸ De skriver videre at man i hermeneutikken stiller spørsmål til teksten og lytter til hva teksten sier. Spørsmålene har sin opprinnelse i forforståelsen og utvikles og omformes underveis i prosessen. De anbefaler en ydmyk, men samtidig aktiv innstilling til teksten.²⁹

I min lesning av Henriksen og Johnson har jeg prøvd å være en tro tjener for hva tekstene sier. Samtidig har jeg forholdt meg aktivt til tekstene på den måten at jeg samtidig har hatt både egne kritiske tanker og spørsmål og tanker fra intervjuene fremme i bevisstheten.

Spørsmålene jeg har møtt teori og empirisk materiale med har hatt sitt utgangspunkt i problemstillingen min og har vært blant andre: "Hvordan blir frelse forstått her?", "På hvilken måte kan dette være en fruktbar forståelse i møte med mennesker i sjelesorgrommet?", "Hvordan kan dette formidles konkret og relevant til mennesker?" Min

²³ Alvesson og Sköldbberg (2008): 202

²⁴ Mer om eksistensiell hermeneutikk i Alvesson og Sköldbberg 2008:239-249

²⁵ Alvesson og Sköldbberg (2008): 193

²⁶ Alvesson og Sköldbberg (2008): 211

²⁷ Alvesson og Sköldbberg (2008): 200-201, Den hermeneutiske "grundcirkel": 212

²⁸ Alvesson og Sköldbberg (2008):206

²⁹ Alvesson og Sköldbberg (2008): 206-207, mer om dette på s.247-248

egen tolkningsprosess blir en samtale mellom systematisk-teologiske perspektiv og fortolkning, mitt empiriske materiale og fortolkning av dette, og mine egne spørsmål i tilknytning til problemstillingen.

1.4.2. Kvalitativ metode

Generelt om kvalitativ metode

Når jeg skal prøve å finne et svar på min problemstilling har jeg flere metodevalg. Jeg ønsker å finne ut hvordan prester forstår frelse og hva de tenker om frelse knyttet til deres erfaringer som sjelesørgere. Kvalitativ metode er en forskningsmetode som utforsker hvorfor folk gjør som de gjør, hva de tenker, hvordan de skaper mening og lignende. Dette er derfor en metode som kan være fruktbar med tanke på min problemstilling. Kvalitativ metode er i sitt utgangspunkt kontekstuell. Det vil si at den tar utgangspunkt i verden som foreligger i stedet for i en teori. Oftest brukes metoden induktiv.³⁰ En induktiv tilnærming tar utgangspunkt i de empiriske funn i utviklingen av en teori. Alvesson og Sköldbberg er kritiske overfor det ensidige induktive fokuset og løfter fram en abduktiv tilnærming.³¹ I denne avhandlingen spiller jeg teori og empiri opp mot hverandre og lar det bære preg av en samtale mellom disse to informasjonskildene. Dette grepet ligger nærmere opp til en abduktiv tilnærming. Teori og empiri brukes til å tolke, underbygge og kritisere hverandre. Et viktig spørsmål innen kvalitativ forskning har vært mulighet for kvalitetssjekk og etterprøving. Det er ikke mulig å gjenta et kvalitativt forskningsprosjekt eller etterprøve det på samme måte som på et prosjekt hvor man har brukt kvantitativ metode. Men når man bruker kvalitativ metode må det likevel være gjennomiktig hva som er gjort, og det må være sammenheng mellom materialet som er innsamlet og analyse og teori som kommer ut av det.³² Bryman lister opp en rekke spørsmål som kan brukes til å kvalitetssjekke kvalitativ forskning.³³ Et av de viktige spørsmålene er: "How clear are the links between data, interpretation and conclusions – i.e. how well can the route to any conclusion be seen?"³⁴

³⁰ Bryman, A. (2008): 366

³¹ Alvesson og Sköldbberg (2008): 54-57

³² Bryman, A. (2008): 376-378

³³ Bryman, A. (2008):380-381, *listen bygger på Spencer et al.*

³⁴ Bryman, A. (2008): 381

Om resultatet kan generaliseres henger nøye sammen med utvalg, størrelse og forskningsspørsmål, men generalisering er ikke alltid målet i kvalitativ metode.³⁵ En generalisering er for eksempel ikke målet med denne avhandlingen.

Semistrukturert intervju

Innenfor kvalitativ metode er det ulike strategier for innsamling av data. Det gjøres blant annet gjennom dokumentanalyse, etnografi, observasjon og intervju. Intervju i kvalitativ metode kan være en fruktbar strategi for innsamling av data, særlig dersom man vil utforske hva folk tenker eller hvordan de reflekterer over ulike aspekter eller handlinger. Det var dette jeg var ute etter og valgte intervju som min strategi. Intervjuene kan være alt fra helt åpne livshistorieintervjuer og ustrukturerte intervjuer med ett spørsmål til det strukturerte intervjuet med mange detaljerte spørsmål.³⁶ Det som brukes mest er semistrukturerte intervju, dette passet også best inn mot min problemstilling. I et slikt intervju bruker man en intervjuguide med åpne spørsmål og hovedpunkt som setter en ramme, men spørsmålene kan stilles i ulik rekkefølge.³⁷ Informanten oppfordres til å snakke fritt og intervjueren kan stille oppfølgingsspørsmål og spørsmål for oppklaring som ikke er forberedt på forhånd. Målet er en mer dynamisk samtale der informanten får frem sitt syn, hvordan han/hun reflekterer og tenker om det aktuelle tema. En styrke med semistrukturerte intervju er at informanten kan komme med nye innspill som intervjueren ikke allerede har tenkt på, og dette kan bidra til å åpne opp og gi nye innsikter. På den annen side kan slike intervju gi sprikende materiale og mye stoff som til slutt viser seg å ikke være relevant for den spesifikke problemstillingen.

Intervjuguide

Etter å ha foretatt et strategisk heterogent utvalg³⁸ startet jeg prosessen med å forme en intervjuguide. Utgangspunktet for intervjuguiden var hvilke spørsmål som ville belyse problemstillingen min og gi meg ressurser inn mot denne. I mitt arbeid mot en intervjuguide forkastet jeg flere utkast. Det var en utfordring å frigjøre meg fra dogmatiskorienterte

³⁵ Bryman, A. (2008): 33, 378

³⁶ Bryman, A. (2008): 436-441

³⁷ Bryman, A. (2008): 442-443

spørsmål som ble preget av en mer deduktiv tilnærming. Jeg måtte også forkaste en rekke altfor detaljerte spørsmål.³⁹ I arbeidet med intervjuguiden ble det også tydelig at jeg måtte spisse problemstillingen min ytterligere slik at spørsmålene dro i samme retning og det ble en helhetlig intervjuguide. Jeg valgte å beholde noe av det teologiske språket i spørsmålene mine ettersom det var teologer som skulle intervjues. Jeg var interessert i informantenes egen måte å forklare det teologiske begrepet i "hverdagsspråk".

Den endelige intervjuguiden⁴⁰ startet med et helt åpent innledende spørsmål: "Hva tenker du som teolog om frelse?" Jeg brukte dette spørsmålet som inngangsport til intervjuet for å skape rom for hver enkelt informants egen innfallsvinkel og perspektiv.⁴¹ Den første delen av intervjuguiden besto av spørsmål om frelse som begrep. Det var spørsmål som gikk på frelse knyttet til ulike ord som nåde, forsoning, frigjøring, tilgivelse og spørsmål om frelse knyttet til bibelfortellinger, tekster og Jesu død og oppstandelse. I andre del la jeg mer vekt på frelse knyttet til sjelesørgerisk praksis. Der var spørsmålene mer knyttet opp til direkte erfaring og situasjoner. Disse to delene var de største, og i løpet av intervjuet gikk de ofte over i hverandre. Den siste delen fungerte som en avrunding med spørsmål om endring av frellesforståelse i løpet av tiden i jobb og om informanten hadde noe han/hun ville tillegge eller kommentere mer. Det jeg ville sitte igjen med etter endt intervju var: "deres forståelse av frelse, og hvordan den kommer til uttrykk gjennom deres sjelesørgeriske praksis."

Pilotintervju

For å sjekke om jeg nå hadde kommet frem til en hensiktsmessig intervjuguide som ga verdifull informasjon til problemstillingen min, og for å øve meg som intervjuer, gjorde jeg et pilotintervju.⁴² Jeg hadde pilotintervjuet med en person som ikke var en av informantene, men som hadde samme kompetanse. Intervjuguiden opplevdes hensiktsmessig og fylldig nok, derfor gjorde jeg ikke endringer i den etter pilotintervjuet.

Når jeg nå har gjort intervjuene ser jeg at det kunne vært lurt med et spørsmål som tok opp

³⁸ For mer detaljert om utvalget, se 1.3.2. Empirisk material

³⁹ Bryman, A. (2008): 442

⁴⁰ Vedlegg 1

⁴¹ Kvale, S. (2009): 155

⁴² Bryman, A. (2008): 443

forståelsen av synd hos informantene. Samtidig er det verdt å legge merke til at når jeg spør om frelse er det få som går nærmere inn på *hvordan* de forstår synd.

Intervjuene

Alle de aktuelle informantene ble tilsendt en e-post i februar 2012 med kort presentasjon av tema og med spørsmål om de ville stille som informant og hva dette innebar. Alle ble informert om at de når som helst kunne trekke seg og at det de ville si ble anonymisert. Der jeg bruker direkte sitater er det gjort sitatsjekk med den aktuelle informant. Jeg fulgte opp med telefon – og e-postkontakt fram til detaljert avtale om intervju i august og september. Alle intervjuene er utført ansikt til ansikt i et lukket rom hvor vi ikke ble forstyrret. Alt ble tatt opp på en digital diktafon av høy kvalitet.⁴³ Jeg hadde en standardisert innledning som jeg sa før intervjuet startet slik at informantene skulle ha samme utgangspunkt. Der sa jeg kort at jeg ville utforske begrepet frelse hos sjelesørgere og at jeg tok ansvar for rammene for intervjuet, saks- og tidsmessig slik at de ikke skulle tenke på det.⁴⁴ Under intervjuet hadde jeg en notatblokk og penn for hånden slik at jeg kunne notere dersom det var noe jeg måtte huske eller ville tilbake til senere.⁴⁵ Kvaes liste over kvalifikasjoner hos en god intervjuer ble viktige moment for meg i forbindelse med mine egne intervju. Der står det blant annet at intervjueren: "...er avslappet, tåler pauser og viser, at det er acceptabelt at fremsætte ukonventionelle og provokerende synspunkter..."⁴⁶ Dette var viktig i min situasjon fordi jeg ønsket at informantene skulle reflektere over frelse ut i fra sin egen erfaring og tanke, ikke ut i fra hva som er rett lære i kirken. Jeg brukte bevisst aktiv lytting, stillhet, utdypende spørsmål og fortolkende spørsmål for å få en dynamikk i intervjuet.⁴⁷ Dette bidro også til at de snakket fritt, og at jeg fikk frem den enkeltes tanker så klart som mulig. Jeg møtte til intervju med en åpen og nysgjerrig holdning og var innstilt på å forstå saken fra informantens synsvinkel. Bryman påpeker hvor lett det er for intervjuere at egne fordommer og forventninger flyter inn i intervjuet.⁴⁸ Jeg var derfor ekstra oppmerksom på å legge bort mine egne tanker og holdninger under intervjuet slik at jeg kunne bruke all min

⁴³ Kvale, S. (2009): 201, Olympus diktafon (LS-5)

⁴⁴ Kvale, S. (2009): 189, "Interviewhåndværkeren er: *Styrende*"

⁴⁵ Kvale, S. (2009): 189, "Interviewhåndværkeren er: *Erindrende*"

⁴⁶ Kvale, S. (2009): 189

⁴⁷ Kvale, S. (2009): 155-157

konsentrasjon på å få fram informantens perspektiver så klart som mulig.

Transkribering

I dagene etter hvert intervju transkriberte jeg selv intervjuet. Transkripsjon er en uunngåelig første tolkning, men tolkningen reduseres når lyd kvaliteten er bra.⁴⁹ Opptakene av intervjuene var av høy kvalitet, så godt som alle ord var lette å høre. Opptakene ble overført direkte til en pc og lagret og avspilt i et dataprogram for transkribering.⁵⁰ Jeg brukte pedal for start, pause og spoling, noe som gjorde det enkelt å ha kontroll på hvor i intervjuet jeg var. På grunn av anonymitet transkriberte jeg alle intervjuene på bokmål.⁵¹ Etter å ha transkribert ferdig et intervju hørte jeg det gjennom enda en gang mens jeg leste transkripsjonen. Det er informantenes forståelse og det de sier som er viktigst for å belyse min problemstilling. Det ligger ikke innenfor min problemstilling å analysere sukk, latter eller hvordan informanten la fram sin forståelse. Derfor mister jeg heller ikke så mye verdifull informasjon ved at kroppsspråk forsvinner i transkripsjonen. I den transkriberte teksten har jeg skrevet ord for ord og dermed også gjentatt ord som ble sagt flere ganger etter hverandre. Der jeg siterer informantene i oppgaven har jeg valgt å fjerne dette for å få bedre flyt i teksten. For eks: *"Og det, og da må relasjonen til Gud gjenoprettes. Og det er jo, det er troen"* siteres som: *"og da må relasjonen til Gud gjenoprettes. Og det er troen."* Jeg har kun gjort dette der det ikke har gått ut over det saklige innholdet.

Analyse av kvalitativ data

Det grepet jeg har brukt i min analyse av data er i hovedsak knyttet til de to strategiene *koding* og *kategorisering*. Dette var fruktbare strategier for å få grundig oversikt og god kjennskap til den innsamlede data.

Koding

Fortløpende etter transkribering gikk jeg i gang med denne analysen av intervjuene. Jeg leste gjennom flere ganger, skrev i marginen og opprettet koder. Koder er "ord og uttrykk som

⁴⁸ Bryman, A. (2008): 444, bygger på Roulston *et al.*

⁴⁹ Kvale, S. (2009): 202, 206

⁵⁰ Transcription Modul, Olympus, DSS PlayerStandard

beskriver avsnitt eller enda mindre utsnitt av datamaterialet.⁵² Jeg brukte tekstnær koding. Det vil si at kodene gikk ut fra materialet selv.⁵³ Tjora understreker viktigheten av å ha koder som sier noe om innholdet, og ikke bare sorterer etter tema. Det er viktig å få fram *hva* informanten sier, ikke bare hva informanten snakker *om*.⁵⁴ Jeg prøvde å kode ut fra dette, og endte med koder som: "Frelse er mer liv" og "Frelse er gjenopprettelse av mennesket". Jeg brukte ulike farger til ulike koder. Noen setninger fikk kanskje en eller to farger, andre setninger mange farger. Dette arbeidet gjorde jeg parallelt med å få ferdig alle intervjuene og transkribere dem. Innen midten av september hadde jeg alt materiale ferdig transkribert og med fargekoder. Dette var et viktig delmål for å få nok tid til videre analyse og bearbeiding av materialet.⁵⁵

I en delanalyse deles teksten opp i ulike utsagn som kan kategoriseres og telles opp. Dette er tidskrevende dersom det gjøres for hånd uten IT-verktøy.⁵⁶ Dette var ikke aktuelt i mitt tilfelle på grunn av tidsomfang og ressurser. Tekstmaterialet til det første intervjuet klippet jeg opp og sorterte i ulike konvolutter, men tiden dette tok sto ikke i forhold til hva jeg fikk igjen for det. Jeg valgte derfor å holde meg til fargekodingen og få oversikt over de ulike informantenes fokus gjennom dette.

Kategorisering

Etter at alt materialet var kodet samlet jeg kodene i ulike kategorier. Noen kategorier var veldig relevante for problemstillingen, andre mer på siden.⁵⁷ Kategoriene mine het blant annet: "Synd", "Frelsesverket" og "Helliggjørelse".

Deretter skrev jeg tekst ut fra kategoriene. Jeg valgte ut sitater, parafraserte og sammenfattet. Når intervjuer gjøres om til tekst med sammenfatninger, parafraseringer og utsnitt av sitater er *tekstskaper* og *teksttolker* overlappende roller.⁵⁸ Brekke påpeker ulempen ved dette fordi forskeren "kan falle for fristelsen å legge sine egne opplevelser,

⁵¹ Tjora, A. (2012):144

⁵² Tjora, A. (2012): 179

⁵³ Tjora, A. (2012): 179

⁵⁴ Tjora, A. (2012): 182

⁵⁵ Jf. Brekke, M. (2006): 13-14

⁵⁶ Brekke, M. (2006): 29

⁵⁷ Tjora, A. (2012): 185

verdier og fordommer inn i det som informantene sier, når sammenfatninger og kompresjoner skal foretas.”⁵⁹ Det er derfor veldig viktig å være bevisst hva som er ens eget og hva som er informantens intensjoner, og være tydelig på å skille dette i framstillingen. Tekstmaterialet er stort, og i analysen kreves det en fortetning og sammenfatning av stoffet. Dette er et av de risikable grepene som må gjøres, det er krevende fordi målet er å beholde informantens intensjon så klar som mulig samtidig som man også bruker egne ord og lager en sammenfatning.⁶⁰ Dersom det blir avvik av betydning her vil resultatet også avvike for mye fra det som ligger implisitt i tekstmaterialet.⁶¹ I forbindelse med utvelgelse av sitater er nærkonteksten viktig. Et sitat står alltid i en sammenheng, og meningen fortolkes ut fra denne. Der jeg siterer informantene har jeg vært bevisst på den større sammenhengen det står og prøvd å gjengi i tråd med dette.⁶²

1.5. Disposisjon

På bakgrunn av problemstilling, valg av stoff og valg av metode har jeg kommet frem til det jeg mener er en hensiktsmessig disposisjon av denne avhandlingen. Det teoretiske materialet og det empiriske materialet følger etter hverandre i to hovedbolker. Etter å ha gitt en analyse av disse er forutsetningene til stede for en drøfting som kan belyse problemstillingen min ytterligere. Avslutningsvis i drøftingen vil jeg gi en kort innholdsmessig sammenfatning og et utblikk.⁶³

⁵⁸ Brekke, M. (2006): 20

⁵⁹ Brekke, M. (2006):21

⁶⁰ Brekke, M. (2006): 26

⁶¹ Brekke, M. (2006): 26

2. Gud og menneskets frelse – momenter i systematisk-teologisk teori

2.1. Innledning

Frelse er et helt sentralt tema i kristen tro, og det berører nesten alle andre tema. Det finnes derfor veldig mange fremstillinger der frelse står sentralt, og vinklingene er varierte.

I mitt empiriske materiale fant jeg også mange vinklinger og tema i nær tilknytning til frelse. Spennet var stort og flere av informantene ønsket å få frem dybden og bredden i forståelsen av frelse. Å finne teori som var egnet til å speile mitt empiriske materiale var derfor en betydelig utfordring som jeg var nødt til å bruke en god del tid på.

Empirimaterialet er hentet fra det sjelesørgeriske feltet og der knyttes menneskelig erfaring til teologi, ofte på en praktisk og konkret måte. Jeg lette derfor etter fremstillinger som knyttet sammen teologi og menneskelig erfaring. For å få erfaringsaspektet tydelig inn utvidet jeg etter hvert søket også til litteratur innenfor åndelig veiledningstradisjonen og vurderte lenge Gerard Hughes' bok *God of Surprises*⁶⁴. Men jeg ønsket samtidig å finne en mer systematisk-teologisk fremstilling for å knytte frelse tettere opp mot en forståelse utarbeidet innenfor dette teologiske feltet. Jeg var innom flere bøker på vei mot det endelige valget. Det lutherske verdensforbunds dokument *Justification in the World's Context*⁶⁵ tar for seg hvordan det er fruktbart å forstå og formidle rettferdiggjørelse i dagens kontekst. Vinklingen var interessant, men fokuset ble for snevert i møte med min empiri.

Jeg tilhører selv den lutherske tradisjon og det gjør i utgangspunktet informantene også, men mitt empiriske materiale begrenser seg ikke til denne rammen. Det var derfor naturlig å søke systematisk-teologiske fremstillinger som kunne være fruktbare uavhengig av tradisjon.⁶⁶ Jeg ønsket å finne noe som kom i kontakt med de menneskelige erfaringene som mine informanter hadde adressert og som også kunne speile den bredden og dybden jeg

⁶² Brekke, M. (2006): 30

⁶³ Se innholdsfortegnelse for mer detaljert beskrivelse av struktur.

⁶⁴ Hughes, Gerhard W. (1996) *God of surprises* London: Darton, Longman and Todd Ltd

⁶⁵ Grieve, W. (ed) (2000): *Justification in the World's Context. Documentation No.45* Geneva 2: The Lutheran World Federation

⁶⁶ Jeg vurderte blant annet Clément, Olivier (1995) *The Roots of Christian Mysticism* New city, London: New City Press

fant i mine informanternes intervjuer. Jeg vurderte lenge Anders Piltz sin bok *Se ansiktet*⁶⁷. Piltz tar der utgangspunkt i inkarnasjonens mysterium og bokens kapitler belyser ulike sider ved tema frelse. Fremstillingen er mettet med henvisninger fra teologihistorien og spenninger i tema fanges opp. Jeg ønsket noe som i enda større grad kunne favne bredden i det empiriske materialet, og jeg ønsket to fremstillinger som kunne fungere godt sammen. Jeg landet derfor til slutt på *Quest for the living God - Mapping Frontiers in the Theology of God* av Elizabeth A. Johnson⁶⁸ og *Imago Dei – Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet* av Jan-Olav Henriksen⁶⁹. I det følgende vil jeg gi en kort skissemessig fremstilling av disse to og gjennom dette begrunne hvorfor jeg tenker at det er et hensiktsmessig valg.

2.1.1. Et antropologisk og et trinitarisk perspektiv

Disse to fremstillingene adresserer på hver sin måte erfaringer som bringes opp i empirien, samtidig som de på hver sin måte adresserer tema frelse.

Frelse handler om forholdet mellom Gud og verden, men det er naturlig at forholdet mellom Gud og mennesket får særlig oppmerksomhet i denne sammenheng. Derfor har jeg funnet det fruktbart å bruke fremstillingene sammen, med hvert sitt fokus, "ovenfra og nedenfra". I Johnsons perspektiv er fokuset på hva Gud gir og hva Gud gjør. En trinitarisk gudsforståelse er helt sentral i hennes teologi og hun knytter soteriologi og gudsforståelse tett sammen. På denne måten får hun tydelig fram hva Gud gjør for å frelse mennesket. Henriksens perspektiv kommer "nedenfra", og fokuset ligger på hvem mennesket er og hvem mennesket skal bli, og at det er gjort mulig fordi Gud skaper noe nytt. Med dette perspektivet får han tydelig fram hvordan Gud i frelsen møter menneskenes virkelighet.

At frelse handler om forholdet mellom mennesket og Gud, og at det er noe som har betydning for mennesket her og nå, samtidig som det har en eskatologisk dimensjon, kommer til uttrykk i begge fremstillingene, men de utfyller hverandre gjennom å ha ulike

⁶⁷ Piltz, Anders (1999) *Se ansiktet – tjufyfyrä essäer inför inkarnationens mysterium* Skellefteå: Artos

⁶⁸ Johnson, Elizabeth A. Johnson, Elizabeth A. (2007) *Quest for the Living God – Mapping Frontiers in the Theology of God* New York/London: Continuum

⁶⁹ Henriksen, J Henriksen, Jan-Olav (2003) *Imago Dei – Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

perspektiver.

2.1.3. Teologi som tar menneskelig erfaring på alvor

På hver sin måte adresserer de også menneskelig erfaring. Og begge har kontakt med erfaringer fra den sekulære verden. Norge kan identifiseres som et sekularisert samfunn. Å tro er en privatsak og det skal holdes utenfor det offentlige. Henriksen og Johnson er henholdsvis fra Norge og USA, og begge står aktivt i dialog med sekulære strømninger. Dette kommer tydelig til uttrykk hos begge to, og deres fremstillinger er relevante inn i en slik kontekst.

Menneskelige erfaringer knyttes på ulike måter inn i fremstillingene. Henriksen bruker psykologiske og moralfilosofiske teorier som blant annet sier noe om hvordan det preger menneskets ytre og indre verden at mennesker er relasjonelle vesener.⁷⁰ Johnson tar konkret utgangspunkt i ulike kontekstuelle settinger og kulturer, for eksempel "Den sekulære verden". Innenfor disse knytter hun teologien opp til menneskelige erfaringer som er tydelige i de ulike kontekstene, for eksempel til erfaringen av menneskets lengsel og erfaring av uselvisk kjærlighet.

2.1.4. Bakgrunn og påvirkning fra ulike tradisjoner

Johnson er systematisk teolog og tilhører Den katolske kirke. Fordi andre tradisjoner ofte har bevart andre skatter kan det være berikende å lytte til en stemme som ikke kommer fra vår egen lutherske tradisjon. Den katolske kirke og den lutherske tradisjon har også mye felles, i praksis også en felles kirkehistorie som spenner over 1500 år. Henriksen representerer den lutherske tradisjonen og tenker videre som systematisk teolog innenfor denne. Med sine to ulike utgangspunkt danner Johnson og Henriksen et godt grunnlag for å sammen kunne utfylle, utforske og åpne opp fruktbare perspektiver på frelse.

Hos Johnson finner jeg et tydelig fokus på spiritualitet og hun har en draging mot mystikken. Dette anliggende finner jeg ikke tydelig hos Henriksen i hans *Imago Dei*. Han tar mer utgangspunkt i systematisk-teologiske og filosofiske problemstillinger og språket er derfor også preget av dette.

Både Henriksen og Johnson skriver innenfor en akademisk kontekst og begge er interessert i erfaring. Etter å ha jobbet intenst med begge tekstene er min opplevelse at de ikke i lik grad lykkes i å knytte opp mot konkret erfaring og praksis. Henriksen har en mer abstraherende og teoretisk språkbruk, mens jeg nok finner Johnson lettere tilgjengelig.⁷¹

Jeg håper og har grunn til å forvente at ved å bruke disse vil det bli mulig å få en fruktbar dialog mellom mitt systematisk-teologiske materiale og min egen empiri.

⁷⁰ Nærmere innhold i dette gjøres rede for i analysen nedenfor.

⁷¹ Dette kan det være ulike grunner til, og det ligger utenfor oppgaven å gå inn i dette her.

2.2. Jan-Olav Henriksen – *Imago Dei*. Et antropologisk perspektiv på frelse

2.2.1. Innledning

Jan-Olav Henriksens bok *Imago Dei* tar for seg den teologiske konstruksjon av menneskets identitet og fremstillingen er bygd rundt hovedemnene: skapelsen, synden og nåden. Dette er hovedtemaer i forholdet mellom mennesket og Gud. Jeg vil på bakgrunn av denne fremstillingen gjøre en analyse av Henriksens forståelse av frelse.

Imago Dei er en stor bok og det er ikke mulig å gjøre rett og sjel for alle ting. Jeg har derfor analysert meg frem til en fremstilling som fokuserer på de temaene Henriksen bruker en del plass på og som jeg finner igjen som tema i mitt empiriske materiale.

Jeg har valgt å bruke Henriksens fremstilling fordi han tar for seg menneskelige grunnerfaringer som tillit og tilhørighet i tilknytning til frelse. Dette er erfaringer som også kommer til uttrykk i mitt empiriske materiale. Selv om Henriksen bruker mye plass på disse erfaringene savner jeg likevel en tydeligere tilknytning mellom disse og hva det vil si å være frelst. Denne sammenhengen har jeg valgt å gjøre tydeligere i min analyse.

På noen punkt syns jeg ting blir mangelfullt fremstilt i *Imago Dei* og for å få Henriksens forståelse av frelse tydeligere frem har jeg derfor valgt å hente inn stoff fra hans bok "Jesus: gave og begjær"⁷². Særlig for å få fram Jesu rolle i frelsen og betydningen av Jesu liv, død og oppstandelse henter jeg inn stoff fra denne.

Hvis jeg skal prøve å sammenfatte hovedlinjene i Henriksens frelsesforståelse ser det slik ut:

Frelse er å leve i tillitsfull mottakelse av Guds kjærlighet og anerkjenne Gud som sentrum og gi av livet. Mennesket går fra å søke sin identitet i seg selv og sine egne handlinger, sin fortid og nåtid, til å ha sin identitet i Kristus. Dette gir livet mål og hensikt, og det er ikke lenger fortiden eller nåtiden, men framtiden som definerer hvem man er. Gjennom troen på Jesus Kristus får mennesket nytt liv og ny identitet. Henriksen formulerer det på mange måter, en sentral formulering er: "Evangeliet er at Gud vil nyskape livet, og overvinne de

⁷² Henriksen, Jan-Olav (2008) *Jesus: gave og begjær* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

elementer i det som langsomt fører oss bort fra både Gud og hverandre.”⁷³

For å få fram Henriksens forståelse av frelse har jeg strukturert denne analysen slik at jeg begynner med å gjøre rede for hvordan vi kan forstå mennesket.(2.2.2.) Først i lys av allmenne erfaringer, og deretter i lys av kristen tro. Etter å ha gjort dette går jeg videre inn på forholdet mellom mennesket og Gud (2.2.3.). Her tar jeg for meg spørsmålet om menneskets tro, og betydningen av Jesu liv, død og oppstandelse. Deretter retter jeg fokus mot hva som skjer med mennesket i frelsen.(2.2.4.) Begreper som ”ny identitet” og ”nytt liv” gjør jeg rede for i dette. Avslutningsvis ser jeg nærmere på hvilke videre konsekvenser frelsen får i menneskets liv. (2.2.5.)

2.2.2. Lære om mennesket

Odet ”antropologi” betyr ”lære om mennesket”. Frelse handler om forholdet mellom Gud og mennesket, og for å få mer innsikt i dette kan det være fruktbart å se nærmere på hva som kjennetegner mennesket. Først vil jeg her se på allmenne menneskelige fenomen som belyser dette⁷⁴, deretter vil jeg se på trekk ved mennesket i møte med Guds virkelighet.

2.2.2.1. Mennesket er grunnleggende relasjonelt

Mennesket er et relasjonelt vesen. Det kommer hjelpeløst inn i denne verden og former sin identitet gjennom interaksjon med andre.⁷⁵ Det å forholde seg til andre er ikke et valg mennesket tar, det er noe det er overgitt til.⁷⁶ Dette preger mennesket på helt grunnleggende måter.

Tillit som et grunnfenomen i menneskelivet

Et grunnfenomen i menneskelivet er derfor tillit. Henriksen bruker K. E. Løgstrups teori når han skriver at tilliten er ”en spontan livsytring, et spontant fenomen som oppstår i vårt møte med tilværelsen”⁷⁷ Tilliten er nedlagt som en grunnleggende forutsetning i forholdet mellom

⁷³ ID: 293

⁷⁴ Mye av stoffet i dette er hentet fra teorier innen psykologi og moralfilosofi

⁷⁵ ID: 346

⁷⁶ ID: 77

⁷⁷ ID: 77

mor og barn, og dette forholdet er springbrettet for etter hvert å utvide kretsen som barnet viser tillit til.⁷⁸ Barnet vokser til, og tilliten må etter hvert baseres på noe annet enn forholdet til foreldrene dersom denne grunnleggende tillit til tilværelsen ikke skal gå tapt.⁷⁹⁸⁰ Tilliten ligger til grunn for at man kan utvikle en identitet som ikke hele tiden er basert på egne ytelser, handlinger og prestasjoner fordi den forholder seg åpen og anerkjennende til *de andre*. Når mennesket slipper å hele tiden sikre sin egen identitet og sitt liv kan det åpne seg for verden på en annen måte.^{81 82}

Når tillit blir møtt med kjærlighet

”Det som best møter menneskets tillit, og dermed gjør at mennesket kan vokse, ta del i livet og bli seg selv, er *kjærlighet*.”⁸³ Når tilliten møter kjærlighet får mennesket være både et individ som eksisterer selvstendig og i relasjon til andre.⁸⁴ Før mennesket kan gjøre noe er det tre gitte faktorer som påvirker dannelsen av menneskets indre verden: ”Det er *Den andre*, som kan være mor, en annen nær person – eller Gud⁸⁵. Det er *tilliten*, som oppstår spontant i det gitte forholdet mellom barn og mor, og det er *kjærligheten* som møter tilliten.”⁸⁶

Fellesskapet

Mennesket lever ikke i et vakuum, og derfor er heller ikke mennesket kun konstituert gjennom egne selvfortolkninger. De fortolkninger vi gjør ”er knyttet til det språk og de verdier og begreper som finnes i et gitt språkfellesskap.”⁸⁷ Hvem vi er sammen med er medbestemmende for hvem vi er. Å forstå sitt liv som en relasjon til Gud vil derfor ha følger for hvem man er. Det vil da ikke være mulig å forstå hvem vedkommende er uavhengig av

⁷⁸ ID: 78

⁷⁹ Henriksen bruker her W. Pannenberg. ID: 78

⁸⁰ Jeg registrerer at Henriksen i denne sammenheng ikke sier noe om Gud eller Guds gjerning i forhold til tillit.

⁸¹ ID: 79

⁸² Dette minner veldig om måten Henriksen senere snakker om frelse. Men her knytter han det ikke opp til gudsrelasjonen.

⁸³ ID: 81

⁸⁴ ID: 81

⁸⁵ Henriksen utdyper ikke hvordan Gud kan være *Den andre* i dette stadiet av et menneskeliv.

⁸⁶ ID: 81

⁸⁷ ID: 102

relasjonen til Gud.⁸⁸ Henriksen bruker dette til å peke på at troen ikke bare er noe ytre, men at den er dypt forankret i menneskets identitet.⁸⁹

Relasjonene representert i menneskets indre

Mennesket lever i et nett av relasjoner. Andre mennesker det står i forhold til er representert i menneskets indre som "bilder".⁹⁰ Dette kalles objektsrepresentasjoner og er "menneskets indre, følelsesmessige og erfaringsbaserte bilder av de mennesker det står i forhold til".⁹¹ Helheten i et menneskets liv handler derfor ikke om en selv alene. Objektsrepresentasjonene er en del av menneskets helhet og identitet.⁹² Menneskets behov for andre er ikke noe som skal overvinnes, men noe som skal gå over i mer modne former.⁹³ Også Gud er representert i menneskets indre. Gudsrepresentasjonen kan fungere som individets "andre" – og "som den som gir mulighet til at individet kan oppleve seg som et samlet og stabilt selv til tross for de ulike punktuelle erfaringer det selv står midt oppe i."⁹⁴ Mennesket søker orden og sammenheng, ikke minst i møte med død, skyld, endelighet og andre slike fenomen. Gudsrepresentasjonen skal bidra til å frembringe, opprettholde og gjenskape mening.⁹⁵ Objektsrepresentasjonene er ikke våre nærmeste, og gudsrepresentasjonen er heller ikke Gud.⁹⁶ Både objektsrepresentasjonene og gudsrepresentasjonen er med på å forme vår identitet.

2.2.2.2. Lære om mennesket i møte med Guds virkelighet

I en teologisk konstruksjon av menneskets identitet er det helt sentralt hvordan mennesket forstås i teologien. To helt grunnleggende læresetninger i denne sammenheng er mennesket som skapt i Guds bilde, og mennesket som synder.

⁸⁸ ID: 103, bygger på Charles Taylor

⁸⁹ ID: 103

⁹⁰ ID: 82 bygger på psykolog og teolog James W. Jones.

⁹¹ ID: 82-83

⁹² ID: 83

⁹³ ID: 85 – Jones bygger videre på Kohut.

⁹⁴ ID: 87 Bygger på Ana-Maria Rizutto

⁹⁵ ID: 87-88

⁹⁶ For mer om gudsrepresentasjon se: Rizzuto, Ana-Maria, M. D. (1979) *The Birth of the Living God - A Psychoanalytic Study* Chicago og London: The University of Chicago Press

Mennesket er skapt i Guds bilde

Mennesket er skapt av Gud i hans bilde. Derfor er relasjonen til Gud den grunnleggende og *definitive* relasjonen for menneskets liv.⁹⁷ Gudbilledligheten er noe alle mennesker *får* gjennom Guds relasjon til det som skaper, og den fornyes gjennom Guds relasjon til det som frelser.⁹⁸ Relasjonen Gud står i til mennesket er derfor både helt grunnleggende og samtidig intensjonal. Gudbilledligheten er gitt, men det er også et mål mennesket først er ved når det har vunnet full identitet og lever helt i overensstemmelse med alt Gud har ment det å være.⁹⁹

Mennesket er synder

De grunnleggende trekkene ved det å være menneske er i vår verden preget av destruksjon. Ved å vende seg mot denne destruksjonen går den systematisk-teologiske fremstillingen nå over fra skapelse til synd. Synden handler om at skapelsen ødelegges av synd.

En menneskelig grunnerfaring av hva synd er kan være det at vi hele tiden tar utgangspunkt i oss selv uten tanke på andre.¹⁰⁰ Henriksen skjelner mellom selvstendighet og løsrivelse. Selvstendighet er positivt å bygge opp, mens løsrivelse handler om å etablere oss uavhengig av andre og er en del av synden. Løsrivelse handler om å ta det Gud har gitt til beste for oss og andre, og bruke det på oss selv. Da er det ikke lenger gaver som får tjene helheten, Guds vilje, skaperverket – og dermed Guds ære. Gavene frakobles giveren og mennesket selv blir orienteringssentrum, i stedet for Gud.¹⁰¹ Til og med *Gud* blir noe mennesket bruker for å oppnå sine egne mål og ønsker.¹⁰² Synden blir da at mennesket ikke lenger lever i tillit og hengivenhet til Gud og hans gaver, men bruker gavene bare med tanke på oss selv, isolert fra de relasjonene vi har og skaperverket som helhet. Grunnfenomenene tillit, hengivenhet, åpenhet og godhet destrueres nødvendigvis ikke, men den sammenheng og funksjonskontekst disse fenomenene er ment å fungere i destrueres.

⁹⁷ ID: 354

⁹⁸ ID: 151

⁹⁹ ID: 136

¹⁰⁰ ID: 159

¹⁰¹ ID: 160

¹⁰² ID: 162, bygger på Augustin

”Kjærligheten som vi skulle møte andre med, og som Gud møter oss med i skaperverket, snus til selvkjærlighet og til middel for å bygge opp vårt eget bilde av verden, der vi selv er utgangspunkt og sentrum.”¹⁰³

Så lenge mennesket bare har seg selv som utgangspunkt for sitt liv, blir det heller ikke i stand til å hengi seg tillitsfullt og åpent til noe annet.¹⁰⁴ At relasjoner er preget av destruktive krefter i tillegg til gode krefter er noe alle mennesker kan erfare. Men erfaringen av seg selv som synder forutsetter et møte med Guds ord. Dette møtet både dømmer menneskets liv og åpner for en alternativ identitet.¹⁰⁵ Et menneske som ikke tror lukker Gud ute som en faktor som former dets liv og identitet.¹⁰⁶ Gjennom Ordet viser det seg at mennesket har vendt seg bort fra Gud og stoler på seg selv.¹⁰⁷

Et viktig anliggende for Henriksen er å få fram at:

”Synd ikke først og fremst er grunnet i menneskets handlingsliv. Den er forankret i menneskets faktiske, negative forhold til Gud, slik det uttrykker seg i mistillit.”¹⁰⁸

Han siterer Romerbrevet 5, 8-10 der det blant annet står: ”Men Gud viser sin kjærlighet til oss ved at Kristus døde for oss da vi ennå var syndere... Da vi ennå var Guds fiender, ble vi forsonet med ham ved hans Sønnens død...” Rettferdighet er derfor primært knyttet til ”hvorvidt mennesket anerkjenner og lever i tro til at det er Gud som gir mennesket alt det trenger, ufortjent og av kjærlighet og nåde.”¹⁰⁹

Guds positive virke som skaper innebærer også en vrede over destruksjonen. ”Vreden er uttrykk for kjærlighetens reaksjon på ødelagte relasjoner og ødelagt liv.”¹¹⁰ Gud har gjort og gjør noe for å skape forandring i spenningen mellom mennesket som skapning og synder slik at det kan få et nytt liv – et helt liv. ”Det er det som ligger i det teologiske begrepet om

¹⁰³ ID: 163

¹⁰⁴ ID: 163

¹⁰⁵ ID: 165, bygger på G.Ebeling

¹⁰⁶ Avviser Henriksen tro som ikke former liv og identitet?

¹⁰⁷ ID: 173

¹⁰⁸ ID: 168

¹⁰⁹ ID: 168

¹¹⁰ ID: 267

frelse”, skriver Henriksen.¹¹¹

2.2.3. Menneskets forhold til Gud

Henriksen knytter frelse til ordparet fra/til.

”På den ene siden snakker vi om frelse *fra* synd, og på den andre siden om frelse *til* et evig liv, til fellesskap med Gud, og til å kunne bli dem vi er ment å være, og dermed oppfylle vår bestemmelse.”¹¹²

Freelse handler om å etablere en helhet som ikke finnes ennå. Den er knyttet til hva Gud vil gjøre med oss i fremtiden, hvis vi er åpne for at han vil forandre oss.¹¹³ Veien til frelse kan være ”innsikten i at eget liv ikke er som det skal og kan være, og i at det finnes muligheter for forandring gjennom å inngå i en ny relasjon til Gud gjennom Jesus.”¹¹⁴

2.2.3.1. Hvordan kan frelse skje?

Freelse er knyttet til våre grunnleggende behov fordi Gud møter vår tillit med kjærlighet og vil gjenopprette sin grunnleggende relasjon til hvert menneske.¹¹⁵ Gjennom troen på Jesus Kristus blir dette mulig og det gis derfor mulighet for nytt liv og ny identitet. Dette har sin fullendelse i en befridd og nyskapt framtid. Freelse har derfor også en eskatologisk dimensjon.¹¹⁶ Henriksen påpeker at frelse er noe vi ikke helt kan vite hva er, men at vi kan vite noe om at det er Jesus Kristus som formidler frelsen og åpner fremtiden preget av den.¹¹⁷

¹¹¹ ID: 281

¹¹² ID: 283

¹¹³ ID: 283

¹¹⁴ ID: 287

¹¹⁵ Her gjør jeg sammenhengen mellom mennesket som grunnleggende relasjonelt og tillitsfullt og frelse tydeligere enn den er i Henriksens fremstilling for å få frem overgangen og meningen med de første avsnittene. Dette opplever jeg mangelfullt i Henriksens fremstilling.

¹¹⁶ Hva Henriksen forstår med eskatologisk dimensjon og nyskapt framtid kommer litt utydelig fram. I avsnittet ”Det evige liv” sier han at evigheten er det som omgir all tid og gjør det mulig at det som skjer fremstår i sammenheng og helhet. (ID: 363, bygger på Pannenberg) I evigheten skal det avdekkes hvem vi egentlig er, i lys av vårt forhold til Gud. Han avviser både reinkarnasjon og sjelens videre eksistens uavhengig av kroppen.(ID:364)

¹¹⁷ ID: 283

Troens rolle i forbindelse med frelse

Tro er en tillitsfull anerkjennelse av Gud og det er den eneste betingelse som stilles for at et menneske skal kunne tre inn i fellesskapet med Gud – og følge ham.¹¹⁸ Det er troen som åpner for en ny måte å leve i virkeligheten på.¹¹⁹

Tro er ikke noe mennesket selv frembringer. Det er en respons i mennesket som helt spontant oppstår i kraft av det som presenteres. Det er Gud som gjennom sin virkelighet driver mennesket til å respondere i tro. "Den oppstår spontant - åpent, tillitsfullt, i møte med det som evangelieforkynnelsen bringer av løfter og frihetsmuligheter."¹²⁰ Den nye forandringen skjer fordi noe nytt flytter inn. Tro må ikke være en innholdsmessig tilslutning til bestemte læresetninger. Henriksen bruker fortellingen om den blinde Bartimeus for å eksemplifisere en førdogmatisk tro. "Bartimeus' tro er en tillit til og åpenhet for at Jesus kan gjøre noe med og for ham."¹²¹ Henriksen trekker fram denne fortellingen også for å vise at første betingelse for å komme ut av nød er å artikulere sin egen situasjon. I møte med Jesus får Bartimeus muligheten til dette, og han blir i stand til å gi uttrykk for hva han helt grunnleggende trenger. Dermed trer han også tydeligere frem "som seg selv" og han får grep om sitt eget liv og sine egne behov gjennom artikulasjonen. Møtet med Jesus startet med et rop, hvor Bartimeus' tillit, åpenhet og desperasjon er rettet mot Gud.¹²² I Henriksens bok "Jesus: gave og begjær" trekker han også fram fortellingen om Bartimeus og knytter det å bli frelst ved tro til det "å være åpen for og ha tillit til det som Jesus representerer og åpenbarer av muligheter"¹²³

Troen anerkjenner at Gud er tilværelsens utgangspunkt og livets kilde, mennesket er ikke lenger sitt eget sentrum og utgangspunkt. Henriksen knytter endringen fra det gamle til det nye livet til begrepene *oppgjør, omvendelse og anger*:

¹¹⁸ ID: 286

¹¹⁹ ID: 314

¹²⁰ ID: 314

¹²¹ ID: 286

¹²² ID: 286

¹²³ Henriksen (2008): 62

"Oppgjøret er knyttet til at man konkret vedstår seg sitt tidligere liv, men ønsker å gjøre opp skylden¹²⁴ og ta avstand fra det som innholdsbestemmende for hvem en er og vil være. *Omvendelsen* innebærer en konkret endring i holdningen til seg selv, andre og til Gud, som kanskje best kan sammenlignes med Augustins beskrivelse av hvordan verdens orden blir etablert med Gud som kilde av kjærlighet og liv, der vi selv forstår oss som resultat av denne kilde og middel for dens videre utfoldelse i verden.¹²⁵ *Angeren* vil være knyttet til *sorgen* over det vi har forspilt av livsmuligheter, og over det vi ikke kan gjøre godt igjen fordi tiden og irreversibiliteten i livet på ulike måter har gjort det umulig."¹²⁶

2.2.3.2. Betydningen av Jesu liv, død og oppstandelse

Sentralt i forholdet mellom mennesket og Gud er betydningen av Jesu liv, død og oppstandelse. Både inkarnasjonen og Jesu praksis og forkynnelse, død og oppstandelse gir grunnlag for frelsen. Her vil jeg først se på hvilke konsekvenser det får at Jesus er både Gud og menneske, deretter hvordan Henriksen forstår Jesu korsdød og menneskenes valg i møte med Jesus på korset.

Gud og menneske i Jesus Kristus

I Jesus fra Nasaret forenes Gud og menneskeheten i ett menneskets liv. Fordi Gud ble menneske er det Gud som møter mennesker i Jesu praksis. Henriksen utdyper noen av konsekvensene av inkarnasjonen slik:

"Jesus er det stedet der virkeligheten som Guds virkelighet, og menneskets bestemmelse til å være Guds bilde, blir avklart. Derfor er det gjennom møtet med ham at både Guds og menneskets identitet blir avklart. Da kan det skje en rekonstruksjon av menneskets indre og ytre verden som en følge av dette møtet."¹²⁷

Gjennom at Gud ble menneske i Jesus ble også bestemmelsen til fellesskap mellom mennesket og Gud oppfylt.¹²⁸ Dette gjør at mennesket kan forstå seg selv i et indre og nært forhold til Gud, fordi det kan forstå seg selv som bestemt av hvem Kristus er.¹²⁹ Når mennesket forstår seg selv som bestemt av hvem Kristus er, da er det rettfærdiggjort av

¹²⁴ Skyld er konsekvenser av synd, men ikke synd i sin helhet. For mer om skyld se ID: 218-221

¹²⁵ For mer om Augustins forståelse se ID: 161-163

¹²⁶ ID: 291

¹²⁷ ID: 286-287

¹²⁸ ID: 309, sitat av Pannenberg.

¹²⁹ ID: 309

Gud.¹³⁰ Rettferdiggjørelsen innebærer tilgivelse for synd og en frigjøring fra syndens og dødens dominans i livet. Det innebærer fellesskap med Gud, her og nå og i Guds rike når det fullendes i fremtiden. Den troende får også del i Den Hellige Ånd, som gir nytt liv og kraft til å leve dette.¹³¹

Jesu død som en katastrofe

I møte med fortellingen om Jesu død og oppstandelse er det viktig å holde fast på to ting: Jesu død var noe som ikke skulle ha skjedd, den må forstås som et *onde*. Samtidig har Jesu død en teologisk betydning som åpner for å forstå den positivt.¹³² Henriksen avviser Jesu død som et uttrykk for en guddommelig vilje til å ofre. Guds vilje i forbindelse med Jesu død må knyttes til hvordan Jesus trofast gjør det Gud har kalt ham til å være og gjøre, gjennom å forkynne og stå inne for gudsriket. "Jesus var villig til å dø for det han trodde på og forkynnte, selv om han ikke ønsket å dø."¹³³ Jesu død var ikke en opprinnelig plan fra starten av. Dersom det var det har Gud en ond vilje, eller Jesu død var ikke noe ondt. Henriksen påpeker hvordan en far som tillater, eller til og med påfører, sin sønn lidelse og død, ikke vanligvis regnes for å være en god far, men at dette likevel ligger farlig nær folkelige forestillinger om Guds rolle i forbindelse med Jesu død.¹³⁴ Likhetene er også slående med barnemishandling. Henriksen mener det er nødvendig å forstå Jesu død som en katastrofe – "en katastrofe der en sårbar Gud, som utleverer seg til menneskene, også må lide det det innebærer å være overlatt til dem som avviser og forkaster Guds tilbud om fellesskap."¹³⁵

Menneskets valg i møte med Jesus på korset

I *Imago Dei* knytter Henriksen det at Jesus korsfestes av de som ikke anerkjenner Guds tilbud om fellesskap til den nye identiteten i Kristus. Jesus på Korset representerer alle de som tror på ham. Han korsfestes av dem som ikke aksepterer Guds tilbud om nåde til alle, uavhengig av hva de selv er i stand til å frembringe av betingelser og fortjenester som skal motivere til

¹³⁰ ID: 310, dette er det sentrale begrepet som ofte brukes i paulinsk preget teologi

¹³¹ ID: 312

¹³² Henriksen(2008): 101

¹³³ Henriksen (2008): 104

¹³⁴ Henriksen (2008): 104, bygger på Rita Nakashima Brock

¹³⁵ Henriksen (2008): 105

dette.¹³⁶ Henriksen utdyper dette slik:

”I møte med mannen på korset har mennesket to muligheter: Å akseptere at han gjør dette for oss - og dermed akseptere hans budskap om hvem Gud er. Eller mennesket kan si: Nei, han representerer ikke Gud - og kan derfor heller ikke representere meg.”¹³⁷

Dersom man avviser Jesus på Korset på denne måten umuliggjøres tilegnelsen av den identitet som Kristus tilbyr i møte med seg selv og med Gud. Det mennesket som kan si ”han gjorde det for meg”, klarer å se hvordan Guds kjærlighet til mennesket gir alt.¹³⁸

Henriksen legger vekt på en forensisk forståelse av rettferdigjørelsen.¹³⁹

”Enten dømmes mennesket på bakgrunn av sine gjerninger og med grunnlag i hvem det vil være i seg selv, inklusive sine handlinger og sin stilling som løserevet fra sammenhengen med Gud. Eller det kan dømmes med basis i den eskatologiske fullendelse av dets identitet som det kan tilegne seg gjennom troen, og som er basert på en rettferdighet som Gud har gitt, som han har virkeliggjort gjennom Kristus og hans verk.”¹⁴⁰

Gud avviser det syndige mennesket. Men Jesus døde mens vi enda var i våre synder og da vi var Guds fiender. Mennesket selv kan ikke gjøre noe med dette, men Gud elsker mennesket og derfor gjør han noe med denne spenningen.¹⁴¹

2.2.4. Hva skjer med mennesket i frelsen?

Henriksen knytter det som skjer i frelsen til to hovedaspekter: Mennesket får ny identitet og nytt liv.

2.2.4.1. Frelse handler om ny identitet

Det syndige menneskets identitet er forankret i hva det uten Gud best kan artikulere seg selv gjennom, nemlig gjerningene. Svaret på ”hva er du?” blir da setninger som: ”Jeg er flink, jeg er god osv...” Det kan lett oppstå en identitetskrise i det øyeblikk mennesket ikke lenger kan vise til noe som definerer det positivt. Den troende svarer med utgangspunkt i hva Gud har

¹³⁶ ID: 293

¹³⁷ ID: 293-294

¹³⁸ ID: 294

¹³⁹ Rettferdigjørelsens effektive sider kommer også til uttrykk hos Henriksen, dette kommer tydeligere fram under punktet: 2.2.5. Frelsens videre konsekvenser i menneskets liv

¹⁴⁰ ID: 311

gjort for ham: "Jeg er Guds skapning, han har skapt meg i sitt bilde..."¹⁴² Henriksen utdyper dette videre når han skriver:

"Uten åpenbaringen slik den kommer til orde hos og til syne i Jesus Kristus, er mennesket fanget av denne verdens betingelser i sitt forsøk på identitetsetablering. Det kan ikke artikulere fullt ut hvem det er bestemt til å være. Av den grunn er det at åpenbaringen i Kristus, som innebærer at en ny virkelighet bryter inn og overvinner denne verdens betingelser, medfører en rekonstruksjon av forholdet mennesket kan ha til seg selv og til verden. Dette er en åpenbaring av verden slik den er bestemt til å bli – og ut fra det kan mennesket få et konkret annet forhold til den tilværelse det fremdeles befinner seg i."¹⁴³

En slik endring av identitet i møte med Jesus gir Henriksen et eksempel på i sin bok om Jesus. Kvinnen som salver Jesu føtter med en kostbar salve i Simons hus blir møtt av Jesu ord om at hennes tro har frelst henne.¹⁴⁴ Ved at Jesus anerkjenner hennes gave til ham og hennes tro og verdsettelse av ham frelses hun fra det hun er i andres øyne (en uren kvinne), til å bli og kunne se seg som noe mer i Jesu øyne. "Hennes status redefineres fra hva hun har vært i fortiden, til hva hun får være del av som medlem i Jesu fellesskap."¹⁴⁵

For mennesker som vurderer seg selv ekstremt negativt¹⁴⁶ kan det å bli anerkjent og hentet inn i fellesskapet igjen ha konkrete helbredende konsekvenser.¹⁴⁷ Kirken er teologisk sett frihetens og fellesskapets rom. I dette rom er mennesket anerkjent som noe mer enn hva det er og har gjort. Et møte med Jesus Kristus gjennom kirken kan derfor åpne for muligheten til at mennesket kan komme ut av sin negative selvvurdering og integreres i nye og livgivende relasjoner til seg selv og andre.¹⁴⁸

¹⁴¹ ID: 311

¹⁴² ID: 202

¹⁴³ ID: 206

¹⁴⁴ Luk 7:36ff

¹⁴⁵ Henriksen (2008): 64

¹⁴⁶ En del av problematikken omkring *skam*.

¹⁴⁷ ID: 221, her bygger han på Stephen Pattison

¹⁴⁸ ID: 221

2.2.4.2. Frelse handler om nytt liv

Henriksen bruker den nytestamentlige metaforen: "et nytt liv" for å beskrive frelsen. Den er mye brukt i Johannesevangeliet, der Livet knyttes til samfunnet og fellesskapet med Gud.¹⁴⁹

Den ytterste konsekvens av synden er det motsatte av liv, nemlig død, men "fordi Jesus dør døden - forlatt av Gud - skal mennesket ikke behøve å gjennomgå det samme."¹⁵⁰ Mennesket skal derimot få ta imot det nye livet. Ett grunnleggende trekk ved innholdet i det nye livet er at vi blir gitt en fornyet relasjon til Gud – der vi kan leve i anerkjennelse av hvem han er og hva han gir oss.¹⁵¹

2.2.5. Frelsens videre konsekvenser i menneskets liv

Henriksen knytter frelsens videre konsekvenser i menneskets liv til det å vokse inn i Kristi identitet, og mennesket står i en paradoksal situasjon som samtidig synder og rettferdig. Relasjonen til Gud gir mennesket mulighet til å akseptere sin endelighet og det skjer en nyorientering av menneskets begjær. Henriksen viser hvordan frelse får konsekvenser for fellesskapet, og kommer med innspill til forståelsen av forholdet mellom tro og liv.

Å vokse inn i Kristi identitet

Det nye livet har en klarlagt identitet i Kristus, og målet er dermed blitt klart definert - mennesket skal vokse inn i en identitet som tilbys det. I kraft av å få sin identitet avklart vokser mennesket, og det blir selvstendig og myndiggjort som troende. Dette skjer fordi, slik Henriksen uttrykker det:

"vekst i innsikt om hvem en selv er og skal være, hører sammen med personlig modning, med utvikling av selvstendighet og med evne til å stå for sitt eget liv og gi det den utforming man er overbevist om at det skal ha."¹⁵²

Samtidig rettferdig og synder

Den troende har som oppgave å leve i tråd med identiteten som rettferdiggjort, men han står i en paradoksal situasjon: Han "har sin identitet knyttet til at han er en synder – fordi det

¹⁴⁹ ID: 288

¹⁵⁰ ID: 294

¹⁵¹ ID: 288

er dette som gjør at han trenger Kristus og tar sin tilflukt til ham. Samtidig har den troende sin identitet ikke først og fremst i dette, men igjen i hva han mottar.”¹⁵³ Mennesket er både rettferdig og synder, *simul iustus et peccator*.

”Når mennesket ses i lys av det hun har fått av Kristus i dåpen og gjennom ordet, er det rent som snø, skriver Luther. Det er tilsvarende svart når det ser seg selv i lys av seg selv alene.”¹⁵⁴

Mennesket skal gå veien fra seg selv til Kristus, og tilegne seg den hellighet som er i ham. Identiteten i Kristus skal ta mer og mer plass i menneskets liv.¹⁵⁵ Til denne prosessen er selvrefleksjon og vilje til å snakke sant om eget liv helt grunnleggende elementer. Det er ikke her snakk om å utvikle vårt iboende potensial som skapninger. Henriksen påpeker at ”det handler om en ny virkelighet, der det dreier seg om en *transcendent teleologi*, som mennesket skal vokse mot.”¹⁵⁶

Å akseptere sin endelighet

Mennesket kan i kraft av relasjonen til Gud tilegne seg og akseptere sin egen endelighet.¹⁵⁷ Gud som Den andre får da en positiv betydning i etableringen av menneskets identitet. Dette skjer fordi:

”Gud er den stabilitet som mennesket ikke har i seg selv, og relasjonen til Gud gir samtidig mennesket muligheten til å holde seg selv fast som et uferdig og problematisk prosjekt som er underveis, og leve med erkjennelsen dette innebærer.”¹⁵⁸

Nyorientering av menneskets begjær

Mennesket får reetablere sin indre verden på en ny måte når det får identifisere Kristus som representanten for sin fremtidige identitet. Det er ikke lenger fortiden som bestemmer identiteten, men det den troende skal bli. Dette er en frihet fra fortiden og en frihet til å

¹⁵² ID: 290

¹⁵³ ID: 314

¹⁵⁴ ID: 316

¹⁵⁵ ID: 318

¹⁵⁶ ID: 307

¹⁵⁷ ID: 289

¹⁵⁸ ID: 299, bygger her på Rowan Williams

skulle bli seg selv som Guds sanne bilde.¹⁵⁹ Det er en nyorientering av begjæret.¹⁶⁰ Henriksen bruker i sin bok "Jesus: gave og begjær" fortellingen om Sakkeus til å konkretisere dette. I møte med Jesus forandres hans begjær etter å skaffe seg velstand og eiendom til et begjær etter å gi og være sjenerøs.¹⁶¹

"Frelsen innebærer slik et konkret oppbrudd fra en fortid og et begjær som har bundet og ekskludert ham, og gir ham en ny orientering mot andre og fellesskapet."¹⁶²

Henriksen påpeker at det derfor ikke er snakk om et åndelig og abstrakt fenomen, men en anerkjennelse av de gaver Jesus gir og representerer som ytrer seg i andre og nye begjær.¹⁶³ Jesus inkluderer i fellesskap og anerkjenner andre på en måte som virker helbredende. Henriksen knytter dette til nåtiden ved å peke på hvor viktig det er å praktisere et gudsrike som ikke er bygget på marginalisering eller utstøtelse av dem som ikke "passer inn".

"Mennesker blir helbredet og gitt nytt og annet liv ved å få del i dette konkrete fellesskapet – og de får tilgang til nye livsressurser ved å finne tilhørighet der. Dermed gis de en ny identitet, ved å anerkjenne det positive i Jesu identitet som Guds representant og motta det riket han forkynner i sin praksis."¹⁶⁴

Konsekvenser i fellesskapet

Frelsen får både sosiale og kulturelle konsekvenser fordi ingen mennesker lever for seg selv. "De mønstre vi utvikler for forståelsen av verden, vil prege våre nye erfaringer og gjøre at vi møter verden med bestemte forventninger, tolkningsmønstre og forståelsesformer."¹⁶⁵ Dermed får troen konsekvenser for hvordan vi forholder oss til verden og oss selv.¹⁶⁶

Forholdet mellom tro og liv

Å tro på Gud er å ta imot hans kjærlighet i tillit. Denne mottakelsen får konsekvenser for livet. Veien til den andre er ikke lenger preget av hva vi selv har behov for, men hva den andres behov og situasjon er. Henriksen siterer 1.Joh 3, 16-17:

¹⁵⁹ ID: 308

¹⁶⁰ For mer om hvordan Henriksen forstår "begjær" se Henriksen (2008): 21-25

¹⁶¹ Henriksen (2008): 64

¹⁶² Henriksen (2008): 65

¹⁶³ Henriksen (2008): 64-65

¹⁶⁴ Henriksen (2008): 65

”Hva kjærlighet er, har vi lært av at Jesus ga sitt liv for oss. Så skylder vi også å gi vårt liv for brødrene. Men den som ser en bror lide nød og lukker hjertet til for ham mens han selv har mer enn nok å leve av, hvorledes kan han ha Guds kjærlighet i seg?”

”Den som holder noe igjen for seg selv, og insisterer på privilegier eller forbeholder rikdom og livsgoder for seg selv, stoler ikke på Gud, og kan derfor heller ikke sies å ha Guds kjærlighet i seg.”¹⁶⁷ Henriksen peker på hvordan tro og gjerninger skal høre sammen, men at de aller fleste mennesker opplever at det er mangel på integrasjon mellom tro og liv på dette punkt, troens kroppsliggjøring i gjerninger er ikke fullt ut virkeliggjort. Han skriver at: ”I lys av hvordan troen innebærer mottakelse av Guds kjærlighet, er det ikke tunge eller urimelige krav det her er snakk om (Jf. 1 Joh 5,3).”¹⁶⁸ Det gjøres tydelig gjennom Jesu praksis at mennesket er Guds bilde som *mottakende*, ikke ut i fra hva det kan vise for seg.
¹⁶⁹”Kjærligheten som gir mennesket livet, gir det også mulighet til at det får være seg selv, oppfylle sin bestemmelse.”¹⁷⁰

2.2.6. Sammendrag – mot en drøfting

Ved å ta utgangspunkt i antropologi for å si noe om frelse får vi et hensiktsmessig og solid grunnlag for å si noe om menneskers erfaring i møte med Guds tilbud om frelse. Henriksen gjør rede for mennesket som relasjonelt vesen og hvordan begrepene tillit, kjærlighet, Den andre og gudsrepresentasjon kan gi et grunnlag for å snakke om frelsens innhold og følger. Han viser hvordan Gud møter mennesker på dypet fordi vi er hans skapninger. Destruksjonen av gavene, synden, får også en tydelig plass hos Henriksen og han forstår synd som mistillit til Gud og en orientering om menneskets selv. Frelsen får hos Henriksen tydelige konsekvenser her og nå. Henriksen viser hvordan frelsen er frigjørende fordi Gud kommer med nytt liv og gir mulighet for en ny identitet i Kristus. Menneskets mulighet til å vokse inn i Kristi identitet og frelsens konsekvenser for menneskets liv får også god plass hos Henriksen.

¹⁶⁵ ID: 332

¹⁶⁶ ID: 332

¹⁶⁷ ID: 341

¹⁶⁸ ID: 343

¹⁶⁹ Det blir litt tvetydig hva Henriksen mener er de praktiske konsekvensene av det å tro når det kommer til

I lys av dette ser jeg at Henriksen berører mange av de sentrale temaene som finnes i mitt empiriske materiale. På noen punkt gir han en mer inngående systematisk-teologisk ramme til empirien. På andre punkt ser jeg at empirien kanskje kan komme med kritiske innspill fra erfaring og refleksjon opparbeidet gjennom sjelesørgerisk praksis.

2. 3. Elizabeth A. Johnson - *Quest for the living God*. Et trinitarisk perspektiv på frelse

2.3.1. Innledning

Elizabeth Johnson har i boka *Quest for the living God* valgt å skrive en teologisk fremstilling med utgangspunkt i ulike kontekster. Kapitlene tar utgangspunkt i situasjoner som danner grunnlag for hennes teologi, det er blant annet "Uutholdelig lidelse", "håpløs fattigdom" og "religiøs pluralisme". Ved å ta konteksten på alvor fungerer den som en sparringspartner til teologien og bidrar til utviklingen av slitesterk teologi som tåler livets realiteter. Å bringe inn kontekster som ikke er nær oss selv kan være berikende fordi det gir andre perspektiver inn i tema. I denne avhandlingen gis disse stemmene noe plass, men mest interessant i denne forbindelse er hennes teologiske fremstilling med utgangspunkt i den sekulære verden. Norge er i stor grad et sekulært samfunn. Religion har ikke en naturlig plass i det offentlige rom og gudstroen gjennomsyrrer ikke lenger vanlige menneskers virkelighetsforståelse.¹⁷¹ En av Johnsons teologiske hovedanliggender i møte med den sekulære verden er den trinitariske gudsforståelse. Selv om troen på den treenige Gud er et fellestrekk ved kristen teologi får det uttrykk på forskjellige måter. For å få en mer fullverdig forståelse av frelse hos Johnson har jeg derfor valgt å bruke plass på hennes forståelse av den trinitariske Gud. Soteriologi og trinitarisk teologi henger nøye sammen hos Johnson.

Johnson argumenterer godt for hvor og hvordan vi kan erfare Gud i vår virkelighet, og hun knytter frelse til alt Gud gjør. Det er vanskeligere å få en klar mening om hva hun tenker om *hvordan* et menneske blir frelst, eller *hvem* som er frelst. Det kan virke som om synd hos Johnson knyttes til at mennesket lukker seg for kjærligheten og er selvsentrert. Ordet "synd" bruker hun ikke så ofte, men hun snakker mye hun om menneskers destruktive mønstre og konsekvensene av disse.

Hvis jeg skal prøve å sammenfatte kjernen i Johnsons forståelse av frelse vil jeg si det slik:

Frelse er erfaringen av at Gud helt konkret øser sin nådefulle barmhjertighet¹⁷² ut midt i

¹⁷¹ Mer utførlig om hva som kjennetegner "den sekulære verden" under punkt 2.3.2. Lære om Gud, underpunkt: Lære om Gud i møte med den sekulære verden.

¹⁷² *Gracious mercy*

synd og lidelse. Denne erfaringen åpnes i møte med Jesus Kristus og hans liv, død og oppstandelse til stede i Ånden.¹⁷³ Det trinitariske fellesskap er kjærlighet. Denne kjærligheten er full av nåde og barmhjertighet og den går utover mot verden og omslutter den. Sagt med hennes egne ord:

“God is not a static being but a plenitude of self-giving love, a saving mystery that overflows into the world of sin and death to heal, redeem, and liberate. The whole point of this history of God with the world is to bring the world back into the life of God’s own communion, back into the divine dance of life.”¹⁷⁴

Mitt analytiske grep for å få frem Johnsons forståelse av frelse gir en struktur som først begynner med hva som er fruktbar lære om Gud, med vekt på den trinitariske gudsforståelse. (2.3.2.) Deretter handler det om hvordan Gud kommuniserer seg selv til verden. (2.3.3.) I dette kommer også betydningen av Jesu liv, død og oppstandelse og betydningen av Åndens virke, som også er nåden hos Johnson. Etter dette, følger et avsnitt som tydeliggjør hvordan frelse kan skje (2.3.4.), og avslutningsvis gir jeg plass til spørsmålet om hva nærhet til Gud har å si for menneskets liv. (2.3.5.)

2.3.2. Lære om Gud

Ordet “teologi” betyr “lære om gud”. Johnson setter opp tre grunnleggende perspektiver som ligger under hennes teologiske fremstilling. Disse er det helt nødvendig å ha på plass for å kunne tolke og forstå Johnsons teologi på rett måte. Det første perspektivet er at den levende Gud er et ubeskrivelig mysterium bortenfor alt som kan sies. Det innebærer at vi aldri kan forstå Gud fullt ut.¹⁷⁵ Det neste er at uttrykk for Gud ikke kan bli tatt bokstavelig. Gud er ikke to menn og en due. Vi kan peke på Gud med bildene, men Gud *er* ikke bildene. Det siste perspektivet er at for at vi skal kunne åpne opp for en levende Gud større enn vi kan beskrive, og for å fri oss fra å tenke at bildene som peker mot Gud *er* Gud, er det nødvendig å gi Gud mange navn. Bibelen selv vitner om mange ulike uttrykk for Gud.¹⁷⁶

Når jeg nå går inn i en analyse av Johnsons teologi vil jeg først vise hvordan hun knytter trinitarisk språk til frelseserfaringen og deretter hvordan hun tenker en trinitarisk

¹⁷³ QLG: 204

¹⁷⁴ QLG: 214

¹⁷⁵ QLG: 17

gudsforståelse har noe å melde inn i den sekulære verden.

Trinitarisk språk har rot i frelseserfaringen

De første Kristus-troende hadde en erfaring av at den transcendenten Israels Gud, Skaper og Frelser hadde kommet umiddelbart nær i Jesus, Gud hadde utrolig nok blitt menneske og var fortsatt med dem i Ånden.¹⁷⁷ De erfarte den frelsende Gud som over dem, sammen med dem og inni dem.¹⁷⁸ Det var dette som var utgangspunktet for at tale om Gud ble trinitarisk. Da trinitetslæren etter hvert ble adskilt fra bønn og sakramentalt liv mistet den fotfeste i den religiøse erfaringen av frelsen og ble mer og mer til komplisert tankegods for eliten.¹⁷⁹

Gud kalles ved flere navn; for eksempel Far, Sønn og Hellig Ånd. Disse navnene adresserer de tre måtene Gud har kommunisert seg selv i historien, en historie om frelse. Gud er skaper, kilden til alt. Gud kommer også inn i tid og rom gjennom å bli kjøtt i Jesus Kristus for å frelse. I tillegg gir Gud hele tiden sitt nådefulle guddommelige nærvær og sin gnistrende kjærlighet til verden og drar alt mot fremtiden.¹⁸⁰

Vi kjenner Gud fra den måten Gud har handlet i historien, gjennom inkarnert Ord og fornyende Ånd. Det finnes ikke en annen ond eller likegyldig gud som skjuler seg bak den som har sin historie fortalt i Skriften.¹⁸¹

Det opprinnelige ordet som ble brukt for å beskrive det guddommelige tre var det greske *hypostasis*. Det ble oversatt til det latinske ordet *persona*, og så til det engelske, og lignende norske ordet, *person*. Problemet er at det har skjedd store semantiske forandringer på denne reisen gjennom både språk og tid. *Hypostasis* betydde noe sånt som: "a distinct manner of subsistence" Å bruke ordet *person* på engelsk leder til faren for at man ser for seg et individ med et selv og frihet i relasjon til andre. Konsekvensen av dette blir fort triteisme.¹⁸²

¹⁷⁶ QLQ: 21 med henvisning til sitat av Thomas Aquinas

¹⁷⁷ QLQ: 204

¹⁷⁸ QLQ: 204

¹⁷⁹ QLQ: 207

¹⁸⁰ QLQ: 210

¹⁸¹ QLQ: 210

¹⁸² QLQ: 211

Vestlig teologi har gjenoppdaget den greske metaforen *perichoresis* som beskriver Guds indre liv. Johnson skriver:

“Coined in Eastern theology, the Greek term describes a revolving around or a cyclic movement like the revolution of a wheel. When applied to the life of the Trinity, this metaphor indicates that each of the “persons” dynamically moves around the others, interacts with the others, interweaves with the others in a circling of divine life. While remaining distinct, the three coinhere in each other in a communion of love.”¹⁸³

En slik trinitarisk forståelse av Gud skiller seg fra den moderne teismes tegning av Gud¹⁸⁴ som en ”Supreme Being”, den høyeste væren. Sagt i bilder gir det assosiasjoner til en herskende mann som i hovedsak er fjern, men som innimellom interagerer med naturlovene og gjør mirakler. Selv om han elsker verden er han ikke besmittet av dens rot og kaos.¹⁸⁵ Et slikt bilde av Gud har sitt opphav i teologiens møte med opplysningstiden. For å imøtekomme kritikken som da kom, gikk teologien over til å spille på kritikernes bane og søkte objektiv kunnskap og klare og rasjonelle ideer om det guddommelige.¹⁸⁶ Den teologien som da ble formet har også preget mye fromhetsliv etter dette. Mennesker ser Gud som en gammel mann, en politimann, en skuffende beskytter, eller en som ødelegger andres glede.¹⁸⁷¹⁸⁸ Johnson peker på dette som inadequate bilder av Gud. De hindrer en fra å se Guds virkelighet.¹⁸⁹

Lære om Gud i møte med den sekulære verden

Modernismen gjennomsyrrer mange samfunn i dag, og Johnson kaller disse ”den sekulære verden”. Johnson tar konkret utgangspunkt i denne konteksten i en del av sin framstilling. Mye av sin teologi bygger hun da på teologen Karl Rahners innsikter. Han var en tysk teolog som levde og virket på 1900-tallet, og som aktivt forholdt seg til denne konteksten selv.¹⁹⁰ Kjentegn ved den sekulære verden er at den har fokus på naturvitenskaplig empirisk forskning, den har økt kontroll over naturen, mennesker har jevnt over høy levestandard og

¹⁸³ QLG: 214

¹⁸⁴ Konstruert i strømningene av opplysningstiden i Europa på 16-1700-tallet.

¹⁸⁵ QLG: 15

¹⁸⁶ QLG: 15

¹⁸⁷ Satt opp i en slik liste kan det virke veldig selvsagt at det ikke forholder seg slik, men gudsforestillinger som ligner disse er ikke så uvanlig.

¹⁸⁸ QLG: 16, listen er hentet fra boka *Your God is too Small* av J. B. Phillips

¹⁸⁹ QLG: 16

utdanning, og er trent i kritisk tenkning og selvstendig bedømming. Intellektuelt er tiden påvirket av tenkere som Feuerbach¹⁹¹, Marx¹⁹² og Freud¹⁹³. Naturvitenskapen evner å finne forklaringer på fenomen også i menneskets indre, og verden virker til å eksistere uten Gud. Ateisme og agnostiske tankestrømmer preger bildet. Johnson påpeker at modernismen og det sekulære også preger kristne i den sekulære verden:

“Christians today have absorbed the concrete pattern of modernity into their very soul. It runs right through their heart, shaping their mind-set and psychology.”¹⁹⁴

Hellig mysterium – horisonten for våre lengsler

Den sekulære verden er i stor grad preget av den moderne teistiske gudsforståelsen. For å bryte ned denne er det nødvendig å si noe om Gud som kan gi grunnlag for en alternativ trinitarisk gudsforståelse. I samsvar med Rahners tenkemåte gjør Johnson bruk av den antropologiske vendingen og tar først utgangspunkt i mennesket når hun skal si noe om Gud. Helt grunnleggende for menneskene er nysgjerrigheten. Menneskene stiller hele tiden nye spørsmål og søker på den måten utover seg selv. Ingen vil noen gang nå til det punkt der det ikke er flere spørsmål å stille. Det dukker alltid opp flere spørsmål i kjølvannet av et svar. Vi erfarer ”a never-ending dynamism of desire to seek and receive that propels the spirit forward.”¹⁹⁵ Denne dynamikken er ikke bare gjeldene når det kommer til det å spørre, det er det samme som skjer når en person elsker et annet menneske. Når man elsker øker evnen til å gi og motta enda mer kjærlighet, og det er ikke bare begrenset til det mennesket man først elsket. Vi kan aldri nå enden av kjærligheten, og vi kan aldri nå enden av våre lengsler og spørsmål. Vi elsker fritt, spør nysgjerrig, begjærer glede, kjenner ensomhet, tvil osv. Under de eksistensielle øyeblikkene ligger en enorm drivende lengsel. Vi erfarer at vi er orientert mot noe mer, som mot en horisont vi aldri kan nå.¹⁹⁶ For Jean Paul Sartre betydde dette at livet er absurd, for det finnes ikke noe mer. Men for religiøse tenkere gjør denne lengselen

¹⁹⁰ Teologisk arbeid fra begynnelsen av 1930-tallet til sin død i 1984

¹⁹¹ Ludwig Feuerbach bedømte Gud til å være en projeksjon.

¹⁹² Karl Marx kalte religion ”opium for folket” fordi det gjorde dem sløve for urettferdigheten i vente på en himmel.

¹⁹³ Sigmund Freud erklærte Gud for å være en illusjon som fylte menneskets umodne ønske om en sterk og beskyttende farsfigur.

¹⁹⁴ QLG: 29, Johnson påpeker at ikke alle som lever samtidig er *contemporaries*.

¹⁹⁵ QLG: 33

¹⁹⁶ QLG: 34

livet meningsfullt fordi horisonten vi dras mot ikke er tomhet, men en uendelig hellig Gud som omgir oss og som er vår fullendelse; som er uendelig Sannhet og hellig Kjærlighet, og som derfor har skapt oss med denne lengselen utover oss selv.¹⁹⁷ I samsvar med Rahner velger Johnson å bruke navnet "Holy mystery", hellig mysterium, som helhetsbetegnelse på Gud i vår tid. Mysterium henviser her til at Gud er så radikalt annerledes enn verden, vi vil aldri ha utforsket alt eller funnet ut alt. Men vi trenger noe som viser oss litt av hvem dette hellige mysteriet er.

2.3.3. Gud kommuniserer seg selv til verden

I analysen av allmenne menneskelige fenomener blir det tydelig at mennesket har en lengsel som søker utover menneskets selv. Guds frelsende gjerning kommer derfor ikke ut av intet, men møter en dyp erfaring i den menneskelige virkeligheten. Lengselen som søker utover og "oppover" møtes av Gud, som søker utover og "nedover". Den gode nyheten i det kristne budskapet er at denne horisonten for våre lengsler kommer mot oss og ønsker å omfavne oss med sin kjærlighet. Den kaller oss til å komme den i møte og la oss omslutes av guddommelig kjærlighet. Det hellige mysteriet gir seg selv i gave gjennom Jesus Kristus og Ånden, og kommer derfor i radikal nærhet. Johnson peker på Jesus Kristus og Ånden og sier: "Together they form the self-communicating gift pulsing outward from the very depths of divine being whereby this holy mystery draws near to the world in unspeakable nearness."¹⁹⁸ Først vil jeg nå gå inn på hvordan Gud kommuniserer seg selv gjennom Jesus Kristus. I dette vil jeg også bruke en del plass på betydningen av død og oppstandelse. Deretter vil jeg se på hvordan Gud kommuniserer seg selv gjennom Ånden. Ånd og nåde kan ikke skilles i Johnsons teologi og hvordan nåde forstås kommer derfor naturlig inn under dette.

2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv i Jesus Kristus

At Gud kommuniserer seg selv gjennom å bli menneske i Jesus Kristus er helt konkret. Det har skjedd i historien: "*the Word became flesh and dwelt among us*"(Joh 1:14) Gud lot seg binde av tid og rom for å formidle seg selv til menneskene. Gjennom Jesu forkynnelse av Guds rike, helbredelse av mennesker som led, gjennom at han søkte etter de som var

¹⁹⁷ QLQ: 35

¹⁹⁸ QLQ: 39

utenfor og i hans tydelige gjestfrihet til alle som kom til ham, uttrykt Jesus hva Gud er og alltid vil være, nemlig: *prodigal love*.¹⁹⁹ En kjærlighet som sløser og ødsler ut, og ikke holder noe igjen.

Guds seier som en konkret historisk hendelse

Jesus dør en grotesk død på korset, og i dette plasserer han Guds solidaritet med alle sårbare skapninger som ender sitt liv i støv. Men død og smerte er ikke siste ord:

”The presence of the Source of life in the depths of death awakens hope, seen first in the resurrection of Jesus, that there will be a future for all the defeated and the dead.”²⁰⁰

Helt konkret i historien har Guds *self-promise* vunnet gjennom og seiret gjennom Jesu død og oppstandelse. ”It is eschatological, irrevocable, assuring us that the incomprehensible mystery will bring us, too, to a blessed end in God’s presence forever.”²⁰¹ Dette er ikke bare en del av den kristne troen, men det er det som holder den kristne troen sammen.²⁰²

Kjærlighetens ønske om forening

Innenfor teologien har det helt siden middelalderen vært debatt om hvorfor Gud ble menneske i Jesus Kristus. Johnson peker på to tydelige retninger i middelalderen, som ble representert av dominikanerne og fransiskanerne.²⁰³ Hun er kritisk til tolkningen som dominikanerne representerte.²⁰⁴ De sto for en bokstavlig lesning av beretningene om skapelse og syndefall. Etter at Adam og Eva hadde spist den forbudte frukten lofte Gud at det skulle komme en *redeemer* som skulle knuse slangens hode. Hovedmotivet bak inkarnasjonen blir dermed forsoning: ”The word became flesh to save the human race from sin.”²⁰⁵ Johnson velger side med fransiskanerne²⁰⁶ i denne debatten. De hadde et annet perspektiv i rammen av at Gud er kjærlighet. Ledet av prinsippet om at kjærligheten søker å forenes med det som elskes tenkte de, og nå også Johnson, at motivasjonen for

¹⁹⁹ QLG: 40

²⁰⁰ QLG: 40

²⁰¹ QLG: 45

²⁰² QLG: 40

²⁰³ Før reformasjonen – altså katolikker og lutheraneres felles kirkehistorie

²⁰⁴ Ledet av Thomas Aquinas

²⁰⁵ QLG: 40

inkarnasjonen var kjærlighet: "The word became flesh so that God who is love could enter into deep personal union with the world, the beloved."²⁰⁷ Johnson tydeliggjør her at det ikke er fordi mennesket har syndet, men nettopp fordi verden er full av synd, at lidelse og død på et kors ble en del av Jesu historie.²⁰⁸ Guds opprinnelige motiv var forening i kjærlighet:

"God who is love eternally desires to communicate the divine self to the "other" who is not divine, and so creates a world to allow this to happen. In this view the narrative of sin and redemption is embraced by primordial life that creates and seeks union regardless of the circumstances."²⁰⁹

Jesu død og oppstandelse er til gagn for hele menneskeheten. Johnson peker på at kristne helt fra begynnelsen av har ment dette og at det også har vært helt naturlig å tenke at Guds Ånd holder til blant alle mennesker. I tider der kristne har hatt majoritetstempelet har dette blitt tildekket av polemikk mot ikke-kristne.²¹⁰ Å rette Guds frelsende hensikt mot noen rettroende og observante mennesker, og ekskludere de andre er uholdbart, mener Johnson.

"Rather, with loving generosity holy mystery graciously offers the gift of divine life to everyone, everywhere, and at all times. A person may reject this offer, human freedom being held in respect by the Creator of freedom. Nevertheless, all are included in God's universal saving will and offer of redeeming grace."^{211 212}

Håpet om nytt liv får sin basis i oppstandelsen

I denne verden hører døden til livet. Det at vi er kropp er innebærer til og med at vi må spise annet som er skapt, det være seg dyr eller planter. Fordi Jesus gikk i døden og oppsto kan Ånden åpne løftet om nytt liv gjennom og bakenfor døden, på tross av at døden hører til livet her. Den guddommelige barmhjertighet er nå for alltid til stede i verdens syndefulle kår. Ånden åpner dette håpet om nytt liv midt i mørket.²¹³

²⁰⁶ Ledet av Duns Scotus

²⁰⁷ QLQ: 40

²⁰⁸ QLQ: 40

²⁰⁹ QLQ: 40-41 bygger på K. Rahner

²¹⁰ QLQ: 43

²¹¹ QLQ: 44

²¹² Når det gjelder menneskets valg i møte med Guds frelsende vilje er dette et tema jeg syns spriker litt. Jeg ser ikke tydelig hvordan hun løser at mennesket har et valg, men at Guds hensikt er å frelse hele verden.

²¹³ QLQ: 189-190

Guds makt i Jesu død og oppstandelse

Johnson skriver at det ikke er mulig å tolerere ideen om at Jesus *deliberately* blir overgitt og forlatt av sin Far for å dø.²¹⁴ En far som gjør noe slikt vil være en sadist. "This construal of the cross blames the Father for what in fact was done to Jesus by the history of human injustice²¹⁵." ²¹⁶

Fordi Jesus lider som følge av menneskers urettferdighet kommer det tydelig frem at korset vitner om at Gud alltid lider med de lidende. Men det er viktig å holde fast på at dette ikke er hele bildet. Det er ikke bare snakk om en avmektig kjærlighet som gir seg selv til verden. Oppstandelsen er en hendelse som gir plass til Guds makt.

"Rather than being a dominating force or an ineffective form of love, divine power is a creative, noncompelling, life-giving good (...) In raising Jesus from the dead, God acted creatively and typically with his power."²¹⁷

Kritikk av forståelsen av Jesu død som stedfortredende

Johnson er kritisk til tradisjonell teologi som gir Jesus en rolle som stedfortreder. Hun underbygger denne kritikken ved å hente inn perspektiver fra de kvinnelige slavenes erfaring av det å ha en slik surrogatrolle som mødre, elskere og arbeidere i husholdningen.²¹⁸ Denne erfaringen etterlot seg en dyp motstand mot det å gjøre noe som substitutt for andre, fordi dette hadde vært en spesielt stor del av det å være undertrykt. Johnson er ytterst kritisk til den teologiske konstruksjonen som lar Jesus ta på seg menneskehetens synder og på den måten tar våre byrder bort, og samtidig gjennom dette blir frelser og viser sin kjærlighet.²¹⁹ Hun avviser at forsoningen kan ha noe å gjøre med en blodig handling som resulterer i at en person blir myrdet i stedet for en annen.²²⁰ Hun gir et alternativ til denne konstruksjonen:

"Rather, through Jesus' ministry, with its hopeful healings and preaching about the kingdom of God, and

²¹⁴ QLQ: 63, bygger på Dorothee Soelle

²¹⁵ Injustice forstås her som *urettferdighet*, ikke i sammenheng med den forensiske forståelsen "rettferdig for Gud".

²¹⁶ QLQ: 63

²¹⁷ QLQ: 64

²¹⁸ QLQ: 129

²¹⁹ QLQ: 129

²²⁰ QLQ: 129

through his resurrection and the consequent flourishing of the Spirit in the world. God gained victory over the evil that tried to kill the gift that Jesus brought”

2.3.3.2. Gud kommuniserer seg selv i Ånden

Guds Ånd har alltid vært til stede i verden og på ulike måter gir Gud seg til kjenne gjennom sin Ånd. Ånden er Gud som gir seg selv i gave, og nåden kan ikke skilles som noe separat utenfor dette.²²¹

Omslutter menneskene med nådefull kjærlighet

Fordi Gud tar initiativet til å omgi alle menneskeliv fra begynnelse til slutt med forsonende kjærlighet er Guds Ånd til stede i sentrum av hvert liv. Dette har sitt grunnfeste i historien om Jesus Kristus. Denne kjærligheten som omgir mennesket er ikke noe annet enn Guds eget selv som gis i gave.²²² Denne gaven innebærer lys og løfte om liv, og den tilbys til alle, uten unntak. Det er mulig å se den rundt oss og i historien ”wherever love of neighbor, faithfulness to conscience, courage for resistance to evil, and any other human witness to what is ”more” takes place.”^{223 224}

Synden som preger verden setter også sitt preg på kjærlighetens nærhet i verden.

Mennesker lukker seg for kjærligheten og avviser den. Mennesket er orientert inn mot seg selv. Mord og annet skadelig og vondt blir konsekvensen. På tross av dette fortsetter Gud å gi seg selv til verden gjennom sin Ånd. ”The divine offer of love is always and everywhere present, being more powerful than the mystery of human guilt.”²²⁵ Guds Ånd er kjærlighet og nåde.

Nåde forstått som *Uncreated grace*

Opp gjennom historien har nåde blitt forstått på ulike måter. Johnson er kritisk til den forståelsen av nåde som har sitt opphav i nyskolastikken²²⁶, kalt *created grace*. I denne

²²¹ QLQ: 42

²²² QLQ: 41

²²³ QLQ: 41

²²⁴ Hvordan vi kan erfare Guds kjærlighet konkret er godt argumentert gjennom hele hennes fremstilling.

²²⁵ QLQ: 41

²²⁶ Nyskolastikken – retninger innenfor katolsk filosofi på 1800-tallet. Søkte tilbake til tenkere som Duns Scotus og Thomas Aquinas

tradisjonen forstås nåde som en gave som gis og dermed tar bort synden og reparerer vår relasjon med Gud. Hun peker spesielt på hvordan dette har gitt inntrykk av at nåde er en slags objektiv "tredjeting" mellom Gud og mennesker, noe det er mulig å miste av å synde og få igjen gjennom anger. På den måten kan det styres av individuelle menneskelige handlinger.²²⁷ Johnson har en annen forståelse av nåde. Hun fokuserer på den opprinnelige, subjektive formen, *uncreated grace*. Referansen er da til Guds egen Ånd som gis fritt og direkte til alle mennesker.²²⁸ Denne nåde, som er Guds Ånd, var til stede allerede før Jesus Kristus.²²⁹ Nåde er den livgivende kraften i all menneskelige historie, den er i hjertet av vår eksistens. Takket være denne gaven, som er Gud selv, "the transcending reach of the human person in knowing and loving is actually oriented to the immediacy of God."²³⁰

Gjennom inkarnasjon og nåde tilbyr Gud sin personlige og frelsende tilstedeværelse til hvert enkelt menneske. Dette er det spesifikt kristne begrepet om Gud:

*"Rather than being the most distant being, transcendent holy mystery is engaged in all realities of the world around us, being concerned especially with the desperate and the damned."*²³¹

Livmor som bilde på nåde

I følge Johnson viser bibelforskere at det hebraiske substantivet for barmhjertighet og nådefull kjærlighet, kommer fra rotordet for kvinnenens livmor, *rehem*. Dette er også roten til verbet "Å vise nåde", og adjektivet "nådefull".²³² Livmoren fungerer da som en konkret metafor på Guds barmhjertighet og nåde:

*"When scripture calls on God for mercy, a frequent theme, it is actually asking the Holy One to treat us with the kind of love a mother has for the child of her womb."*²³³

Foreldrekjærlighet som bilde på nåde

Livmor og foreldrekjærlighet er de mest virkningsfulle bildene på det å gi kjærlighet uten å

²²⁷ QLQ: 41

²²⁸ QLQ: 41-42

²²⁹ Jeg registrerer her at Johnson ikke skiller mellom Guds nåde i skapelsen og Guds nåde i Jesus Kristus.

²³⁰ QLQ: 42

²³¹ QLQ: 42

²³² QLQ: 101

²³³ QLQ: 101

vite om den blir gjengjeldt. For barnet er moren assosiert med den grunnleggende menneskelige erfaringen av å være elsket. Morsrollen viser dette på en enda tydeligere måte enn farsrollen fordi morens egen kropp bærer barnet og føder det. Den nære relasjonen fortsetter gjennom ammeperioden og oppfostringen.^{234, 235} Når Det gamle testamentet bruker bilder av Gud som fødende, gravid, ammende og oppfostrende er det underliggende poenget alltid å vise at Gud har en barmhjertighet for sitt folk som ikke kan ødelegges.²³⁶ Guds vrede blir også tydeligere gjennom bildet av Gud som mor.

"As mothers rise up to defend their young, so too when people do violence to one another, neglect the poor, aggrandize themselves through unjust systems of exchange, or ruin the ecological well-being of the earth, the maternal love of God is active to defend, seek justice, and heal."²³⁷

2.3.4. Hvordan kan frelse skje?

Det er Gud som gir frelsens gave. Og gaven er kjærlighet til Gud og ekte kjærlighet til nesten og et liv som orienteres ut fra dette.²³⁸ Mennesket er orientert mot Gud gjennom lengselen og kjærligheten som søker utover seg selv. Johnson identifiserer synden som en trussel mot å være orientert mot Gud. Når hun tar utgangspunkt i ulike settinger identifiserer hun synd med ulike former for menneskelig orientering om selvoppholdelse. Rasisme, maktmisbruk og grådighet er konkrete eksempler på menneskelige holdninger og handlinger som bidrar til urettferdighet og virker i mot Guds universelle kjærlighet.

Guds frelsende aktivitet er fokus hos Johnson når det kommer til hvordan frelse kan skje. Den er ikke bundet av verken tid eller sted, og alle er inkludert i Guds universelle frelsesvilje.

Guds frelsende aktivitet

Hellig Mysterium, som er kjærlighet, er ikke bundet av strukturer, men kan øse sin gave utover hele verden. Johnson legger vekt på at Gud er til stede der hvor livet leves modig, intenst og ansvarlig. Selv når det ikke er med eksplisitt referanse til religion.²³⁹ Som vist

²³⁴ QLQ: 103

²³⁵ Johnson peker på at ikke alle har god erfaring med sin mor, men trekker det likvel frem som et viktig bilde.

²³⁶ QLQ: 101

²³⁷ QLQ:103

²³⁸ QLQ: 125

²³⁹ QLQ: 45

overfor er Jesus Kristus og hans liv, død og oppstandelse helt sentralt i Johnsons teologi. Likevel ser ikke menneskets tro på Jesus Kristus ut til å være avgjørende for menneskers frelse. Hun viser hvordan disse tankene kan kombineres og skriver:

"In Jesus Christ, God's saving activity reaches its greatest intensity in history in the concrete. But the manifestation of God's presence and activity in the religions cannot be limited to what has been revealed in Jesus Christ and proclaimed by the church. Although such manifestation would never be contradictory to Christian revelation – God being faithful and not twofaced – it might be different."²⁴⁰

Hvert eneste personlige møte mellom Gud og mennesker skjer i Ånden, og det er i Ånden mennesker gir sin respons. "The actual presence of God drawing near and passing by throughout the whole world, the Spirit is the giver of the inmost, divinizing gift of grace to all human beings."²⁴¹ Hun siterer Pave Johannes Paul 2. som sier at hver eneste autentisk bønn er kalt frem av Den Hellige Ånd.²⁴² Guds Ånd er ikke bundet av noe i sin kjærlighet.

Mennesker er derimot bundet av tid og sted, og er per definisjon kroppslige og sosiale. Menneskers relasjoner er gitt gjennom de gjeldende strukturene for den historiske og sosiale situasjon. Det sammen gjelder derfor også for relasjonen med Gud. Det er utenkelig at frelse kan komme innenfra som en virkelighet totalt uavhengig av de religiøse uttrykkene mennesket møter i sine omgivelser. På grunn av dette gir Gud seg til kjenne på ulike måter gjennom sin Ånd.²⁴³

"Since experience of the divine is embodied in the creeds, rituals, and moral codes of religious traditions, these concrete religions necessary become the mediation of salvation in various cultures."²⁴⁴

Det kommer ikke helt tydelig fram om det i lengden er mulig å avvise Guds frelse. Johnson gir rom for menneskers frie vilje og valg, men legger betydelig vekt på at alle er inkludert i Guds universelle frelsesvilje og tilbud om frigjørende nåde.²⁴⁵ Johnson antyder at det å begrense Guds kjærlighet til å bare gjelde *oss selv* ofte i stedet fører til at den forsvinner fra

²⁴⁰ QLG: 162-163

²⁴¹ QLG: 162

²⁴² QLG: 171 – sitat av Pave Johannes Paul II.

²⁴³ QLG: 157

²⁴⁴ QLG: 157, Slik jeg forstår Johnson er det ikke heller avgjørende om de har hørt eller ikke hørt om Jesus Kristus.

²⁴⁵ QLG: 44

våre egne liv.²⁴⁶ Hun peker på lignelsen i Lukas 15, *The prodigal Son*. Faren i denne historien er *extravagantly generous*, mens den eldste sønnen ikke liker at kjærligheten blir sløst på andre og hevder sin egen rett til den.

"The God of Jesus dances with tax collectors, plays flute for the sinners. In the end we are left with the elder son, confronting a decision: to go into the banquet, sharing the love poured out on good and bad alike, or stay out in the cold, nursing our resentment."²⁴⁷

2.3.5. Nærhet til Gud og menneskets liv

"We are called into loving immediacy with the mystery of God who self-communicates to us in unspeakable nearness."²⁴⁸ Hva det fullt ut innebærer kommer vi aldri til bunns i.

"People keep on journeying through beauty and joy, through duty and commitment, through agonizing silence and pain, toward greater meaning and deeper union with the ineffable God, to their last breath."²⁴⁹

Johnson viser hvordan nærhet til Gud får tydelige konsekvenser for menneskets liv, og at dette aspektet ved troen er veldig viktig i den sekulære verden. Fellesskap, mystikk og autonomi er nøkkelord i dette.

Å elske Gud og sin neste

"The living God" elicits a sense of ineffable divine mystery on the move in history, calling forth our own efforts in partnership while nourishing a loving relationship at the center of our being."²⁵⁰

I denne teologien er det ikke mulig å ha en relasjon til Gud som ikke også gjør noe med relasjonen til verden. Å elske Gud betyr samtidig å elske verden, slik er det fordi det Hellige Mysteriet er nærværende og forpliktet til verden og hvert menneske i den.²⁵¹

Mennesket er et selvsentrert vesen, og kjærlighet til andre kan bli korrumpert til et uttrykk for skjult egoisme. Johnson skriver at hvis man overgir seg til det uforståelige mysteriet i kjernen av vårt liv vil Guds frigjørende nåde virke. Guds frigjørende nåde virker også når man

²⁴⁶ QLQ: 169-170, bygger på James Fredricks

²⁴⁷ QLQ: 170

²⁴⁸ QLQ: 30

²⁴⁹ QLQ: 13

²⁵⁰ QLQ: 4

²⁵¹ Johnson poengterer at det å elske sin neste må gå utover private relasjoner. (46)

ikke ser det selv. Hun viser til lignelsen om sauene og geitene hvor *Herren sier: "I was hungry and you gave me to eat...whatever you did for one of these least brothers or sisters of mine, you did for me"* (Matt 25:35,40).²⁵² Der betingelsesløs kjærlighet kommer konkret til uttrykk er det alltid Guds kjærlighet som er virksom.

Jesus viser gjennom sin praksis og sine lignelser at Guds vei er preget av barmhjertighet og nåde, frelsende kjærlighet og fellesskap.²⁵³ Det er dette vi er kalt til å la oss prege av slik at Guds rike kan bli synlig i verden. Fellesskapet i Guds rike preges av at "disse mine minste" inkluderes. Det er et fellesskap hvor den samaritanske kvinnen, tolleren og den spedalske hører like mye til. Tyranni er ikke en mulighet i lys av at Gud gir seg selv. Det er rettferdighet, fred og alle skapningers vel som er målet.

"If we are not living out the types of relationships that serve this pattern of the truth of the reign of God, then we haven't got a clue about who God is. Knowing God is impossible unless we enter into a life of love and communion with others."²⁵⁴

Gud lever som kjærlighetens mysterium og mennesket er skapt i Guds bilde. "Therefore, a life of integrity is impossible unless we also enter into the dynamic of love and communion with others."²⁵⁵

Erfaring i mystikken

Mystikk trekkes fram som den basale veien til Gud i vår tid, når troen er strippet ned til det helt grunnleggende. Mystikk, ikke her som en hemmelig spiritualitet, men som en erfaring av Gud forstått gjennom inkarnasjon og nåde:

"We are called into the immediacy of God's own self. If we accept the silent immensity that surrounds us as something infinitely distant and yet ineffably near; if we receive it as a sheltering nearness and tender love that does not make any reservations; and if in this embrace we have the courage to accept our own life in all its concreteness and yearning, which is possible only by grace, then we have the mystical experience of faith."^{256 257}

²⁵² QLQ: 46

²⁵³ QLQ: 223

²⁵⁴ QLQ: 223

²⁵⁵ QLQ: 222

²⁵⁶ QLQ: 44-45

Mystikken har også en rolle i teologien. Samtale om Gud må rotfestes i samtale *med* Gud. Bare når Guds nærhet møter oss på vårt dypeste punkt blir vi frigjort fra begjæret etter å fange inn og definere. ”²⁵⁸

Menneskets autonomi i relasjon til Gud

En konsekvens av trinitarisk teologi er at Gud er relasjonell. Det vil også si at en Gud som rettferdiggjør undertrykkelse fordi han selv undertrykker er en avgud.²⁵⁹ Johnson sier det i klartekst: ”Either trinitarian theology sets up love and communion among persons equally, or its interpretation has gone off the tracks.”²⁶⁰ Fordi vi forstår frelse gjennom Jesu liv, død og oppstandelse må vi se Gud på en måte som ikke lar noen være underordnet, gjort stumme eller useelvstendig: ”we must think of the Trinity with liberating power.”²⁶¹

Menneskelig autensitet i all sin endelighet er villet av Gud. Johnson bruker et sitat fra Rahner som setter ord på dette: ”nearness to God and genuine human autonomy increase in direct and not inverse proportion.”²⁶²

Mennesker som på modig vis aksepterer seg selv og sitt eget liv med all dets besynderlighet og skjønnhet og smerte, aksepterer i bunn og grunn hellig mysterium som er i dem og adresserer dem som en kjærlighet som gir seg selv.²⁶³

2.3.6. Sammendrag – mot en drøfting

Med sitt tydelige utgangspunkt i ”den sekulære verden” bringer Johnsons teologi inn fruktbare innspill i møte med menneskers erfaring i Norge i dag. Trinitarisk teologi får betydelig plass, og hun setter dette i sammenheng med forståelsen av Jesus Kristus og Ånden. Johnson er radikal i sin åpning av frelsen og sitt tydelige fokus på Guds frelsende aktivitet. Samtidig legger hun betydelig vekt på at å være vendt mot Gud får konsekvenser

²⁵⁷ Interessant at Johnson knytter mystikken så nært opp til troserfaringen, men det kommer ikke tydelig fram om hun ved dette ekskluderer tro som ikke har dette som sitt grunnlag.

²⁵⁸ QLQ: 20-21 bygger på Sallie McFague

²⁵⁹ QLQ: 208

²⁶⁰ QLQ: 209

²⁶¹ QLQ: 209

²⁶² QLQ: 45

²⁶³ QLQ: 45

for livet i verden. Ved å knytte opp mot mystikken gir hun plass for en erfaring av Guds kjærlighet og nåde.

Etter å ha gjort en analyse av Johnsons fremstilling ser jeg at hun har fruktbare perspektiver i møte med mitt empiriske material. Ved å gå i dybden på den trinitariske gudsforståelsen gir hun mulighet for en mer dyptgående drøfting av forståelsen av frelse i tilknytning til gudsforståelsen. Hennes teologi rommer også mye av bredden i det empiriske materialet og det kan bidra til en spennende drøfting fordi de ulike stemmene i empirien får noe å spille på.

3. Frelse som tema i praktisk sjelesørgerisk arbeid - Det empiriske materialet

3.1. Innledning

Det empiriske materialet er samlet gjennom fem intervjuer på en time hver. Informantene er prester som har jobbet mye med sjelesorg.²⁶⁴ Det empiriske materialet har derfor en annen karakter enn det teoretiske stoffet. Det rommer spontane assosiasjoner og refleksjoner, og det rommer spørsmål og problemstillinger uten avklarte svar. Det kan være spenninger innad i ett intervju, og det er også tydelige spenninger og ulikheter i det empiriske materialet som helhet. På de punkt hvor det er klare ulikheter har jeg lagt vekt på å få frem de ulike stemmene.

Det empiriske materialet er rikholdig og det er ikke mulig å gjøre rett og sjel for alt som kommer frem. I analysen av empirien har jeg lagt vekt på de temaene som jeg anser for å være mest relevante i lys av problemstillingen. Det betyr at jeg på noen punkt også har måttet droppe aspekter som har vært viktige for informantene. Jeg har blant annet valgt å avgrense denne avhandlingen fra å diskutere hva som skjer etter døden. I lys av det samlede empiriske materialet er ikke dette et fremtredende tema.²⁶⁵

I analysen av empirien har jeg lagt vekt på å være en tro tjener for hver enkelt informants forståelse. Denne forståelsen er basert på det som kom frem i intervjuet. Informantene har ikke hatt mulighet til å legge til eller trekke noe fra i etterkant. For å få en god flyt i teksten har jeg valgt i hovedsak å parafasere og skrive ut tekst som gjengir innholdet i intervjuene. Jeg bruker sitater som representerer dette.

På noen punkt kunne det vært fruktbart med litt mer presisering og utdyping for å få frem informantens poeng ytterligere eller tydeligere. Jeg har ikke skrevet mer utfyllende dersom det ikke er grunnlag for dette i materialet fra intervjuet. Jeg har prøvd å være bevisst på dette for å hindre at jeg legger for mye av min egen tolkning inn i teksten. Der informantene har henvisninger til Bibelen har jeg skrevet bibelstedet i fotnotene. Ofte kom ikke dette detaljert frem i selve intervjuet, men det er jeg som har plassert dette i etterkant.

²⁶⁴ For mer om utvalg, se 1.3.2. Empirisk material

Jeg har valgt å strukturere empirien ut i fra fire hovedmomenter i frelsen:

Forståelsen av mennesket som synder. (3.2.) Forståelsen av Jesu død og oppstandelse. (3.3.)
Forståelsen av hvordan frelse kan skje. (3.4.) og forståelsen av frelsens innhold og følger.(3.5.)

Aller først vil jeg gi lite riss av hva som er den enkelte informants dominerende fokus. Dette kan være oversiktlig å ha med i bakgrunnen før jeg går videre til den mer tematiske fremstillingen.

Bente tenker at frelse inneholder flere aspekter og at disse kan glitre sammen. Det som for tiden glitrer sterkest for henne er frelse som det å bli tatt inn i et fellesskap. Dette handler også om å få ta til seg Guds kjærlighet, og gjennom det kunne godta seg selv, med alle sine gaver og alle sine mangler.

Asbjørn legger vekt på forsoningen når han skal snakke om frelse. Guds kjærlighet har en dimensjon av hellighet som gjør at han ikke tåler menneskenes synd. Derfor sendte Gud Jesus for å dø for våre synder. En juridisk forståelse av frelse som frifinnelse i Guds dom blir viktig for ham.

Bjarte forstår frelse som realisering av gode livsmuligheter. Det er for eksempel frelse når mennesker tar valg som fører til mer liv, eller mennesker evner å elske mer. Jesus var et menneske som klarte å ta inn i seg mye av Guds energi, og på den måten lærer han oss noe om det å leve gudssentrert i motsetning til selvsentrert.

Kari legger vekt på at frelse handler om relasjon til den treenige Gud, og at dette også er en relasjon som får konsekvenser for livet som leves. Relasjonen begynner med troen på Jesus Kristus og i dette skjer frelsen. Men det er også frelse når relasjonen får påvirke mennesket og det kan bli mer i tråd med slik det er skapt til å være.

For *Frank* er Guds seier over det onde i verden et sentralt aspekt ved frelsen. En dag skal denne seieren fullendes og vi skal få oppleve at alt er bare godt. Dette virker frigjørende også her og nå fordi vi kan vite at ondskaper har en ende.

²⁶⁵ I ett intervju fikk tema særlig plass, men i de andre intervjuene er det minimalt til stede.

3.2. Forståelsen av mennesket som synder

At frelse er relevant også i dag innebærer at det finnes en grunn til at frelse er viktig.

Sentralt i den kristne tro er forståelsen av at frelse er nødvendig på grunn av menneskenes synd. Informantene har ulike tilnærminger til denne problemstillingen og velger ulike innfallsvinkler på dette i samtale. Er det mulig å forstå syndens realitet utenfor en kristen virkelighetsforståelse? Treffer budskapet om frelse noe i den virkeligheten som mennesket erfarer gjennom livet i verden?

Nøden bak all nød

Frelsens utgangspunkt er for Asbjørn at mennesket er i en nød fordi det er en synder. For at ikke frelsen bare skal bli en trylleformel preget av at det handler om å bli reddet fra Satan eller meningsløshet, er mennesket nødt til å se den virkeligheten det står i i forhold til Gud. Det må se "det som er nøden bak all nød. Som har med mitt forhold til Gud å gjøre." Skriften vitner om at mennesket er en synder og at det derfor har Gud til fiende. Men Gud selv har gjort noe for å løse dette og gjennom Jesus er døra åpnet helt inn til Gud.²⁶⁶ Dette må mennesket se og ta til seg, og det skjer gjennom Åndens gjerning.²⁶⁷

Asbjørns erfaring er at de fleste mennesker som er utenfor et kristent miljø i dag ikke opplever den nøden som de står i. Han utdyper dette:

"Skal du snakke med en som ikke er inne i termene så blir en allikevel nødt til å ta med en person en runde inn i en virkelighet som vedkommende kanskje ikke på forhånd kjenner, og den virkeligheten, der kan jeg ikke være usann i mot åpenbaringen, jeg må ta han med inn i den virkeligheten at du faktisk er en synder."

Det kan være viktig å presisere her at dersom mennesker er klar over denne virkeligheten og er bekymret for om alt likevel er bra i forholdet med Gud, da er sjelesorgens oppgave å bidra til frelsesvisshet.

"Tema, eller formuleringen: Alt i Kristus, hvis man får frem det i en samtale, hva det ligger i det, så er det det beste bidrag du kan ha til å gi et menneske frelsesvisshet."

²⁶⁶ Se 3.3. Forståelsen av Jesu død og oppstandelse, for mer om hvordan Gud har gjort dette gjennom Jesus.

²⁶⁷ Mer om frelsestilegnelse under punkt 3.4.1. Tro i sammenheng med frelse, frelsestilegnelse

Mennesket har aldri vært ferdig

Bjarte bruker ikke ordet synd i intervjuet, og avviser syndefallet som en realitet. "Mennesket har verken vært perfekt eller uperfekt, vi er rett og slett ikke ferdige." Bjarte er opptatt av at det skjer en utvikling i historien, en evolusjonsprosess. Nå går det mer og mer opp for mennesker hva det har ført til at man har vært mest opptatt av å overleve, hva det har gjort med oss som mennesker og med jorda. Derfor skjer det nå et skifte. Det handler om "mennesket som ikke begynner å orientere seg ut ifra å overleve, men orienterer seg ut ifra å elske. Som går fra å være selvsentrert til å bli gudssentrert." Denne retningsendringen kommer nå mer og mer frem.

Erfaring av egne svik og mangler

Bentes erfaring er at mennesker er så klar over egne svik og mangler at de har vanskelig for å tro at de kan være akseptable som mennesker. De trenger ikke å bli minnet om at de er syndere. Hun sier at

"det er altfor mange mennesker som går rundt og anklager seg selv og har en indre anklager. Som sier til dem at de holder ikke mål og de er ikke gode nok verken for Gud eller for mennesker."

I møte med denne tematikken blir det viktig for Bente å formidle Guds kjærlighet og at man inviteres inn i et fellesskap hvor man får høre til hvis man vil.

"Hva slags person ønsker du egentlig å være?" er et spørsmål Kari bruker som innfallsvinkel inn i tematikken om frelse. Hun har i likhet med Bente en tanke om at mennesker er klar over at de ikke lever slik som de gjerne skulle. Kari tenker at erfaringen av at man ikke er helt som man kunne eller skulle vært, kan sees som spor av at vi er skapt i Guds bilde. Hun sier:

"Jeg leser jo dette som rester eller remsenser av en anelse om at vi tilhører Gud og at det er dette guddommelige liv som burde og skulle utfolde seg og at vi er her for å gjøre Guds gjerninger."

Ønsket om å gjøre godt, være et godt menneske, ligger der, men erfaringen er at det er så utrolig vanskelig å gjøre det. Med denne vinklingen blir frelsesaspektet som handler om å bli mer i tråd med den vi var ment å skulle være også mer fremtredende.

3.3. Forståelsen av Jesu død og oppstandelse

Jesu død og oppstandelse er helt sentralt i den kristne tro. Vi finner ulike måter å tolke Jesu verk på både i det nye testamentet og i kirkehistorien. I det empiriske materialet er det også ulike tilnærminger til hvordan Jesu død og oppstandelse skal forstås.

Oppstandelsen handler om *ny innsikt*

Bjarte har en tolkning av oppstandelsen som skiller seg tydelig ut fra de andre informantene. Han avviser at Jesus er Gud, og forstår oppstandelsen som ny innsikt. Bjarte tenker ikke at Gud er en person²⁶⁸ og han tar kraftig avstand fra et teistisk gudsbilde. For Bjarte er Gud mer som en energi. Denne energien gjennomsyrrer hele universet og hele skapningen. Han sier: "Jeg tror Gud er intrikat og intimt involvert i vår utvikling. I denne skapelsesprosessen, utviklingsprosessen, kanskje til og med Gud er prosessen i seg selv" Gud gir oss informasjon gjennom våre følelser, intuisjon, tanker og fornemmelser. "Gud gir oss kontinuerlig nye og nye muligheter. Hele tida. (...) for å fremme liv. For å skape liv." Jesus er viktig i denne sammenheng fordi:

"Jesus var en som klarte å absorbere og ta inn i seg så mye av Guds energi. Et menneske som i så stor grad klarte å ta sitt eget liv i eie at han kunne gi det fritt ut."

Jesus er en person som gir et alternativ til det å være orientert rundt overlevelse. Alternativet er å være gudsorientert, orientert rundt det å elske. Jesus døde, men oppstandelsen forstår Bjarte som et begrep de første kristne brukte for å beskrive hva de hadde opplevd med Jesus. "Jeg tror ikke at oppstandelse er et syn, men jeg tror det handler om en ny innsikt."

Guds kjærlighet blir tydeliggjort på korset

"Jeg tenker at når Jesus døde på korset så viste han oss Guds kjærlighet", dette er Bentes utsagn, og det kan også representere både Kari, Frank og Asbjørn. Likevel har de ulike perspektiver når det kommer til på hvilken måte Guds kjærlighet blir tydelig i Jesu verk.

Forsoningen på korset – bekreftet i oppstandelsen

For Asbjørn er det viktig å tydeliggjøre at Guds kjærligheten også har en dimensjon av hellighet i seg. "Korset, det åpenbarer både Guds hellighet og Guds kjærlighet. Begge deler." Fordi Gud er både hellig og kjærlighet tåler han ikke verdens synd. Syndefallet er en realitet og konsekvensene av dette er at mennesket er en synder og denne tilstanden har døden til følge. Mennesket står nemlig under Guds rettferdige dom. Kjærlighetsbudskapet er at Gud selv gjør noe for å redde mennesket ut av den situasjonen det har havnet i på grunn av synden. Dette har ikke mennesket noen mulighet til i seg selv. "Denne Gud som er hellig, han trer inn i verden med sin egen sønn." På korset tok Jesus på seg hele Guds vredes dom over synderne. Oppstandelsen kaster lys over korsfestelsen. Asbjørn poengterer at det er påskedagen som er en bekreftelse på at vi ikke lenger er i våre synder. Gud stempler det Jesus har gjort som gyldig og bekrefter med det også forsoningen.

"Hadde jeg stoppa med langfredag så hadde det ikke vært noe frelse. Men påskedagen (...) er en bekreftelse på, da er vi ikke lenger i våre synder. Fordi at det har gyldighet det Jesus gjorde på korset."

Gud viser med dette sin kjærlighet i Kristus, og åpner veien for synderen inn til det aller helligste. Guds armer er like åpne som hos Faren i lignelsen om Den bortkomne sønnen²⁶⁹, men alt dette er på grunn av det Jesus gjorde på korset. Asbjørn poengterer viktigheten av dette:

"Hvis du isolerer Lukas 15 i fra han som forteller den, nemlig Jesus, så kan du få til å bygge opp en religion uten Jesus. (...) Så riktig forkynnelse av den teksten vil for meg være at jeg kan ikke forkynne over den teksten uten å si noen ting om Jesus. For det er han som gjør at armene er sånn i mot meg. Og at Faderen står og speider etter den fortapte, det gjør han gjennom Jesus da så å si."

Samtidig er det Gud som har gjort at vi som syndere kan komme til ham, i Kristus.

«[Jesus] er den som gjør at den virkeligheten han taler om er nær. Så han ønsker meg velkommen. Gud gjør det, gjennom Jesus. Gjennom ham har vi adgang til Faderen. I en ånd.»

Asbjørn får frem det juridiske aspektet ved forsoningen når han sier: "Forsoningen er at

²⁶⁸ Bjarte bruker ordet "person", det kommer ikke tydelig frem om Gud kan være personlig. Jf. "Gud som energi." "Gud som kaller oss frem."

²⁶⁹ Henvisning til Luk 15: 11-32

dommen over våre synder er eksekvert, hundre prosent.”

Bente fokuserer på at det var en kjærlighetshandling at Jesus var villig til å dø og hun sier at: ”Jeg tror han gjenoppretta det som var ødelagt mellom oss og Gud.” Hun er kritisk til en variant av formidlingen av dette som sier at Gud ikke tåler å se på mennesket, men må se på mennesket gjennom Jesus på korset. Forsoningen er en del av frelsesperspektivet, men Bente legger vekt på at det er et mysterium hvordan dette henger sammen. ”Dette tror jeg er et sånt mysterium som jeg kommer til å jobbe med resten av livet egentlig.”, sier hun.

Kari tenker at å forstå Jesu død og oppstandelse kun som en straffelidelse hvor Jesus betaler for det vi egentlig hadde fortjent blir for snevert. Hun har en mer økumenisk tilnærming til spørsmålet og åpner for at både klassisk²⁷⁰, subjektiv²⁷¹, og objektiv forståelse²⁷² av Jesu frelsesverk kan være verdt ta med inn i helhetsbildet. Hun sier videre:

”Og kanskje er det sånn at det dypeste i dette her er den korsfestede kjærligheten. Det er vel kjærligheten som lider...som blør... selvhengivelsen.”

Jesus døde for hele verdens synd

Kristne har helt fra begynnelsen av vært tydelige på at Jesus døde for hele verdens synd, og at alle mennesker er omfattet i Guds frelsesvilje. Kari, Bente og Asbjørn kommer alle sammen inn på dette, men med litt ulike vinklinger. For Kari er dette noe å lene seg til i perioder hvor selvtvilen er sterk. Det Gud gjorde omfatter alle mennesker, absolutt alle og derfor også deg og meg.

”Det er denne Guds selvuttømmende kjærlighet, denne absolutte kjærlighet, det er bare den som kan omfatte alle, absolutt alle mennesker, også de som har gjort det aller, de aller verste.”

Jesus er Guds lam som bærer verdens synd, vektlegger Asbjørn. Dette har ikke en tids- eller stedsbegrensning, ”Det sprenger rammen for samtida, altså det er til alle tider, det sprenger rammen for Israel, det er verden.” Forsoningen ligger på den måten som basis for rettferdigjørelsen. Mennesket må ta til seg budskapet om forsoningen, da får det del i

²⁷⁰ Jesus dør for å vinne over synd, ondskap og død som helhet. Jf. kamp-seier-modellen

²⁷¹ Gud er kjærlighet og Jesu død demonstrerer dette fordi Gud gjør alt for fellesskap med menneskene.

²⁷² Menneskene er syndere og konsekvensene av dette er døden. Jesus er både Gud og menneske, og han tar på seg alle menneskers synd og går i døden for oss.

frelsen. Mennesket som ikke gjør dette, er fortsatt under Guds vrede, men det Jesus har gjort er åpent for alle å ta til seg.

Bente har en litt annen vending på det når hun sier at hun tenker at "det Jesus gjorde kommer til gode for alle". Hun kan ikke lenger si sikkert at et menneske må ha forstått akkurat sånn eller sånn og ha gjort og bedt om det og det for å bli frelst.

Guds seier over det onde

Frank tenker at Jesu soningsverk var nødvendig for enkeltmenneskene som syndere. Men han heller mer mot en forklaringsmodell som legger vekt på at det var nødvendig for å overvinne ondskap, synd og mørke som helhet. Hvordan ondskaperen kom inn i verden er et stort spørsmål, og det gir heller ikke Frank svar på. Men han kommer med en mulig forklaringsmodell. På grunn av Guds kjærlighet så har Gud midlertidig gitt avkall på noe av sin allmakt og dermed gitt rom for det onde.

"Gud [ønsket] i sin kjærlighet å på et eller annet nivå begrense sin allmakt for at han kunne søke fellesskap med mennesker som har en viss form for fri vilje til å kunne tro og elske og velge."

Ondskaperen og kjærligheten står i motsetningsforhold til hverandre.

"Hvis ondskaperen er truende så vil jo den kjærligheten måtte også være rasende, også kalle til et oppgjør, også kreve en omvendelse. Ikke fordi Gud har lyst til å ha makt og undertrykke, men fordi det ligger i naturen at ondskaperen og godheten kolliderer da. Og at, at jeg tror jo derfor det kreves et oppgjør."

Gjennom Jesu død og oppstandelse er døden, synden og ondskaperen overvunnet. Godheten og rettferdigheten seirer til slutt, dette kan vi nå være trygge på.

Om dette var den eneste måten Gud kunne seire over det onde vet vi ikke. Men Gud bruker i Jesu død og oppstandelse en taktikk som var ukjent og avvæpnende på ondskaperen. Dersom Gud hadde kastet seg på konkurransen om makt ville han uansett vært inne i den syklusen som bekrefter den onde makten. Det samme hadde vært tilfellet hvis han hadde nedkjempet det onde. Gud brukte derfor en helt annen taktikk. Guds allmakt fødes dermed gjennom avmakten. Gud var villig til å uttømme seg selv, og gi seg selv.

"Jeg tror at Jesus i å være villig til å være lydige for kjærligheten, og be Gud om å forlate de som hadde gjort det,

mens han henger på korset. I å tåle å bli forlatt av seg selv på en måte, på korset, fordi Gud forlater Gud på korset, så avvæpnet han det onde, for det var fullstendig utenkelig. Det er umulig for det onde som prinsipp, som makt, som dynamikk å tenke seg å gjøre det.”

Frank knytter Jesu død og oppstandelse til seier over det onde. Denne seieren får sin fullendelse i den nye himmel og den nye jord. Guds rike er enda ikke hele virkeligheten, nå får vi kun glimt av dette. I fullendelsen vil det bare være godt, all ondskap og urett har en ende.

At Gud gjennom Jesu død og oppstandelse beseiret de onde maktene er et aspekt som Bente også trekker frem. Jesus som lyset blir et bilde på dette: ”Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.”²⁷³

Guds solidaritet med menneskers lidelse

Både Frank og Bente poengterer også hvordan Jesus gjennom dette har kjent menneskers lidelse og smerte. Bente utdyper dette når hun sier: ”Gud solidariserer seg med menneskers nød og avmakt. Ja. Fortvilelse, bortvendthet.”

Forståelsen av treenigheten

Å forstå forholdet mellom Jesus som menneske og Gud, og Gud som treenig er ikke uten videre enkelt. Kari legger vekt på at for at Jesu død skal gi mening så må den forstås innenfor treenigheten:

”Det som jeg tror bør kommuniseres bedre i denne sammenheng for å motvirke den forestillingen som veldig mange har, at Gud lar sin egen sønn bli torturert og pint, liksom tenker at Gud sitter der, han er helt uberørt, men han ofrer sønnen sin. Og det høres jo motbydelig ut, naturligvis, fordi det må jo forstås innenfor treenigheten, at når Kristus lider, så er det dypest sett Gud som lider.”

Det er aldri noe edelt i å ofre *andre*. Det er det å ofre *seg selv* som er en kjærlighetshandling. Ut fra dette er det mulig å snakke om den korsfestede kjærligheten.

Også Asbjørn kommenterer at Jesus er sendt av Gud, men samtidig er Gud. Det er dette som gjør det mulig å si at: ”Gud selv blir den som handler i forhold til sin egen hellige vrede over

synden.” Det er samtidig viktig for Asbjørn at Gud gjør dette gjennom Jesus. Og at det er det Jesus har gjort som gjør det mulig for oss å være nær Gud.

Bjarte har ikke en trinitarisk gudsforståelse. Han snakker ikke om Jesus som Gud eller om Den hellige ånd. ”Jeg tror ikke det er mulig for oss mennesker å si hvem Gud er”, sier han.

3.4. Forståelsen av hvordan frelse kan skje

En sentral luthersk læresetning er at mennesket er frelst av nåde ved tro. I møte med mennesker er det ulike spørsmål og problemstillinger som dukker opp i forbindelse med dette. Hva slags tro er en frelsende tro? Hva er nåde? Og hva er forholdet mellom tro og gjerninger?

For Bjarte er ikke dette de sentrale spørsmålene med tanke på hvordan frelse kan skje. Han legger vekt på at frelse skjer gjennom at mennesker tar valg som fører til mer liv.²⁷⁴ Frelse genereres i samtale med mennesker, og som prest har man mulighet til å kanalisere frelse videre. Derfor må man som prest arbeide med frelse i eget liv. Bjarte henviser til Paulus' ord, ”be alltid”²⁷⁵ og sier at ”det med bønn, handler for meg om å kunne synke ned i Guds virkelighet. For så å kunne kanalisere det videre.” Jesus er et eksempel på en som formidlet frelse fordi han ”klarte å absorbere så mye av Guds energi.” Jesus var et menneske som i så stor grad klarte å ta sitt eget liv i eie at han kunne gi det fritt ut til alle rundt seg. På samme måte er mennesker kalt til dette.

3.4.1. Tro i sammenheng med frelse

Alle de andre informantene går ut fra en form for tro i forbindelse med at frelsen skjer. Asbjørn kaller dette også for frelsestilegnelse. Frelse skjer da gjennom en tilegnelse av hva Gud har gjort for deg gjennom Jesus Kristus.²⁷⁶ Kari henviser til Johannes av Korset og sier at ”tro dypest sett er sjelens forening med Gud.” Gjennom troen gjenoprettes relasjonen med Gud. Frank knytter tro til det å på et eller annet nivå ha tillit til at Guds og kjærlighetens ord har vunnet over ondskaper i oss og rundt oss og at Gud for vår skyld var villig til å uttømme

²⁷³ Joh 1:5

²⁷⁴ Mer spesifikt om hva dette betyr for Bjarte under punkt 3.5.1. Frelse og frigjøring

²⁷⁵ Ef 6:18

seg selv. Bente tenker at tro er en vandring, og den kan begynne med de første små skrittene i tro. Hun er ikke lenger sikker på om det er nødvendig å ha forstått slik og slik for å bli frelst.

Frelsestilegnelse

Asbjørn poengterer at det er forsoningen som ligger til grunn for rettferdiggjørelsen.²⁷⁷ Det er Gud som har handlet gjennom Jesus Kristus, og det er dette mennesket kan ta sin tilflukt til. Tro er derfor at et menneske har tilegnet seg det som Gud har gjort, og regner det som gjort "for seg". Dette kalles derfor også frelsestilegnelse. Mennesket kan ikke gjøre dette av egen kraft, men det er Ånden som er virksom i dette.

"Jeg tror at jeg ikke av egen tro eller kraft *kan* tro, altså jeg kan ikke ta imot av meg selv, men Den hellige ånd har brukt budskapet, evangeliet. Den hellige ånd har kalt meg ved evangeliet, opplyst meg med sine gaver og tatt meg inn i den virkeligheten."

Ånden bruker evangeliet og gjør at den troende kan ta i mot. Asbjørn henviser her til Luthers forklaring på tredje trosartikkel. Rent psykologisk fremtrer det for mennesket som et omvendelsesøyeblikk, men det er Gud som skal ha all ære.²⁷⁸

Ulike former for tro

Både Frank og Bente møter i sin virksomhet spørsmål som er i berøring med tema frelse og tro. Hva er nok tro? Hva er riktig nok tro? Mennesker kommer og lur på hvor mye de må tro og om troen deres er riktig nok. Noen lur på om troen deres er bra nok selv om de bare kommer til Gud når de har det vanskelig.

Begge henter inn Jesusfortellinger når de reflekterer rundt dette. Jesus møtte mange mennesker og han sier "Din tro har frelst deg" til ulike mennesker. Det er ikke alltid lett å se noen tydelige likhetstrekk. Bente poengterer at menneskers tro kan være så forskjellig. Hun viser blant annet til fortellingen om den kanaaneiske kvinnen som kjempet til seg

²⁷⁶ For mer om hva dette skjer på bakgrunn av: 3.2. Forståelsen av mennesket som synder, Nøden bak all nød

²⁷⁷ Rettferdiggjørelsen er at et menneske blir erklært rettferdig i Guds dom.

²⁷⁸ Asbjørn peker på at vi nå beveger oss inn tema som er for store for denne rammen slik som forutbestemmelse og spørsmålet om vilje.

smulene²⁷⁹, et eksempel på en insisterende tro. I Bibelen finner vi også fortellingen om kvinnen med blødninger som rørte ved Jesu kappe²⁸⁰, Bente trekker dette frem som et eksempel på en prøvende tro. Bente sammenligner det å tro med en vandring:

”Jeg tenker jo tro som en vandring. Og at troen kan styrkes etter hvert. Kan bli mer omfattende, kan få flere nyanser i seg.”

Kanskje kan de første skrittene i tro se mer ut som lengsel eller nysgjerrighet.

Frank viser til fortellingen der det blir ropt: ”Jeg tror, hjelp meg i min vantro!”²⁸¹. Og han poengterer at ”Vi kan ha mye og lite [tillit] og tvil blandet opp og tro og vantro kan stå i samme setning.” Bente trekker også frem erfaringer fra at folk tviler:

”Jeg er ikke så opptatt av om folk kan si at de tror på Jesus av et helt hjerte. Jeg tenker at også en som tviler har del i frelsen. Det hadde disiplene.”

Hun viser til fortellingen om disiplene etter oppstandelsen. Der står det at noen tvilte²⁸², og disippelen Thomas blir et eksempel på en som både tviler og tror²⁸³.

Mennesker har ulike assosiasjoner til ordet ”tro”. Bente møter assosiasjoner i retning av at tro handler om å tro hvert eneste ord i Bibelen akkurat slik det er skrevet, eller at det å tro handler om at man ikke skal stille spørsmålstegn ved noen ting. Men Bente tenker at ”en undrende tro er også en tro.”

Mennesker har ulike forhold til det å tro. Bente trekker fram enda flere ulike former for tro. En del har en skuffa tro eller en sint tro. Noen har kanskje en lengsel, men er usikre på om de har rett til å være med i fellesskapet der sakramentene forvaltes. Kanskje må noen i perioder lene seg på andres tro. Fortellingen om den lamme mannen som ble firt ned fra taket²⁸⁴ sier kanskje noe om det. Frank sier om denne fortellingen at ”den tyder jo på en måte på at det er fellesskapets tro som kan bære og.”

²⁷⁹ Matt 15:21-28; Mark 7:24-30

²⁸⁰ Luk 8:43-48; Matt 9: 20-22; Mark 5: 25-34

²⁸¹ Mark 9:24

²⁸² Matt 28:16f

²⁸³ Joh 20: 24-29

²⁸⁴ Luk 5:17-26

Frank peker på at tro kan oppleves vagt, og at når gjerningene er ute av bildet kan folk kan komme og være engstelige: "Det kan da bli et omvendt stressmoment som handler om Hvor mye tro er det som må til for å klareres inn i himmelen liksom?" Han trekker også frem erfaringen av at noen tror mest fordi de er redde for helvete:

"At de får en litt sånn; "Jeg må tro for sikkerhets skyld". Som jo jeg syns er veldig trist. At det er ganske langt fra at Gud ønsker å ha et intenst, breddfullt fellesskap med sine elskede skapninger."

Frank løfter også frem mennesker "som har bedt Gud om å få en tro, som har lest, som har snakket med mennesker, som har oppsøkt kirken, og de klarer ikke å finne en tro." Noen har opplevd at kirkens medarbeidere og deltakere har gjort så grove ting mot dem at de gjennom det også har gjort veien til Gud vanskelig.

Tro som betingelse for frelse?

For Bjarte er ikke tro på Jesus sentralt for frelsen. For Bjarte er Jesusfortellingen "den metaforen, eller de brillene som jeg ser livet og verden gjennom. For andre mennesker er det andre ting."

Hos Frank dukker spørsmålet om troens forhold til frelsen opp med tanke på alle de som ikke tror, eller som tror noe annet. "Det handler jo om at jeg genuint tror at alle disse andre også er elsket og skapt i Guds bilde og at Gud er mysteriøs og mye større enn oss." Det gir samtidig et håp om at Gud kan ha andre planer og andre veier, for, som han sier:

"Jeg syns det er vanskelig å hevde med sikkerhet at ikke muslimer blir frelst for eksempel, og det handler jo om at jeg opplever at de også tror på den ene Gud, søker Gud av et fullt hjerte, ber til Gud."

Frank er samtidig helt klar på at for ham er det veien gjennom Jesus Kristus som gir det sanneste bildet:

"Jeg har bare fått vite om veien gjennom Jesus Kristus, altså det jeg er kalt til som prest, og det jeg har erfart som kristen, og det jeg liksom, som for meg gir det sanneste bildet av hvordan vi som mennesker må forholde oss for å bli frelst, det er det jeg får i kristen teologi."

Frank opplever at mennesker kan bli opptatt av at andre ikke skal få del i frelsen dersom de ikke tror. "En sånn avgrensning av at når vi har drevet å stått på så hardt her nede så skal

ikke noen få et himmelsk lørdagsgodt bare seilende forbi liksom.” Han trekker frem fortellingen om vingårdsarbeiderne og viser hvordan den kan fungere som et ransakende perspektiv for noen av oss. Frank viser til både Bibelens spenning med tanke på dette²⁸⁵ og hvordan vi kan forholde oss når han sier:

”Gud har sagt noe om hva vi på en måte skal få, hva vi skal være i trygghet for å motta når vi sier at vi ønsker å være Guds barn og tro på Gud og på Jesu frelsesverk. Men Gud har ikke, jo han har jo for så vidt i deler av Bibelen. Men i den fortellingen så er det også tydelig at han sier at, men hva har du med om jeg velger å være god mot alle de andre og?”

”Frelst av nåde ved tro” har et individualistisk fokus. Frank trekker også frem perspektivene fra Kolosserbrevet²⁸⁶ og Efeserbrevet som løfter opp et kosmologisk perspektiv på frelsen og sier noe om at alt skal sammenfattes i Kristus.²⁸⁷

3.4.2 Forståelsen av nåde

”Nåde” er et kjerneord i forbindelse med frelse. På ulike måter belyser informantene tema nåde og de kommer ofte inn på det fra flere vinkler i ett og samme intervju. At nåde handler om noe som er helt uavhengig av egen innsats er grunnleggende for alle fem. Bjarte avgrenser seg fra å forstå nåde som noe som skal mottas. Han tenker at hele skapelsen er fylt av nåde og at det er tilgjengelig for oss alle. Kunsten er å begynne å leve det, å begynne å iverksette nåden. De fire andre informantene tenker at nåde er noe vi får ta imot, men de trekker frem ulike aspekter ved nåden.

Nåde og menneskers handlinger

Asbjørn stiller spørsmålet om nåde i dag kanskje kan oppleves negativt fordi det setter strek over alle muligheter for å kunne gjøre noe selv. ”At jeg kan ikke bidra. Jeg kan gjøre mye godt for medmenneskene, men jeg kan ikke gjøre noe godt som bidrar i den prosessen å bli frelst.” Å få holde fast på at ”Jeg er ikledd Kristus som er fullkommen (...) jeg har alt i

²⁸⁵ I Franks intervju trekker han frem hele bredden i Bibelens spenning med tanke på dette, fra ”himmel og helvete”, annihilasjon til apokatastasis. Han sier: «Jeg føler meg forpliktet på Bibelen, som hellig tekst.»

²⁸⁶ Kol 1: 15-20

²⁸⁷ Ef: 1:10

Kristus." kan gi et menneske frelsesvisshet. Asbjørn trekker frem et eksempel på en situasjon hvor det kan være nødvendig å fastholde at en person ikke er tilgitt. Det er hvis "en person faktisk vil prøve å få visshet uten å bry seg om hva Gud har sagt." Han henviser her til både Johannes- og Matteus-evangeliet,²⁸⁸ og poengterer at det er en vanskelig tekst. Denne problemstillingen gjør seg gjeldene hvis et menneske mener å være kristen, men likevel fastholder synd som Gud avslører hos vedkommende og ikke vil bekjenne det.

Bente er kritisk til en forståelse av frelse hvor syndstilgivelse og evig liv tar hele fokus, og hvor det blir fremstilt veldig som et enten/eller. En slik forståelse hadde hun selv som ung og hun opplevde at det ga et veldig repeterende bønneliv fordi hun hele tiden måtte passe på å be Gud om å tilgi hennes synder og ikke glemme ut noe. Tilgivelsen er fortsatt et element i frelsen for Bente, men det er ikke alt hun i dag tenker om frelse. Bente tenker at nåde handler om å få leve i en tilstand av aksept. Hun uttrykker det slik: "At man får leve i nåden. Som er en tilstand av aksept, at Gud har akseptert meg som den jeg er."

Nåden som omslutter menneskets liv

Frank legger vekt på at nåden er forut for alt. Det gir en trygghet å vite at,

"den er her hele tiden, den har vært før jeg ble født, den gis meg hver dag, den kommer til å følge meg gjennom døden."

Det er viktig for Frank at vi alltid kan få nåde, men han tenker at kanskje må vi tåle at vi trenger den. For nåden handler også om å la mennesket være mennesket og Gud være Gud. Han viser til fortellingen om tolleren og fariseeren i tempelet for å illustrere dette.

"Altså hvis vi står der at vi vil deale og forhandle med Gud, og at vi egentlig gir og tar litt begge to liksom, så er jo nåden krenkende. Så vi må tåle at vi trenger den."

Frank poengterer at nåden går langt utover det vi skal be om tilgivelse for. Nåden omfatter også skammen, og det man verken skal be eller få tilgivelse for.

"Nåden er mer bilde på all den livgivende kraften fra Gud, som både handler om å ta bort skammen min, som handler om å frigjøre meg, som handler om å øse sin godhet utover meg."

²⁸⁸ Joh 20: 23; Matt 18:15-18; Matt 16:19

Guds nådehandling i oss

Kari viser til den nåden Gud gir når han tilgir og elsker, men hun er opptatt av at det er nåde også når vi gjør gode ting. Når mennesker gjør gode ting skjer ikke det i egen kraft, men fordi man har fått nåde til å gjøre det. Kari tydeliggjør dette når hun sier: "I den grad vi kan gjøre noe godt, og det kan vi, og gjør godt, så er det uttrykk for Guds nådehandling i oss." Hun viser til filipperbrevet der det står at det er Gud som virker i oss så vi gjør godt²⁸⁹. Ansvaret skal ikke tas fra mennesket, og det oppleves som et valg, men Karis anliggende her er at viljen til å gjøre det gode dypest sett er fra Gud.

Nåde utenfor frelseperspektivet

Asbjørn skiller mellom nåde forstått i forbindelse med frelse og nåde utenfor dette. Det er også nåde at Gud lar sin sol skinne over oss alle og at vi får nyte den. Det er heller ikke noe vi har fortjent, men dette ligger utenfor frelseperspektivet.

3.4.3. Forholdet mellom tro og gjerninger

I intervjumaterialet fra Kari og Frank blir spørsmålet om gjerningenes plass i frelsen aktualisert. De gir ikke inntrykk av å ha ferdige svar på problemstillingene, men de tar på alvor spenningen som ligger her i møte med menneskers erfaring, kirkelige tradisjoner og Bibelen. Frank fokuserer spesielt på Bibelens ulike tekster med tanke på forholdet mellom tro og gjerninger i frelsen. Kari er opptatt av at frelse er relasjon med Gud og at det også handler om å bli mer i tråd med den man er skapt til å være. Asbjørn tar opp forholdet mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse, og legger vekt på at helliggjørelsen ikke kan bidra til frelse.

Paradokser som må stå sammen og vippe

For Kari handler troen om en relasjon til Jesus Kristus.

"I det øyeblikket et menneske har en relasjon til Jesus Kristus og tror på ham, så har en jo allerede åpnet opp og er i den posisjonen som gjør at frelse kan skje og skjer."

²⁸⁹ Fil 2:13

Men Kari tenker samtidig at frelse er organisk,

”Alt dette henger sammen, dette her skjematisk, det er rettferdiggjørelse og der er frelse og der er helliggjørelse, høres liksom ut som noe helt forskjellige baner vi holder på med, om forskjellige regnskaper, men alt er jo dypest sett det samme. Bare sett fra ulike perspektiver.”

Hun peker på hvor vanskelig det er å språkliggjøre trossannheter. ”Det er masse paradokser for eksempel, hvor du må si begge to ting samtidig, og så må det få lov til å stå sånn og vippe.” Hun viser til religionsfilosofen Cusanus som snakket om motsetningenes forening, og hun utdyper:

”Altså, motsetningenes forening. Han mente at hellighet, ordet hellig, dypest sett er motsetningenes forening. Det er altså, det er et mysterium(...) Bakenfor det som for oss er absolutte motsetninger eller uforståelig, så finnes det en forening”

Frank trekker også frem denne spenningen i Bibelen. Han viser til at det er bibelvers som sier at det bare trengs tro, og at det andre steder står: ”Ikke den som sier Herre, Herre, men bare den som gjør min himmelske fars vilje.”²⁹⁰ Det ligger en spenning mellom lignelsen om geitene og sauene der det legges vekt på ”det du gjorde mot disse mine minste”²⁹¹ og for eksempel røveren på korset som bare får bli med til paradiset.²⁹² Og i fortellingen om Den rike mannen og Lasarus²⁹³ kommer aspektet med sosial rettferdighet tydelig frem.

Radikal utfordring

For Frank blir det tydelig at vi skal være veldig forsiktig med å uttale oss om kriterier for frelse. Det lutherske anliggende blir veldig viktig med tanke på at vi ikke kan gjøre noe godt for å fortjene frelsen. Det er nåden som er grunnlaget, frelsen er Guds verk. Frank poengterer at ”når det Guds verk først er gjort, så utfordres vi radikalt til å bære frukt som svarer til omvendelsen. Men det er ikke det som frelser oss.” Konsekvensene av frelsen blir altså en utfordring til å leve i den, og det er radikale krav som stilles til hvordan vi skal leve som troende. Det er viktig for Frank å også presisere at nåden alltid kommer først. Han knytter disse tingene opp mot det lutherske språket om lov og evangelium og sier at: ”Jeg

²⁹⁰ Matt 7:21

²⁹¹ Matt 25:31-46

²⁹² Luk 23:39-43

tror ikke det er lov og evangelium. Jeg tror det er evangelium – lov – evangelium.”

”Å vokse som kristen og modnes i Kristus”

For Kari er det et viktig anliggende at man er kalt til ”Å vokse som kristen og modnes i Kristus”. Hun viser til Fil 2,12 der det står: ”Arbeid på deres frelse med respekt og ærefrykt”. Som kristen er man forpliktet til å lære å elske, det vil si, å ikke forakte noe menneske, og å gjenkjenne Jesus i de minste små. Dette handler ikke om en overfladisk kjærlighet, men om noe av det mest krevende som finnes. Denne kjærligheten skal vokse i oss. Kari presiserer dette videre: ”Det er jo den guddommelige kjærligheten som skal vokse og så å si spre seg innover i menneskenaturen og menneskehjertet.”

Hun fortsetter: ”Et kristenliv er å øve seg, og dette mener jeg er på en måte litt underkommunisert i tradisjonell norsk forkynnelse.” Kari er kritisk til en forståelse av frelsen som handler mest om å komme til himmelen. Dette kan gi inntrykk av at når man først er frelst, da er jobben bare å få andre frelst, og da hopper man over det viktige med menneskets vekst og modning i Kristus.

Kari presiserer at dette ikke handler om at man kan se hvem som er frelst eller ikke på livet deres. Hun bruker bibelfortellinger til å illustrere dette. I fortellingen om fariseeren og tolleren²⁹⁴ viser det seg at

”fariseeren som jo lever et pent og borgerlig og lovlydig liv på alle måter og, men som allikevel har et meget ødelagt og skada forhold til Gud når det kom til stykket.”

Fortellingen om røveren på korset²⁹⁵ viser at frelse ikke er en premiering for lang og tro tjeneste. Samtidig står fortellingen om den rike unge mannen²⁹⁶ der, og i den kan det virke som om frelse ikke bare er en idé, men at hvordan man lever kan forhindre frelsen.

Kari etterlyser kristne forbilder innenfor den protestantiske tradisjon. Hun tenker da på mennesker som alle, uavhengig av tro, kan tenke at er gode, som for eksempel Frans av Assisi og Mor Theresa. ”En skikkelse som folk tenker på, som med to ting: Han er god og han

²⁹³ Luk 16: 19-31

²⁹⁴ Luk 18:9-14

²⁹⁵ Luk 23:39-43

er kristen. Og han er et eksempel for oss.”

Rettferdiggjørelse og helliggjørelse

Det er et viktig anliggende for Asbjørn at frelsen ikke handler om hva vi selv kan gjøre eller ikke gjøre.

”Vissheten er forankra i at jeg vet nå at det er det [Jesus] har gjort, og det han betyr som gjør at jeg kan være et Guds barn og ikke det jeg selv mislykkes med eller lykkes med.”

Vi kan gjøre mye godt, men ikke noe som gjør at vi blir frelst. Han gjør et tydelig skille her mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse. I helliggjørelsen er man alltid underveis, men enten er man rettferdiggjort eller så er man ikke det.

3.5. Frelsens innhold og følger

”Vi må i hvert fall huske å bruke og fylle det ordet [frelse] med hele den bibelske dybde og bredde og ikke bare sånn at frelse er inngangsbillett til himmelen”, sier Kari. Det empiriske materialet gir viktige ressurser og innspill til dette. Frelse handler om frigjøring, om å frigjøres fra de onde og destruktive kreftene og om det frigjørende i nåden. Frelse handler også om å frigjøres til å bli mer i tråd med den man er skapt til å være og om å bli tatt inn i et fellesskap. Hos Kari, Bente og Frank er frigjøring og fellesskap aspekter ved frelsen som har sin begynnelse allerede nå, men som først fullendes i forløsningen, når Gud skaper en ny himmel og en ny jord.²⁹⁷

3.5.1. Frelse og frigjøring

At frelse også handler om frigjøring er noe av det som blir viktig inn i livet her og nå. På ulike måter knytter informantene opp til dette. Å være akseptert er et frigjørende aspekt ved frelsen for Bente, og dette er også tett knyttet til å bli tatt inn i et fellesskap. For Bjarte, Kari og Bente handler frelse også om det å bli mer i tråd med den man er skapt til å være og frigjøres fra bindinger.

²⁹⁶ Luk 18:18-23

Nådens frigjørende kraft

Frank uttrykker hvordan frelsen kan være frigjørende når han sier:

”Frelse er frigjørende i den forstand at det ikke handler om hva jeg skal oppnå og hvor snill jeg skal bli og hvor flink jeg skal være. Og det er derfor jeg sier det er knyttet mye til nåden.”

Bente knytter frigjøring i frelsen til det å få akseptere seg selv. Hun sier:

”Jeg tenker at Jesu liv og død og oppstandelse er en frelseshandling som gjør det mulig for meg og alle mennesker å kunne leve fri i møte med meg selv, i møte med andre og i møte med Gud.”

Å leve fri i møte med seg selv kan handle om det å få akseptere seg selv som den man er, med alt man har av gaver og mangler. Det kan handle om at man kan ta til seg at Gud elsker en, og gjennom det slippe å hate seg selv. Bente sier at: ”Frelse har en dimensjon i seg som også går på å bli løst fra trelldommen av indre anklager.”

Hun viser hvordan Jesus kom med frigjøring fra det å trelle under loven, og frigjøring fra sosiale normer. Hans kontakt med kvinner var blant annet et eksempel på dette. Bente henviser til Paulus ord om at det ikke lenger er jøde eller greker, mann eller kvinne.²⁹⁸

Frigjøring fra det onde

Kari peker på at i bønnen Fader Vår finner vi ”Frels oss fra det onde.” Og hun tenker at frelse primært handler om ”en frigjøring fra de onde og destruktive kreftene. Det som Bibelen kaller for synd, men også død.”

Frank peker også på at det ligger en annen type frigjøring for mennesker nå å vite at det onde ikke er sterkest i lengden, det er overvunnet. Frank tenker at ”det handler om å ha en eksistensiell trygghet på at jeg tror Gud og det gode seirer.” Også i forbindelse med dødsangst kan frelsen være frigjørende, påpeker Frank. Døden er ikke lenger noe å frykte. Han uttrykker det slik: ”Jeg holdes i også på den andre siden av døden.”

²⁹⁷ Mer om forløsningen: 3.5.3. Frelsens fullendelse

²⁹⁸ Gal 3: 28

Fri til å bli mer i tråd med seg selv

Når Bjarte knytter frelse til frigjøring bruker han bildet av israelerne som slaver i Egypt til å illustrere dette.

”Alle mennesker har både sine ytre og indre faraoer som holder oss i fangenskap. Når mennesker klarer å bryte fri fra sine faraoer, i retning av mer liv, mer frihet, så er det frelse.”

Å være i eksil er også en metafor Bjarte bruker for å knytte frigjøring og frelse sammen. Det handler om ”opplevelsen av å leve et liv som ikke er mitt. Jeg lever på falske premisser, jeg har skapt meg et liv som egentlig ikke uttrykker den jeg egentlig er.” Dette perspektivet er også viktig hos Kari. Hun knytter dette opp til at frelse handler om ”gjenopprettelse av mennesket slik det var tenkt og skapt i Guds bilde.”²⁹⁹ Hun snakker også om at frelse kan handle om frigjøring fra ting vi er slavebundet av. Hun påpeker at de aller fleste mennesker er slavebundet av noe. Hos narkomane blir det veldig tydelig, men ”vi har kanskje andre ting vi er slavebundet av som ikke har så voldsomt sosiale og fysiske konsekvenser.”

For Bjarte er ”frelse” en samlebetegnelse for mange ting. Det handler blant annet om å bli hel. Han sier:

”Frelse handler om at mennesker blir seg selv, mennesker blir mer ekte, blir den de var ment å skulle være.”
”Gud er den som kjenner ditt og mitt potensial, kjenner målet for ditt og mitt liv.”

Gud kaller mennesker hele tiden til å velge det som fører til mer liv.

Kari har en annen forståelse av Gud, men hun knytter også frelse til dette med å bli mer i tråd med den man er skapt til å være. Hun viser til Mester Echarts kjente sitat ”Bli hva du er” og hun utdyper det: ”Bli hva Gud mener med livet ditt.”

Bjarte knytter frelse til prosessene ”å våkne opp” og ”å rydde opp”. Mennesker vokser opp og så:

”ser vi etter hvert at nettopp fordi vi som barn hadde behov for å tilpasse oss og overleve i den familien og den settingen vi vokste opp i så innebar det også at vi tilpassa oss og mistilpassa oss på mange forskjellige måter.”

²⁹⁹ For mer om Karis forståelse av det å vokse og modnes som kristen, se 3.4.3. Forholdet mellom tro og gjerninger, Å vokse som kristen og modnes i Kristus

Å våkne opp handler om å se virkeligheten på en ny måte og erfare at det er i Gud vi lever, rører oss og er til, og at det ikke finnes noe innenfor og utenfor, men at alt henger sammen. Frelse er da også prosessen det er "å rydde opp".

"Det innebærer blant annet å begynne å korrigere, begynne å leve på en ny måte og lære av de måtene og den smerten vi tidligere tilpassa oss og finne mer livgivende måter å leve på enn de vi sånn ubevisst tilegnet oss."

Bjarte knytter frelse til det bibelske ordet for å vende om, i en betydning av å skifte måten man tenker på.

Kari tenker at samtaler som handler om livsmestring også kan handle om frelse fordi det handler om spørsmålet "hva slags person ønsker jeg å være?" Dette er tett knyttet til at vi er skapt i Guds bilde, men at vi samtidig nå merker at dette også er preget av destruktive krefter.

Et av Bjartes hovedfokus med tanke på frelse er at det gir mer liv. Det handler om å åpne seg for livet og ta valg som er livgivende. Det er frelse når mennesker klarer å tilgi seg selv eller andre. Og det er også frelse når det blir fred der det var kaos, eller håp der det var preget av håpløshet. Bjarte setter videre ord på frelse:

"Det handler om hjerter som blir forvandla, mennesker som vokser, modnes, mennesker som åpner seg for livet og fylles av liv, mennesker som plutselig evner å elske mer enn det de gjorde før."

3.5.2. Frelse handler om å bli tatt inn i et fellesskap

"Hvis jeg skal si kort hva jeg tenker om frelse i dag, så tror jeg det er å bli tatt inn i et fellesskap. Å være velkommen i et fellesskap" Dette er Bente sine ord og hun knytter dette opp mot Gud som et fellesskap som i kjærlighet åpner seg mot verden. I Jesusfortellingene ser vi hvordan Jesus inviterer folk inn til fellesskap. Det blir for eksempel tydelig i fortellingen om Jesu møte med den samaritanske kvinnen³⁰⁰ og i fortellingen om møtet med Sakkeus.³⁰¹

"Det som går igjen er at det som var stengt mellom den personen og seg selv og Gud og fellesskapet, at Jesus sier noe om at veien er ryddet. Veien er ryddet på et vis. Du er velkommen. Du får høre til, du får komme." _

³⁰⁰ Joh 4: 1-30

³⁰¹ Luk 19: 1-10

Bente legger vekt på at Guds fellesskap er åpent, og at alle er invitert inn i. Hun sier: "Man inviteres inn i dette fellesskapet, her får du høre til hvis du vil." Bente benytter seg av helt konkrete virkemidler i formidlingen av dette. Kirkerommet står åpent og en konkretisering kan være å gå inn der og tydeliggjøre at her er vedkommende velkommen. Her er det plass. Å bli tatt inn i fellesskap handler også mye om akseptasjon, og i denne sammenheng det å oppleve seg elsket av Gud. Bente trekker frem flere bibeltekster i forbindelse med dette, blant annet John 3:1, Rom 8:35-39 og 1 Joh 3:20: "Selv om vårt hjerte fordømmer oss, så er Gud større enn vårt hjerte og vet alt." "For meg er frelse det med å bli overrumpla av Guds kjærlighet.", sier hun. Hun har erfaringer fra hvordan mennesker som har blitt overrumpla av Guds kjærlighet har kunnet møte seg selv på en ny måte. "Noen kan fortelle det at når de kunne ta til seg det at de var elsket av Gud, så slapp de å hate seg selv. Og det er da frelse."

Bente er også opptatt av at indre følelser kan være ulike og de kan variere og være veldig subjektive. Hun knytter opp til gudstjenesten og sier at: "sannheten som kommer utenfra er nemlig det som sies: "Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus."" Dette handler om at det er en fred som formidles *fra* Gud, og det er ikke avhengig av en indre følelse av fred *med* Gud. Også velsignelsen formidler frelse. Bente møter mange som liker velsignelsen best i gudstjenesten. Hun sier:

"Og da tror jeg det handler om at en da som prest formidler Guds gode øyne. Og at de er retta mot meg, ikke for å dømme og kritisere, eller invadere. Men for å gi mot og livshåp."

Frelsesaspektet som handler om fellesskap og tilhørighet kommer også frem i Den norske kirkes dåpsliturgi. Dette blir særlig tydelig når presten sier: "Gud har gitt deg sin hellige ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet."

3.5.3. Frelsens fullendelse

Frelse har ikke bare en dimensjon her og nå, men handler også om en eskatologisk fremtid. Alle tenker noe om hva som skjer videre, men de vinkler det på ulike måter. Også her har Bjarte et litt annet perspektiv enn de andre informantene, og den aller viktigste dimensjonen ved frelsen er for ham her og nå.

Kari knytter frelse til *recreatio* og tenker at frelse handler om "gjenopprettelse av mennesket

slik det var tenkt og skapt i Guds bilde." Det handler også om legemets oppstandelse og livets seier over døden. For Bente er det viktig at frelse også har med forløsning å gjøre. Hun knytter dette til at Jesus skal komme igjen og sier: "Og jeg tror at Jesus skal komme igjen og gjøre alle ting nye. Og det gjør han fordi han faktisk er frelser. Så derfor frelser og forløser." Frelse er derfor både viktig nå og i et lengre perspektiv. "Det er noe med å ha her-og nå-perspektivet og det som enda ikke er. Som vi er på vei til." Asbjørn legger vekt på at "frelsesbegrepet i Bibelen er knyttet til en historie". I denne historien gjenstår fortsatt Jesu gjenkomst, dommen og det evige liv.

For Frank er det viktig i forbindelse med frelse at det også handler om at muligheten for det onde en dag ikke skal være mer. Han sier:

"Det som konstituerer den nye himmel og den nye jord er nettopp at der vil den ondskapen ikke være, der vil det frelsesverket Jesus gjorde for oss og som var nærmest en fullbyrdelse av skapelsen på et vis, der vil den slå inn for fullt."

Frank knytter dette til en gjenopprettelse av sånn det var fra skapelsen av, da alt var bare godt. "Så recreatio for meg handler mye om at menneske og natur, hele skapelsen, en gang igjen skal være bare god og vi skal faktisk vite å verdsette og hvile i den godheten." Det er en del spørsmål som dukker opp i dette hos Frank:

"Hvor mye menneskelig er det igjen av oss hvis vi skal ha fellesskap der med en gjenoppstått kropp uten at det blir trøbbel med begjær eller smerter eller, hvor mye kropp kan vi ha da?"

Hvordan er det mulig å kombinere liv og evighet, når erfaringen er at "liv er modning, forråtnelse, forandring, vekst, visning," mens evig står for det uforanderlige? Bjarte har valgt en annen løsning på slike spørsmål. Han viser til hva vi kan vite i tråd med vitenskapen når han snakker om hva som skjer etter dette livet. Kroppen blir til næring for det liv som leves videre. Kroppen er mest vann. "Det er vann som stort sett alltid har vært til stede i dette universet." Det er en del av en naturlig prosess. Om bevisstheten hos et menneske, essensen, det som ser ut gjennom øynene sier han: "Jeg tenker at det vil leve videre på et eller annet vis." og at "Alt jeg er på en måte blir ett med alt." Bjarte viser til erfaring av hvordan et nytt liv kunne fremstå som et mareritt for mennesker som var over nitti og godt fornøyd med livet sitt. Frank viser til en annen erfaring, at det kan gi en eksistensiell trygghet

at man holdes i også på den andre siden av døden.

”Dette er en periode av livet mitt, og der skal jeg være og leve så breddfullt og godt som mulig. Og så er det jo hav av tid etterpå. Og at det gir en annen, både trygghet og ro i møte med livet.”

3.5. Sammendrag – mot drøfting

Det blir tydelig i analysen av mitt empiriske material at frelse forstås på ulike måter hos informantene. De tar opp temaer fra ulike vinklinger, og på noen punkt kritiserer de vinklinger som kommer frem hos andre av informantene. Sentrale teologiske temaer som Jesu død og oppstandelse, tro, nåde og forholdet mellom tror og gjerninger får stor plass i det empiriske materialet. Ordet ”frelse” fylles og gis dybde og bredde, slik informantene selv etterlyser. I det empiriske materialet kommer menneskelige erfaringer til uttrykk og spenninger i tro og liv tas på alvor. utfordringer omkring trinitarisk gudsforståelse blir aktualisert. Det samme blir frigjøring og tilhørighet i sammenheng med frelse. Dette er temaer som også er sentrale i det teoretiske materialet. Det er duket for en spennende samtale mellom empiri og teori.

4. Hvordan blir frelse forstått? – drøfting

4.1. Innledning

Etter å ha analysert mitt empiriske materiale og to systematisk-teologiske fremstillinger ligger alt til rette for en videre drøfting av tema frelse i lys av problemstillingen:

Hvordan blir frelse forstått hos sjelesørgere i dag? Og hvordan møter de denne tematikken i sjelesørgerisk praksis?

Det viser seg at hvordan man tenker om frelse har sammenheng med en rekke grunnleggende teologiske tema. Soteriologi er, som vist tidligere, tett knyttet til både antropologi og trinitarisk teologi.

Mennesket er skapt i Guds bilde, og samtidig er mennesket, som en del av skapelsen, destruert av synden. Mennesket er en synder. Det er Gud som handler for å gjøre noe med denne spenningen, for å frelse mennesket. Jesus Kristus og nåden har helt sentral plass i dette. Gud møter menneskene med frelsende kjærlighet og menneskenes reaksjon på Guds handling er et sentralt soteriologisk tema. Frelse har innhold og følger allerede nå, og samtidig har frelsen en eskatologisk dimensjon.

Dette er en hovedstruktur i systematisk-teologisk soteriologi. Det sammenfaller med tema som har fått stor plass i mitt empiriske material, og jeg velger å legge dette til grunn for min drøfting. Dette kapittelet får derfor en slik struktur:

- (I) Metablikk på empiri: Først løfter jeg perspektivet opp og tar et lite metablikk på mitt empiriske materiale. Deretter går jeg inn og drøfter ulike innholdsmomenter.
- (II) Mennesket som synder: Jeg starter med mennesket som synder, ettersom dette også er bakgrunnen for frelsen slik det kommer frem på ulike måter hos informantene.
- (III) Guds handling i frelsen: Deretter ser jeg på hvordan Gud kommer menneskene i møte fordi Gud er den som handler først i forhold til frelsen. Under dette kommer derfor betydningen av Jesu død og oppstandelse, og en drøfting om hvordan nåden skal forstås.

(IV) Menneskets reaksjon på Guds handling: Deretter ser jeg på hvordan mennesker kan møte Guds tilbud om frelse. Her drøfter jeg først hvordan tro skal forstås, Guds gjerning i troen og troen som en betingelse for frelsen.

(V) Frelsens innhold og følger: Neste hovedpunkt handler om frelsens innhold og følger. Her følger en drøfting av forholdet mellom tro og omvendelse, frelse som frigjøring, i det å få ta imot Guds kjærlighet i tillit og i en ny identitet. Forholdet mellom tro og gjerninger har jeg også valgt å plassere her, og til slutt i dette løfter jeg blikket fra her og nå og mot den eskatologiske horisonten for frelsen.

(VI) Sammendrag og utblikk: Avslutningsvis gjør jeg en innholdsmessig sammenfatning og ser på lange linjer i det empiriske materialet. Deretter ser jeg nærmere på en tematikk som aktualiseres i møte med mitt empiriske materiale, forståelsen av forsoningen på korset og frelse, i lys av språk og generasjoner.

I drøftingen av de ulike temaene trekker jeg også inn andre kilder som kan belyse materialet. Hensikten med det er å utdype, presisere eller understreke viktige anliggender som ikke kommer like godt til uttrykk verken i teorien eller empirien. Jeg trekker inn sitater fra Anders Piltz, romersk-katolsk prest og professor emeritus, og Gerard Hughes og Henry Nouwen, som begge skriver innenfor åndelig veiledning.

Jeg innleder nye temaer med en kort introduksjon hvor jeg henter opp hovedsynspunkt hos de systematiske teologene. Dette er ikke for å sjekke empirien opp mot den systematisk-teologiske teorien, men for å tydeliggjøre teorien som ligger til grunn for drøftingen.³⁰²

³⁰² Se 1.2. Problemstilling, s. 8

4.2. Med et metaperspektiv på det empiriske materialet

Det kan være interessant å først se på mitt empiriske material i et metaperspektiv. I den empiriske analysen polariserer Asbjørn og Bjarte seg. Kanskje representerer Asbjørn en slags klassisk luthersk posisjon? Og har Bjarte reflektert seg ut av det vi kan kalle en felles kirkelig ramme og stilt seg i en postkristen posisjon? Disse informantene har samtidig noe til felles. Det kan se ut til at begge har behov for å få ting til å gå opp i et helhetsbilde. Erfaring og vitenskap er viktige kilder for Bjarte og det som ikke går opp i forhold til dette står han fritt til å forkaste. Særlig hans antropologi er preget av dette. Menneskene er verken uperfekte eller perfekte, men har alltid vært i utvikling. Dette gir også et helt annet soteriologisk utgangspunkt. Frelse handler om det som fremmer liv og kjærlighet. Det trinitariske i gudslæren er forsvunnet og erstattet med en forståelse av Gud som energi. Asbjørn nærmer seg et helhetssyn fra en annen vinkling. For ham er det kristologiske aspektet i soteriologien helt sentralt. Jesu verk som soning for menneskets synd ser ut til å være kjernen i Asbjørns helhetsforståelse. Både antropologien og gudslæren preges av dette. Mennesket som synder trer frem som hovedaspekt, og Asbjørn understreker at Guds kjærlighet har en dimensjon av hellighet i seg, som gjør at Gud ikke tåler synd. Dette er for ham virkelighetsforståelsen som ligger til grunn for frelestilegnelsen.

Bjarte og Asbjørn har gått i hver sin retning, men begge har en virkelighetsforståelse som kan fungere logisk og forståelig for hver av dem. Det kan virke som de begge har, ubevisst eller bevisst, tatt tydelige valg der hvor de har møtt på lære eller erfaringer som ikke nødvendigvis var mulig å forene med deres virkelighets- eller helhetsforståelse.

De tre andre informantene har tilknytningspunkter til både Bjarte og Asbjørn, og plasserer seg derfor mer i midten. Det kan se ut til at Frank, Bente og Kari i mindre grad har behov for å harmonisere, men kan stå i paradoksene. Frank er opptatt av at det er spenninger i Bibelens eskatologiske fremstillinger, og både Kari og Frank poengterer at det er spenninger i Bibelen som går på forholdet mellom tro og gjerninger. For Kari og Frank er nødvendigheten av å stå i spenninger eksplisitt knyttet til at de vil ta Bibelen på alvor, og at paradoksene har sitt utgangspunkt der.

4.3. Mennesket som synder

Hva innebærer det at mennesket er synder? Hvordan kommer synden til uttrykk i menneskelivet? Og hvilke følger får dette med tanke på forståelsen av frelse?

Henriksen legger vekt på en teologisk forståelse av mennesket som synder. Synden er at mennesket ikke lenger lever i tillit til Gud, og konsekvensene av dette erfarer menneskene som destruksjon i relasjoner og orientering om egen selvoppholdelse.³⁰³ Også hos Johnson handler synd om at mennesket er sentrert om seg selv, og ikke vendt mot Gud. Hun peker blant annet på rasisme, maktmisbruk og grådighet som konsekvenser av dette.³⁰⁴

Det empiriske materialet er ikke entydig når det er snakk om mennesket som synder. Bjarte bruker aldri ordet synd, men han snakker om hvordan mennesker er orientert mot seg selv, og at det er frelse når mennesker blir sentrert om Gud i stedet. Det er interessant i denne sammenheng å se at hos Henriksen og Johnson defineres det at mennesker er orientert mot seg selv som synd. Asbjørn poengterer at det er i møte med Guds ord at menneskene kan se at de er syndere, og at det her kommer frem at de er Guds fiender. Dette er også tydelig hos Henriksen³⁰⁵, og det kan se ut til at Asbjørn også har en teologisk syndsforståelse. Samtidig kan det virke som om Asbjørn også har en moralsk forståelse av synd med tanke på det han sier om frelsesvisshet. Jeg har ikke nok grunnlag i min empiri til å drøfte dette nærmere.

I analysen av empirien kan det se ut til at forståelsen av synd ikke er like tydelig utarbeidet som i den systematisk-teologiske teorien. Kari og Bente tar mer utgangspunkt i det som Henriksen kaller erfaringene av konsekvensene når de skal snakke med mennesker. Kari relaterer til det hun mener er en allmenn erfaring av at det er dissonans mellom det livet man lever, og det livet man aner at man er skapt til. Bente fremhever at mange er klar over egne svik og mangler, og at det ikke er nødvendig med ekstra klargjøring av dette aspektet i møte med mennesker. Dette er kanskje en reaksjon mot en tyngre vektlegging av det syndige aspektet hos mennesket som vi ser hos Asbjørn. Han fremhever at mennesket er nødt til å gå inn i den virkeligheten som gjør at de forstår at for Gud er de syndere. Selv om Kari og Bente fokuserer på menneskers erfaringer, og ikke på hvordan dette skal forstås i

³⁰³ Se 2.2.2.2. Lære om mennesket i møte med Guds virkelighet, s. 27-30

³⁰⁴ Se 2.3.3.2. Gud kommuniserer seg selv gjennom Ånden, s. 50, 52

³⁰⁵ Se 2.2.2.2. Lære om mennesket i møte med Guds virkelighet, s. 29

møte med Guds ord, vil jeg ikke på grunnlag av mitt empiriske material plassere disse i en moralsk forståelse av synd. I møte med mennesker, og i sjelesørgerisk praksis, kan det være relevant å ta utgangspunkt i en erfaring som de fleste mennesker har. Karis og Bentes fokus er ikke på enkelthandlinger som det må bes om tilgivelse for. De snakker om den mer grunnleggende erfaringen av at vi ikke klarer å leve i tråd med det vi vet er best. Derfor kan dette være en måte å snakke om at mennesket er vendt mot seg selv i motsetning til å være vendt mot Gud. Når Kari spør: "Hva slags person ønsker du egentlig å være?" har hun en inngang til temaet frelse som i stor grad handler om det Henriksen sier kan være veien til frelse, nemlig: "innsikten i at eget liv ikke er som det skal og kan være, og i at det finnes muligheter for forandringer gjennom å inngå i en ny relasjon til Gud gjennom Jesus."³⁰⁶

Innsikten i at mennesket er syndig er helt grunnleggende, det er ikke mulig å handle slik at man ikke lenger synder. Dersom synden alene forstås som enkelthandlinger kan det lett føre til at mennesker tenker at det er mulig å ikke synde. Det kan føre til både hovmod og fortvilelse.³⁰⁷ Derfor er det viktig å holde fast på at mennesker alltid vil være syndere. Dette må likevel ikke bli en flukt fra å ta tak i syndens konsekvenser i livet, eller en flukt fra å ta tak i egen bortvendthet fra Gud. Den åndelige veiledningstradisjonen, her representert ved Gerard Hughes, kan komme med en viktig nyansering inn i dette. Han skriver om hvordan ingen mennesker er utenfor synden, men også om viktigheten av å nærme seg egen synd:

"There are layers upon layers of consciousness within us and on our journey towards God we are constantly discovering areas of atheism within us, provided we dare to look. These discoveries are signs of progress, not failure. That is why so many of the saints, guilty of no serious wrongdoing in their lives, think of themselves as great sinners. They have reached inner depths of sinfulness in themselves of which most of us are blissfully unaware. They are amazed and full of gratitude to God, who accepts them in their darkness and sinfulness, while those of us who have not reached those depths may be delighted and full of gratitude at our own virtuous respectability."³⁰⁸

Å se at synden dypest sett handler om mistillit til Gud er viktig for å se at vi alle er syndere.³⁰⁹ Kanskje er det viktig også for å skille ut hva som er samfunnets normer, og hva som faktisk er

³⁰⁶ ID: 283, Se 2.2.3. Menneskets forhold til Gud, s. 30

³⁰⁷ ID: 169

³⁰⁸ Hughes, G. (1996): 64-65

³⁰⁹ Jf. CA II – "Vi frakjenner alle som er født på naturlig vis, ikke bare gjerningen, men også kraften og evnen til å oppnå frykt og tillit til Gud"

konsekvensene av synden. Å snakke om konsekvensene av synden og erfaringene av disse i livene våre er også nødvendig, og det har en viktig plass i sjelesorgens rom.

4.4. Guds handling i frelsen

På hvilke måter har Gud gjort noe i forhold til destruksjonen av skapelsen? Hvordan kommer Gud menneskene i møte?

Johnson viser hvordan Hellig mysterium, horisonten for menneskets lengsel, i kjærlighet søker utover og nedover mot menneskene. Gud tilbyr sin forsonende kjærlighet til alle mennesker. Gjennom Jesus Kristus og Ånden, som også er nåden, kommuniserer Gud seg selv. I dette kommer Gud helt nær verden og hvert enkelt menneske.

Henriksen er, i tråd med sin antropologiske vinkling, tydeligere på at mennesket er synder, og at Gud gjør noe for å løse denne spenningen i forholdet mellom Gud og mennesker. Nåden er rammen rundt dette, og Jesus Kristus, hans liv, død og oppstandelse viser oss hva frelse er og åpner fremtiden preget av den.

4.4.1. Betydningen av Jesu død og oppstandelse

Bibelens materiale gir ulike tolkninger av Jesu verk. Det gir også store utfordringer knyttet til det å formidle korsets rolle i frelsen. Ulike refleksjoner omkring dette preger både det systematisk-teologiske, og det empiriske materialet. Spørsmål som blir aktualisert er blant annet: På hvilken måte preger en trinitarisk gudsforståelse tolkningen av Jesu død og oppstandelse? Hvordan skal forsoningen på korset forstås? Hva var Guds motivasjon for inkarnasjonen?

I Johnsons analyse løftes Guds kjærlighet frem som motivasjonen for inkarnasjonen. Kjærligheten søker fellesskap med sine elskede skapninger, og derfor kom Jesus til verden. I Jesu død og oppstandelse seiret Gud over verdens ondskap, og gjennom dette viste Gud at død og smerte ikke er siste ord. Henriksen legger vekt på at vi må forstå Jesu død som en katastrofe, men samtidig åpne for at det i ettertid kan gis en positiv teologisk betydning. Både Henriksen og Johnson vektlegger hvor viktig det er at tolkningen av Jesu død og oppstandelse skjer i lys av en trinitarisk gudsforståelse.

Treenighet eller triteisme – i lys av Sønnens korsdød

At kristentroen er monoteistisk er helt sentralt. For å komme til rette med erfaring av hvordan Gud møter mennesker gjennom Jesus Kristus og Den hellige ånd hører det med til den kristne tro at Gud er treenig. Den treenige Gud kan blant annet kalles ved navnene Fader, Sønn og Hellig Ånd. På folkemunne heter det ofte Gud, Jesus og Den hellige ånd, og det bærer preg av en forståelse som skiller de ut som tre personer med frihet i forhold til hverandre. I det bibelske materialet møter vi heller ikke en ferdig pedagogisk og samlet fremstilling om hvordan vi skal forstå at Gud er treenig. Som vist i Johnsons analyse retter hun kritiske innspill til det modernistiske gudsbildet som ofte blir formidlet i den sekulære verden.³¹⁰ Særlig interessant i denne sammenheng er den trinitariske gudsforståelsens betydning for å forstå Jesus død på korset.

Allmenn erfaring fra liv og relasjoner forteller oss at en far som ofrer sin sønn er noe av det verste som finnes. Likevel er den folkelige forestillingen om Jesu verk nettopp ofte i tråd med dette: Gud ofrer sin sønn. I den ene sammenheng blir det reagert på med avsky, mens det i den andre sammenheng hylles som fantastisk. Det oppstår likevel en konflikt her, og gudsbegrepet står i fare for også å preges av forestillingen av Gud som en far som sender sitt eget barn i døden med vilje. Dette kan føre til at gudsrepresentasjonen tillegges sadistiske og onde trekk.³¹¹ Bjarte løser hele denne spenningen ved å gå vekk fra at Jesus er Guds sønn, eller at Gud er treenig. Ved å løse det på denne måten tar han samtidig avstand fra helt sentral kristen lære. De andre informantene, og de systematiske teologene, går ikke vekk fra at Jesus er Gud og menneske. Men i spørsmålet om hvordan Jesu korsdød skal forstås finner vi ulik vektlegging og ulike vinklinger.

Asbjørn viser til Johannesevangeliets bruk av termen "timen".³¹² Han tenker at Jesu liv er et langt preludium til øyeblikket da Guds frelsesverk skulle skje. At Jesus skulle dø på korset er derfor hele tiden en del av Guds plan for å frelse menneskene. Henriksen velger å gå bort fra at Jesu død var en opprinnelig plan fra starten av. Ifølge Henriksen korsfestes Jesus fordi han

³¹⁰ Se 2.3.2. Lære om Gud, s. 43-46

³¹¹ Også der det blir formidlet som at Jesus gjorde det for oss, kommer spørsmålet om hvorfor faren trengte dette.

³¹² Joh 17:1

trofast gjør det Gud har kalt ham til å være og gjøre.³¹³ Men er det nødvendig å samtidig si, som Henriksen gjør, at det ikke var Guds opprinnelige plan? Da blir det nødvendig å spørre seg om ikke Gud kunne ha forutsett dette?³¹⁴ Man trenger nok ikke å være allvitende for å skjønne at en tidlig død ville bli konsekvensen av det Jesus skulle gjøre. Å uttale seg om hva Gud visste, eller ikke, blir spekulasjoner. Henriksen ønsker å få frem at Jesu død var en katastrofe, og en konsekvens av at en sårbar Gud utleverer seg til menneskene.

At Jesu død ikke var planlagt er ikke det viktige i dette budskapet. Treenigheten må forstås på en mer fruktbar måte. Det er i rammen av at Jesus er Gud, Henriksen kan skrive at en sårbar Gud utleverer seg til menneskene. Kari er opptatt av at det er en folkelig forestilling at Gud kan sitte uberørt når Jesus dør på korset. Hun tenker at forståelsen av treenigheten er viktig her. For at dette skal bli noe flott må folk se at "når Kristus lider så er det dypest sett Gud som lider." Dette er, som vist, også et av Johnsons hovedanliggender i møte med den sekulære konteksten. Jesu død og oppstandelse må forstås i lys av den trinitariske gudsforståelsen. Johnson ønsker å få frem at Jesus dør på grunn av menneskenes urettferdighet,³¹⁵ og det er også dette som gjør at Gud virkelig lider med de som lider. Han har selv vært rammet av menneskenes ondskap.³¹⁶ Dersom Jesu død forstås utenfor treenigheten, eller innenfor en hierarkisk treenighetsforståelse, vil den fremstå som grotesk og sadistisk. Det er aldri noe edelt i at en far ofrer sin egen sønn. At dette ikke var planlagt fra begynnelsen løser heller ingenting, fordi vi da står igjen med en naiv og litt dum Gud. Både i det teoretiske og det empiriske materialet settes søkelyset på hvordan Gud må forstås som treenig. At Gud har uttømt seg selv, og kommunisert seg selv til oss i Jesus, blir det viktigste bakgrunnstykke for å ordne opp i misforståelsen om den sadistiske faren.

Forsoningen på korset

Johnson lar dominikanerne representere en forståelse av Jesu verk som også i stor grad har preget den lutherske tradisjonen.³¹⁷ Jesu død soner menneskets synd. Kari, Bente og Frank

³¹³ Se 2.2.3.2. Betydningen av Jesu død og oppstandelse, s. 33

³¹⁴ Å gå inn i problemstillingen om Guds allvitenskap faller utenfor min avhandling, men det er et spørsmål som berøres i dette.

³¹⁵ Ikke i motsetning til rettferdige forstått i rettferdiggjørelsestermer, men som *human injustice*.

³¹⁶ Se 2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv i Jesus Kristus, s. 49

³¹⁷ Se 2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv i Jesus Kristus, s. 47-48

holder fast på at Jesus døde for våre synder, men det er ikke like avklart og tydelig som hos Asbjørn. Hos Asbjørn er det en del av en helhetsforståelse hvor det passer inn som den viktigste brikken. I denne helhetsforståelsen er Gud hellig og kjærlighet, og tåler ikke synd. Etter syndefallet er døden konsekvensen av at menneskene nå lever som syndere. Jesus tok på seg all synden i verden og døde i vårt sted, fordi hver og en egentlig hadde fortjent døden som lønn, som følge av syndefallet. I oppstandelsen bekrefter Gud at Jesu død var for våre synder. Innenfor denne helhetsforståelsen passer dette inn, men denne helhetsforståelsen har også blitt problematisert, og i det øvrige empiriske materialet finner vi kritikk av en slik tradisjonell luthersk forståelse som har blitt formidlet i Norge. Johnson avviser at Jesus døde i stedet for oss og at forsoningen har noe å gjøre med en blodig handling der en person blir myrdet i stedet for andre.³¹⁸ I dette går hun dermed lenger enn Kari, Bente og Frank.

Utfordringer knyttet til formidlingen av forsoningen på korset

Asbjørn poengterer at det er Jesus som gjør at vi har adgang til Faderen. Han bruker flere ganger uttrykket "gjennom Jesus".³¹⁹ Bente er kritisk til en formidling som kan gi inntrykk av at Gud "må se meg gjennom Jesus på korset." Formuleringene hos Asbjørn kan oppfattes i en slik retning. Det er særlig to utfordringer som aktualiseres i dette.

For det første kan en slik formidling gi inntrykk av at Jesus og Faderen er to ulike personer med frihet i forhold til hverandre. Ved å fremheve Jesu liv, død og oppstandelse som Guds selvkommunikasjon får Johnson tydeligere frem det som også Frank og Kari poengterer: Gud uttømte seg selv og ble menneske.

Den andre utfordringen er knyttet til forholdet mellom skapelse og gjenløsning. Henriksen poengterer at mennesket er skapt i Guds bilde, og at mennesket er synder. Gud elsker alle mennesker fordi de er hans skapninger. Hos Asbjørn kommer ikke dette skapelsesaspektet like tydelig frem som hos de andre informantene. Han berører tematikken når han snakker om Guds skapernåde og Guds ønske om at ingen skal gå fortapt. Men mennesket som skapt og elsket av Gud kommer i skyggen av mennesket som synder.

³¹⁸ Se 2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv gjennom Jesus Kristus, s. 49

³¹⁹ Se 3.3. Forståelsen av Jesu død og oppstandelse, s. 63

At en formidling av frelsen skjer innenfor helheten av trinitarisk skaperteologi blir veldig viktig. Gud elsker menneskene. Og fordi Jesus er sann Gud, viser Jesu omgang med syndere oss Guds møte med de samme. I Henriksens fremstilling er trinitarisk skapelsesteologi tydeligere ivaretatt. Misforståelsen som går på om Gud tåler "å se" mennesket, er fjernere. Her kan den systematisk-teologiske teorien gi et nyanserende, og presiserende, innspill til formidlingen av forsoningen på korset i sjelesørgerisk praksis.

Kjærligheten søker fellesskap med det som elskes

Bente gir uttrykk for en forståelse av Gud som et fellesskap. Dette fellesskap søker seg i kjærlighet utover mot menneskene. Fellesskapet er et viktig aspekt i frelsen for Bente. På noen punkt ligger derfor Bente nærmere den forståelsen av inkarnasjonens mysterium som Johnson legger vekt på. Guds motivasjon for inkarnasjonen er kjærlighet, fordi kjærligheten søker å forenes med sin elskede, her forstått som at Gud ønsker en dyp personlig forening med sine elskede skapninger.³²⁰ Johnson og Bente ligger tettere opp mot en johanneisk forståelse av frelse, enn en paulinsk. Det bibelske materialet kan ikke settes opp i skjemaer med rette streker. Heller ikke i det empiriske materialet er dette mulig. Bente er tydelig på at Jesu død og oppstandelse gjenopprettet det som var ødelagt mellom menneskene og Gud. Dette får ikke en like tydelig og avklart plass hos Johnson

Guds seier over døden og det onde

Frank heller mot å forklare Jesu død som en seier over ondskaper og mørket i verden som helhet. Frank legger vekt på at fordi Gud er kjærlighet, og dermed også raser over ondskaper, var han nødt til å gjøre noe for å ordne opp i den konflikten som ligger her. For å seire over det onde måtte Gud bruke en taktikk som var avvæpnende på ondskaper, derfor gikk Jesus i døden og Gud var i dette avmektig. Johnson løfter også frem Guds seier over det onde.³²¹ Hun kommer her med et viktig innspill når hun tydeliggjør at Gud viser sin makt gjennom oppstandelsen. Det er en kreativ makt, helt i tråd med Gud som livgiver.³²² Dette blir et viktig punkt i en soteriologi som fremhever at Guds makt ligger i avmakten.

³²⁰ Se 2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv i Jesus Kristus, s. 47-48

³²¹ Se 2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv i Jesus Kristus, s. 47

³²² Se 2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv i Jesus Kristus, s. 49

Guds vrede

Som vist heller Frank mot å tolke Jesu død og oppstandelse i rammen av at Gud seirer over det onde i verden som helhet. Asbjørn har sin hovedtyngde i tolkningen av Jesu verk som forsoning og offer. Dette får også konsekvenser for hvordan de snakker om Guds vrede. Frank knytter det til Guds reaksjon på ondskaper i verden som helhet, mens Asbjørn knytter det til Guds vrede over mennesket som synder. De som ikke har tilegnet seg frelsen og fått del i forsoningen er derfor fortsatt under Guds vrede. I lys av Asbjørns fokus blir det tydelig at alle mennesker er syndere. Frank får tydeligere frem at Gud raser over all ondskap i verden, fordi den er i opposisjon til Guds kjærlighet. Det er viktig å både holde fast på at alle mennesker er syndere, og at all urett i verden står i motsetning til Guds kjærlighet. Hos Johnson kommer dette siste aspektet tydelig frem når hun fokuserer på hvordan Gud elsker alle mennesker med morskjærlighet, og derfor raser når noe truer barnet.³²³ Det store mysteriet er at Guds kjærlighet overgår menneskenes skyld.

I en forensisk forståelse av frelse kan det gis inntrykk av at den uretten som gjøres av de som tror på Jesus, ikke er tydelig for Gud. En slik oppfatning oppstår fordi fokuset er på at mennesker som tror på Jesus går frie gjennom Guds rettferdige dom. Kristne her i verden er også preget av synden og handler mot hverandre på syndig vis i mønstre som kanskje er ukjente for dem selv, og som heller ikke miljøet identifiserer som synd. De som rammes av dette, og kjenner uretten på kroppen, har behov for en Gud som ser. Anders Piltz tydeliggjør behovet for at Gud ser all urett, også den som er gjort av troende, når han skriver følgende om rettferdighet:

”Det måste finnas någon rättvisa här i världen. Vad gör kvinnor och barn när berusade soldater närmar sig och de har inget, absolut inget att sätta emot? Vad säger den som ser sin älskade söndertrasad av splitterbomber? (...) Man vädjar till himlen, till en rättvis Gud, som helt enkelt måste finnas, se, ta parti för. Det vore outhärdligt om ingen högsta domstol funnes med en högre, oskriven lag, som dömer oberoende av jordiska majoriteter, styrkeförhållanden och lagstiftningar.”³²⁴

Troen er i stor grad preget av paradokser, det ser vi også her. Synden preger hele skapelsen, og det er ingen som kommer unna dette. Menneskene får ta i mot Guds tilbud om frelse på

³²³ Se 2.3.3.2. Gud kommuniserer seg selv i Ånden, s. 52

³²⁴ Piltz, A. (1999): 195

tross av dette. Men likevel trenger vi, som sårbare mennesker, å vite at Gud ser all urett i verden, også det som er gjort av mennesker som tror.

Døden som en del av livets syklus

Bjarte viser til hvordan døden er viktig i livets syklus, og avviser derfor en kroppslig oppstandelse. Johnson viser også til erfaringen av døden i livets syklus.³²⁵ Det går likevel et viktig skille her mellom Bjarte og Johnson. Johnson knytter Jesu oppstandelse til håpet om at det vi erfarer ikke er alt, men at Gud, gjennom Ånden, åpner håpet om et liv etter døden. Fordi Bjarte forstår Jesu oppstandelse som en ny innsikt, er det ikke mulig å trekke slike konsekvenser av den. Det er interessant å se hvordan de viser til den samme menneskelige erfaringen, og tar denne på alvor. Men der Johnson åpner for at Gud har vist oss noe nytt og annet, gjennom sin selvkommunikasjon i Jesus, velger Bjarte å forholde seg til vitenskapen.³²⁶ Gudsforståelsen og helhetsbildet preger forståelsen av de eskatologiske dimensjonene ved frelsen.

4.4.2. Nåde

Nåden er et helt sentralt aspekt ved hvordan Gud møter menneskene og gjør frelsen mulig. Men hvordan kan forståelsen av nåde på best mulig måte ivareta at mennesket ikke kan gjøre noe for sin egen frelse?

For Johnson er nåde og Guds Ånd det samme. Nåden er Guds eget selv som gis i gave, og det er en måte Gud kommuniserer seg selv til verden på. Guds ånd er ikke bundet av noe i sin kjærlighet, og Gud omslutter alle mennesker med sin forsonende kjærlighet.

For Henriksen er nåden rammen for gjenløsningen. Det er knyttet til at mennesket ikke selv kan gjøre noe for å frembringe frelse.

Created *grace*

Som vi så i analysen av Johnson skiller hun mellom *created* og *uncreated grace*.³²⁷ Dette er et

³²⁵ Se 2.3.3.1. Gud kommuniserer seg selv i Jesus Kristus, s. 48

³²⁶ Et trekk Johnson identifiserer som typisk for modernismen.

³²⁷ Se 2.3.3.2. Gud kommuniserer seg selv i Ånden, s.50-51

interessant perspektiv å bringe inn sammen med mitt empiriske materiale. Å forstå nåden som en gave som tar bort synden og reparerer vårt forhold til Gud, er kanskje den vanligste måten å forstå nåde på innenfor lutherske kirkesamfunn. Det er dette Johnson kaller *created grace*. En slik forståelse kommer i renest form frem hos Asbjørn. Johnson spør kritisk om man i en slik forståelse kan få inntrykk av at man kan miste nåden ved å synde, og få den igjen ved å angre og på den måten kunne kontrollere nåden, slik at den blir en slags objektiv tredje ting mellom Gud og mennesker? For Asbjørn er det veldig viktig å poengtere at nåden handler om at vi ikke kan gjøre noe fra eller til, med tanke på vår egen frelse. Verken synder eller gjerninger kan gjøre noe i forhold til dette. Samtidig er det en mulighet for at den måten Asbjørn uttaler seg om frelsesvisshet, kan legge opp til en slik misforståelse som Johnson peker på. I forbindelse med spørsmålet om frelsesvisshet, sier han at det kan være nødvendig å fastholde at en person *ikke* er tilgitt hvis vedkommende gjør imot Guds bud, og ikke vil bekjenne det.³²⁸ Dette kan gi inntrykk av at et menneske må angre sin synd, bekjenne og be om tilgivelse, for å komme inn under nåden igjen. Bente reiser også kritikk mot en slik forståelse. Hennes erfaring er at dette kan føre til en frykt for å ha glemt å be om tilgivelse for noe av det gale man har gjort, og at dette da i neste omgang fører til en frykt for om man ikke blir frelst, i betydningen å få et evig liv.

Det er en del andre problematiske aspekter som også dukker opp dersom det er mulig å gjøre noe slik at man står utenfor nåden. Hvem skal bestemme hva som er imot Guds bud? Erfaring og historie viser at mennesker er begrenset, og at en forståelse av hva som er imot Guds bud også er preget av det sosiokulturelle og historiske miljøet et menneske befinner seg i. En slik forståelse av nåde kan øke splittelsen mellom de kristne miljøene. Fordi man innenfor et miljø vil tenke at de i andre miljøer hele tiden jobber imot Guds bud, og derfor ikke lever innenfor nåden eller er frelst. Et praktisk eksempel på dette kan være at man innenfor et miljø ikke ser på samboere som frelst fordi de i deres øyne lever aktivt imot Guds bud.

En slik forståelse av nåde kan også bidra til å skape et hierarki, der noen sitter med definisjonsmakten og bestemmer hva som er imot Guds bud. Dersom mennesker handler

³²⁸ Se 3.4.2. Forståelsen av nåde, s. 71-72

imot dette, og ikke vil angre og bekjenne sin synd blir de sett på som utenfor nåden. Her ligger det en mulighet for undertrykkelse som følge av forståelsen av nåden. Kanskje er det også en av grunnene til at Johnson er kritisk til en slik forståelse av nåden. Hun vektlegger at Gud ikke er et hierarkisk fellesskap.³²⁹ En konsekvens av at Gud er trinitarisk, er at Gud er relasjonell, og det er derfor ikke mulig å rettferdiggjøre undertrykkelse.³³⁰

Frank og Bente vektlegger begge to at nåden handler om noe som omslutter mennesket. Bente kaller det å leve i en tilstand av aksept, og Frank poengterer at den alltid er der. Nåden er en gave fra Gud, og det er ikke mulig å miste den. Med en slik forståelse kan Johnsons metaforer, om nåde som livmor og foreldrekjærlighet, kanskje også fungere for Bente og Frank.

Ånd og *Uncreated grace*

Som vist tidligere er en trinitarisk gudsforståelse viktig for Johnson, og nåden kan ikke skilles fra det at Gud kommuniserer seg selv gjennom Ånden. Det er visse likhetstrekk mellom måten Johnson snakker om Guds ånd som nåde, og hvordan Bjarte snakker om Gud. Begge legger vekt på at Gud er tilgjengelig for alle mennesker, og Gud knyttes til liv og en kjærlighet som omgir alle mennesker. Gud er til stede i verden og involvert i verdens liv. Det er likevel helt grunnleggende forskjeller mellom deres forståelse. For Bjarte er dette i all hovedsak slik han forstår Gud. For Johnsons er dette én av måtene Gud kommuniserer seg selv til verden på. Johnson peker på at Gud gjennom sin ånd gir seg selv i gave til menneskene, Gud gir sin personlige og frelsende tilstedeværelse til hvert enkelt menneske. Det personlige aspektet ved Gud, er minimalt fremme hos Bjarte, Gud er mer som en energi. Ved å se dette i en slik sammenheng, tydeliggjøres det at Bjarte vektlegger sider ved Gud som minner om Ånden, og at han gjør dette på bekostning av andre sider hos Gud. Det personlige hos Gud har forsvunnet, til fordel for en tanke om at Gud er overalt, og kan absorberes av mennesker som evner å synke inn i Guds virkelighet. Bjartes gudsforståelse faller derfor utenfor rammen av en kristen tro, fordi en kristen gudsforståelse er trinitarisk.

³²⁹ Jf. *Perichoresis*, Se 2.3.2. Lære om Gud, s. 44

³³⁰ Se 2.3.5. Nærhet til Gud og menneskets liv, s. 56

4.5. Mennesket i møte med Guds tilbud om frelse

Hvordan kan mennesket respondere på Guds tilbud om frelse? Har mennesker mulighet i seg selv til å respondere? Hvilken sammenheng er det mellom menneskets respons og menneskets frelse?

Johnson fokuserer på at Guds tilbud om frelse alltid omgir alle mennesker. Og *tro* er for henne knyttet til mystikken, og en erfaring av å være omgitt av nådefull kjærlighet som gir mot til å akseptere sitt eget liv.

Hos Henriksen er tro en tillitsfull anerkjennelse av Gud, og dette er den eneste betingelsen for å tre inn i fellesskap med Gud. I møte med evangelieforkynnelsen oppstår troen spontant som en respons i mennesket.

4.5.1. Tro i forbindelse med frelse

Hva det vil si å tro, er et tema som blir aktualisert i det empiriske materialet. Frank poengterer at man kan ha mye og lite tillit, og at tro og tvil ofte står sammen. Bente trekker frem en undrende tro, eller nysgjerrighet, som de første skrittene i troen. Hvor mye tro som må til, og hva slags innhold som må til, er spørsmål både Bente og Frank understreker at de møter i sjelesorg. For Asbjørn er det viktig at tro er at man har tatt til seg, at Jesu verk er det eneste som kan redde mennesket. Gjennom dette kan man tilegne seg frelsen, og få del i forsoningen. Innenfor en slik forståelse kan tro forstås som en tilflukt og en tilegnelse av en trossannhet. Her er det en spenning i det empiriske materialet. Bente har gått bort fra at det er viktig å kunne si at man tror på Jesus av et helt hjerte, eller at man må ha skjønt "sånn og sånn." Kanskje trekker Henriksen også i denne retningen, når han sier at tro ikke må være en tilslutning til bestemte læresetninger.³³¹ Han knytter dette til Bartimeus, og sier at hans tro er en tillit til og åpenhet for at Jesus kan gjøre noe med og for ham. Men hvordan kan en før-dogmatisk tro se ut i dag? Dersom du har tillit og åpenhet for at Jesus kan gjøre noe med og for deg i dag, har du sannsynligvis ingen problemer med å kalle deg kristen. En slik åpning av trosbetingelsen er ikke like radikal som det vi finner hos Bente, når hun sier at nysgjerrighet kan være første skritt i troen.

³³¹ Se 2.3.3.1. Hvordan kan frelse skje? S. 31

Tro er Guds gjerning

For Asbjørn er det viktig at mennesket ikke kan gjøre noe for egen frelse, ikke en gang å tro. Det er Ånden som virker i mennesket så det tar til seg evangeliet, og begynner å tro. Henriksen poengterer at tro er en respons i mennesket som oppstår helt spontant i kraft av at evangeliet presenteres.³³² Dette er meget sentralt i den lutherske tradisjonen. Asbjørn kommenterer at vi her berører tema predestinasjon, mens Henriksen ikke kommer inn på det. Bente og Frank viser til erfaring av at troen ikke oppstår spontant i kraft av at evangeliet presenteres. Mange har prøvd å tro, men ikke fått det til, andre har en tro full av skuffelse, eller en sint tro. Jeg har ikke mulighet til å gå inn i spørsmålet om predestinasjon her. Jeg registrer imidlertid at Henriksens systematiske teologi, og Asbjørns henvisning til Luthers lære, ikke like lett ser ut til å kunne kobles med erfaring. Dette er et punkt i den lutherske tradisjonen, som fortsatt kan virke uavklart. I møte med mennesker kan det problematiske i dette dukke opp som spørsmål. Hva med de som ikke tror? Er de ikke utvalgt? Bente viser til de som har en så sterk indre dommer, at de ikke kan ta til seg at de er elsket av Gud. Det er vanskelig å holde dette sammen med at troen skal oppstå spontant, åpent og tillitsfullt i møte med evangelieforkynnelsen. Her kan det se ut til at noe av empirien kan bringe inn erfaringer fra det sjelesørgeriske rom, som må tas på alvor inn i den systematiske teologien.

Tro som betingelse for frelse

I Henriksens analyse ser vi hvordan han setter opp at mennesket har to muligheter i møte med Jesus på korset.³³³ Mennesket kan velge å akseptere Guds tilbud om nåde til alle, uavhengig av hva de selv er i stand til å frembringe av betingelser og fortjenester. Alle de som velger dette representeres av Jesus på korset. Dersom man avviser dette, umuliggjøres tilegnelsen av den identiteten som Kristus tilbyr. Her stilles samme betingelse for fellesskap med Gud som vist overfor, mennesket må tro. I møte med Jesus på korset må mennesker tro at Jesus Kristus døde for meg. Også Asbjørn formulerer dette når han sier at mennesket må forstå at det har "Alt i Kristus", at det ikke kan frembringe noe selv av egne fortjenester. Det er fortsatt én betingelse som gjelder, og det er å tro. Frank viser hvordan dette nesten kan

³³² Se 2.3.3.1. Hvordan kan frelse skje? S. 31

³³³ Se 2.2.3.2. Betydningen av Jesu liv, død og oppstandelse, s. 33-34

bli et omvendt stressmoment i forhold til frelsen. "Tror jeg nok?" Når tro blir satt opp som en betingelse, blir det et paradoks at det ikke er noen betingelser. Det løses, som vist over, ofte ved å peke på at det er Gud som gir tro.

Hos Johnson radikaliseres Guds tilbud om nåde, og hun illustrerer det med fortellingen om "Sønnen som vendte hjem".³³⁴ Hun har et tydelig håp om at alle inkluderes i Guds kjærlighet til slutt. Det er menneskets frie vilje hvis det vil holde seg utenfor, og ikke ta imot invitasjonen til fellesskapet. Hun viser hvordan den eldste sønnen må velge om han vil bli med på festen, selv om han ikke synes broren fortjener den, og han selv er den som alltid har vært i Faderens hus. Frank har en erfaring av at mennesker kan være opptatt av at andre *ikke* skal bli frelst. For Frank kan troen gi en trygghet på hva vi skal få motta, men vi kan ikke vite hva som venter andre. Frank bruker fortellingen om vingårdsarbeiderne for å illustrere dette.

4.6. Frelsens innhold og følger

Hva skjer med mennesket i frelsen? Hvilke følger får frelsen i menneskets liv? Både i det teoretiske og det empiriske materialet har begrepet «frelse» en betydning som går utover det å få et evig liv. Frelse knyttes til det å få ta imot Guds kjærlighet, til det å elske mer, til det å bli mer i tråd med seg selv, kunne leve med sin endelighet, til frigjøring og til mer liv.

Hva er forholdet mellom tro og omvendelse? Det er et spørsmål som aktualiseres i møte med frelsens innhold og følger i mitt materiale. Før jeg går videre inn i denne tematikken er det derfor nødvendig å se på forståelsen av forholdet mellom tro og omvendelse.

4.6.1. Tro og omvendelse

I Johnsons teologi er det omvendelsen, menneskets orientering mot Gud, som er det som gir frelsen innhold og følger i menneskets liv. Hun har gått bort fra en forensisk forståelse av frelsen, og er derfor ikke opptatt av menneskets rettfærdiggjørelse. Å leve orientert mot Gud, handler om å ta imot Guds kjærlighet og nåde. Denne kjærlighet og nåde som alltid omslutter menneskene gjør det mulig å få ta imot seg selv, og elske sin neste.

³³⁴ Se 2.3.4. Hvordan kan frelse skje? S. 53-54

Som vist i analysen av Henriksens forståelse, knytter han omvendelse til en konkret endring i holdningen til seg selv, andre og Gud. I omvendelsen er ikke mennesket lenger sitt eget utgangspunkt, men verdens orden blir etablert med Gud som kilde av kjærlighet og liv.

Det kommer ikke helt tydelig frem om Henriksen tenker at omvendelsen skjer i én vending når mennesket begynner å tro, men det kan forstås i den retningen.³³⁵ Da får troen en stor plass, ved at han knytter den til rekonstruksjonen av menneskets indre og ytre verden.

For Bjarte er ikke det å leve gudssentrert et enten/eller, det er et stadig kall. Både Bente, Kari og Johnson viser til en erfaring av at det ikke alltid skjer en rekonstruksjon av menneskets indre med en gang mennesker begynner å tro. Henry Nouwen viser dette i sin bok *Den bortkomne sønn vender hjem*. Der skriver han om sitt eget liv, og er tydelig på at det å tro på Gud ikke er det samme som "å komme hjem". Det er hjemkomsten som gir ham mulighet til å la andre være de begrensede menneskene de er, "og la min himmelske Far være Gud med grenseløs kjærlighet som gjør at all min bitterhet og alt mitt sinne svinner hen, og som gjør meg fri til å elske utover behovet for å behage eller få bekreftelse fra noen".³³⁶

Dersom nytt liv og ny identitet knyttes til det å begynne å tro hos Henriksen, heves terskelen betraktelig for hvem som er troende. Med en forensisk forståelse av frelsen blir dette problematisk fordi mennesker da må leve i uvisshet om de er frelst. Hos Bente kommer det tydelig frem at tro ikke er det samme som å ha fått ta innover seg Guds kjærlighet. Kari legger også vekt på at frelse begynner med relasjonen til Gud gjennom Jesus Kristus, men det slutter ikke der. Kanskje har det lutherske fokuset på å være rettfærdiggjort gjort det vanskelig å snakke om tro som en vandring? At det kan være en prosess å vende seg om å få ta innover seg Guds kjærlighet og la seg prege av Guds kjærlighetsfulle synsvinkel?

Når fokuset blir på om du er innenfor eller utenfor, melder spørsmålene seg om tro slik som Bente og Frank viser til. En frykt for å være utenfor, er ganske langt fra en tillit til at Gud ønsker et intenst breddfullt fellesskap med sine elskede skapninger, slik som Frank påpeker. Frykten fører til at mennesker får et behov for å sikre seg selv.

³³⁵ Se 2.2.3.1. Hvordan kan frelse skje? S. 31-32

³³⁶ Nouwen, H. (2000):85

Er det en mulighet for at det lutherske fokuset på rettferdiggjørelsen kan slå ut som en form for orientering om seg selv og sin egen sikkerhet, i stedet for å la Gud være Gud?

På den ene siden kan det skape usikkerhet, dersom troen og frelsen står og faller på en subjektiv indre følelse. Det som var ment som en stor frigjørelse hos Luther, kan i stedet bli en dynamikk som holder mennesket fast i usikkerheten på om troen er der. Bente møter denne problemstillingen i sjelesorg, og hun er tydelig på hvordan dåpen, nattverden og gudstjenestens ledd formidler en fred som kommer utenfra, uavhengig av egne subjektive følelser.

I motsatt ende kan en orientering omkring egen sikkerhet, føre til at motivasjonen for å leve gudssentrert svekkes etter at man har "sikret seg evig liv". Kari er opptatt av at det å vokse som kristen har blitt underkommunisert i mye tradisjonell luthersk teologi. Hun vektlegger at det kristne livet handler om å lære seg å elske, i ordets dypeste og vanskeligste forstand. Dette handler for Kari om å få bli mer i tråd med den man er skapt til å være. Det har sin kilde i relasjonen med Gud.

Har et fokus på å gå fri i dommen, ført til at det å vokse og modne som kristen har havnet i skyggen? Mennesker kan "sikre seg evig liv" og fortsette å leve som før, uten å oppdage rikdommen og det gode i å snu seg mot Gud?

Gerard Hughes tolker Jesu ord i Mark 1:15, der han sier "Vend om³³⁷ og tro evangeliet":

"Come and see what I want to give you and you will find that it goes beyond your wildest dreams and imaginings. You are being cruel to yourself in the way you are living at present. Come out of the prison of your tomb, break down the walls of your false securities, and come with me, so that you and I can live as one undivided person."³³⁸

Å leve med Gud som sentrum handler ikke bare om en bevisstgjøring av at vi er syndere, eller om en indre holdning. Det handler helt konkret om hvordan vi er kalt til å leve vendt mot Gud med hele livet.

Johnson gir uttrykk for en forståelse av tro som også handler om omvendelse, og som er

³³⁷ Det greske ordet her er: *Metanoia*

³³⁸ Hughes, G. (1985): 64

preget av mystikken. Hun knytter tro til en opplevelse av å få ta imot *sheltering nearness* og omsorgsfull kjærlighet som er uten reservasjoner, og at dette kan gi mennesket mot til å akseptere sitt eget liv *in all its concreteness and yearning*.³³⁹ Dette svarer til et viktig anliggende i Bentes formidling av frelse i sjelesorg. Hun understreker betydningen av å formidle Guds nådefulle kjærlighet og tilhørighet i Guds fellesskap.

4.6.2. Frigjøring

På hvilke måter er frelsen frigjørende? Frigjøring i frelsen hos Johnson er både knyttet til Guds seier over det onde, og til Guds frigjørende nåde som gjør at mennesker får ta imot seg selv med alt de er. Henriksen viser hvordan det er frigjørende for mennesket, når tillit møtes av kjærlighet fra Den andre. Den andre er også forstått som Gud. Dette har også en sammenheng med at mennesket i frelsen får ny identitet, og frihet fra en søken etter en identitet basert på fortid og egne prestasjoner. Frelsens frigjørende konsekvenser kommer frem på ulike måter hos informantene. Det er særlig to frigjørende momenter i frelsen som jeg skal drøfte her. Å få ta imot Guds kjærlighet og bli tatt inn i et fellesskap, og det frigjørende i å få en ny identitet.

Å få ta imot Guds kjærlighet og bli tatt inn i et fellesskap

Henriksen legger vekt på at mennesket er et grunnleggende relasjonelt vesen, og at tillit er en spontan livsytring i mennesket. Det som best møter tillit er kjærligheten fra Den andre.³⁴⁰ Det er interessant å se Bentes forståelse av frelse som det å bli tatt inn i et fellesskap, i sammenheng med dette. For henne handler det om å kjenne seg velkommen, oppleve tilhørighet og være akseptert. Fordi Jesus ryddet veien til Gud, kan Bente formidle frelse gjennom å formidle Gud som Den andre som møter menneskene med kjærlighet. Hennes erfaring er at det kan være livsforvandlende når mennesker plutselig blir overrumpla av Guds kjærlighet, og kan ta til seg at de er elsket. Kjærligheten fra Den andre får bryte gjennom og møte tilliten. Henry Nouwen skriver i sin bok *Den bortkomne sønn vender hjem*³⁴¹, om hvordan Faderen vil at vi skal komme hjem, og viser hvordan dette gjelder

³³⁹ Se 2.3.5. Nærhet til Gud og menneskets liv, s. 55-56

³⁴⁰ Se 2.2.2.1. Mennesket er grunnleggende relasjonelt, s. 25-27

³⁴¹ Nouwen, Henri J.M. (2006) *Den bortkomne sønn vender hjem* 2.utg. Verbum

begge sønnene i liknelsen fra Lukas 15. Nouwen viser hvordan tillit er livsholdningen den eldste sønnen må leve etter for å bli omvendt. Han skriver:

”Uten tillit kan jeg ikke la noen finne meg. Tillit er den dype, indre overbevisningen om at Faderen vil at jeg skal komme hjem. Så lenge jeg tviler på om jeg er verd å finne, og setter meg selv lavere enn de yngre brødrene og søstrene mine, kan jeg ikke bli funnet. Jeg må stadig si til meg selv: ”Gud leter etter deg. Han vil lete etter deg overalt. Han elsker deg, han vil at du skal komme hjem, han kan ikke hvile uten at du er hos ham.”³⁴²

I sjelesorg kan Bente gi lyd til dette som Nouwen sier til seg selv, og hun viser også hvordan dette budskapet om Guds nåde og kjærlighet som vil fellesskap formidles i gudstjenesten.

Henriksen skriver at mennesker søker sammenheng i møte med blant annet skyld og endelighet, og gudsrepresentasjonen skal bidra til å frembringe, opprettholde og gjenskape mening.³⁴³ Å få ta til seg at Gud elsker en, og ha en opplevelse av å leve i en tilstand av aksept, gjør noe med gudsrepresentasjonen hos mennesket. Bente sier at hun har en erfaring av at veldig mange er smertelig klar over egne svik og mangler. Mange har en indre anklager som forteller dem at de ikke er gode nok, verken for andre eller Gud. Blant annet gjennom å formidle Jesu invitasjon til fellesskap, gjennom konkret å åpne kirkerommet og vise at vedkommende er velkommen, gjennom formidling av sannheten utenfra i gudstjenesten, og gjennom å prøve å formidle Guds kjærlighet og nåde, har Bente erfart at mennesker kan få ta imot Guds invitasjon til fellesskap og frigjøres fra å slave under de indre anklagene. I dette blir frelse noe som får konsekvenser for livet som leves nå.

Henriksen skriver mye om hvordan Gud kommer med noe nytt inn i livet, og at frelsen gir mulighet for ny identitet og et nytt liv. Kanskje kan Bente her vise noe av hvordan dette skjer i praksis. Henriksen viser også til hvordan det å bli anerkjent og tatt inn i fellesskapet, kan ha helt konkrete helbredende konsekvenser.³⁴⁴ Dette skjer dessverre ikke alltid. Men Bente prøver å gjøre det konkret, og på den måten åpne for muligheten til at slike helbredende konsekvenser kan skje.

³⁴² Nouwen, H.J.M. (2006):86

³⁴³ Se 2.2.2.1. Mennesket er grunnleggende relasjonelt, s. 27

³⁴⁴ Se 2.2.4. Hva skjer med mennesket i frelsen? s. 35 og 2.2.5. Frelsens videre konsekvenser i menneskets liv, s.38

Ny identitet

Henriksen skriver i forbindelse med den allmenne erfaringen av mennesket som skapt, at konsekvensene av at tilliten møtes av kjærlighet er at mennesket kan utvikle en identitet, som ikke hele tiden er basert på egne ytelser, prestasjoner eller handlinger.³⁴⁵ Bente og Frank gir uttrykk for at Guds nåde er med på å gi mennesker den friheten. Frank poengterer hvordan det ligger en frigjøring i nåden, fordi egne prestasjoner er koblet ut.

Henriksen knytter også frigjøringen til det å ikke lenger trenge å lete etter sin egen identitet i egne prestasjoner. Dette skjer i rammen av nåden. Han legger vekt på at den troende nå kan identifisere Kristus som representanten for sin fremtidige identitet.³⁴⁶

Her er det en viktig nyanseforskjell mellom Henriksens systematiske teologi og det empiriske materialet. Bente fokuserer på at menneskene får leve i en tilstand av aksept i nåden. Det er mulig å ta imot seg selv med alt man har av gaver og mangler, fordi Gud elsker hele mennesket. Kan det være at i møte med mennesker kommuniserer denne forståelsen bedre enn budskapet, om at de får tre inn i Kristi identitet? Er det en mulighet for at Henriksens måte å ordlegge seg på med tanke på den nye identiteten blir for teoretisk i sjelesorgrommet?

Kari knytter frelse til en gjenopprettelse av mennesket slik det var tenkt og skapt til å være. Hos Henriksen handler den nye identiteten også om en frihet til å skulle bli seg selv som Guds sanne bilde. Å bli mer i tråd med den vi er skapt til å være, er et viktig aspekt i frelsen for Bjarte også. Han tenker at mennesket har et iboende potensial, som Gud kjenner. Dette går Henriksen imot, og han knytter det til en ny virkelighet, et transcendent mål som mennesket skal vokse mot.

4.6.3. Forholdet mellom tro og gjerninger

Hvordan skal forholdet mellom tro og gjerninger forstås? Johnson er tydelig på at det ikke er mulig å elske Gud, uten å samtidig elske verden. Hun gir uttrykk for at det er umulig å kjenne

³⁴⁵ Se 2.2.2.1. Mennesket er grunnleggende relasjonelt, s.26

³⁴⁶ Se 2.2.3.2. Betydningen av Jesu liv, død og oppstandelse, s. 32, 2.2.4.1. Frelse handler om ny identitet, s. 35 og 2.2.5. Frelsens konsekvenser i menneskets liv, s. 36

Gud, uten å gå inn i et liv preget av kjærlighet og fellesskap. Henriksen knytter møte med Jesus til en nyorientering av menneskets begjær, noe som får konsekvenser for menneskets handlinger. Men han peker på at tro og liv ikke alltid oppleves som integrert, og han fokuserer på at mennesket er Guds bilde i det å ta imot, og ikke i hva det kan vise til. Samtidig er han tydelig på at mottakelsen av Guds kjærlighet gjør noe positivt med menneskets forhold til verden.

I analysen av mitt empiriske material ser vi hvordan Frank og Kari tar opp forholdet mellom tro og gjerninger. Kari knytter forholdet mellom tro og gjerninger til at hellighet er motsetningenes forening. Det er ikke mulig å si bare det ene, og sette rettferdiggjørelse og helliggjørelse opp i et skjema. Asbjørn er opptatt av rettferdiggjørelsen, og skiller den klart ut fra helliggjørelsen. En sammenblanding av dette, er han redd vil føre til en forståelse av at det er mulig å gjøre noe for sin egen frelse. Både Frank og Kari er også opptatt av at det bare er Gud som gir frelsen, og at dette skjer gjennom troen på Jesus. Men samtidig tar de på hver sin måte tak i spenningene som ligger i Bibelen med tanke på at det er viktig hvordan vi lever, og at dette flere steder er knyttet til rettferdighet og frelse. Kari peker på en lengsel i mennesket etter å leve mer i tråd med den de er skapt til å være som Guds bilde. Mange mennesker erfarer hvordan det er avstand mellom tro og liv, og lengter etter et liv som henger mer i hop med troen. Henriksen prøver å møte denne lengselen på to måter.³⁴⁷ For det første med at vi ikke er fremme ved den fulle virkeliggjøringen av frelsen enda. Og for det andre, at vi er Guds bilde i det at vi får ta imot Guds kjærlighet, ikke med tanke på hva vi skal vise for oss. Men hvordan kan vi leve som mottakere av Guds kjærlighet, dersom det ikke også får konsekvenser for hvordan vi møter verden med kjærlighet?

Johnson går så langt som til å si at det ikke er mulig å elske Gud, og ikke samtidig elske verden.³⁴⁸ Dersom et menneske vender seg mot Guds kjærlighet og får ta imot seg selv i nåde, vil mennesket samtidig også måtte spre den kjærligheten videre. Hos Johnson ender ikke dette opp i gjerningsrettferdighet. Hun har gått helt bort ifra at mennesket skal være opptatt av om det er rettferdiggjort.

³⁴⁷ Se 2.2.5. Frelsens konsekvenser i menneskets liv, s. 38-39

³⁴⁸ Se 2.3.5. Nærhet til Gud og menneskets liv, s. 54-55

Bjarte har også gått bort fra rettferdiggjørelse, og kan derfor snakke om at det er frelse når mennesker er orientert om det å elske, og tar valg som fører til mer liv. Ved å ta bort rettferdiggjørelsen kan de fokusere på at mennesker skal spre Guds kjærlighet i verden. Som vist tidligere³⁴⁹ står dette i to ulike sammenhenger hos Johnson og Bjarte, men de har det til felles at de er mer opptatt av hvordan mennesker handler i tråd med Guds kjærlighet, enn hva mennesker tror på.

Hos Kari og Frank bevarer trosaspektet i større grad, men spenningene i Bibelen tas på alvor. Begge viser til lignelsen om fariseeren og tolleren, og til fortellingen om røveren på korset. Også hos Anders Piltz tas denne spenningen på alvor, og han viser til de samme fortellingene.³⁵⁰ Hans konklusjon tar vare på viktige aspekter som har kommet frem i denne avhandlingen:

”Det är Guds initiativ att människan kan nå gemenskap med honom. Människan, den förnemsta men också mest sårbara delen av skapelsen, präglas av en himmelskriande asymmetri mellan sin längtan och sin förmåga, mellan sina ambitioner och sin vanmakt. (...) ur Guds synsvinkel gäller: ingen är rättfärdig, ingen enda. Alla är i behov av frälsning, utifrån, eftersom ingen har skapat sig själv och därför inte heller har nyckeln till sig själv. (...) av oresonlig kärlek till sin skapelse blev han själv mull, och när han botade den blindfödde med en deg av sitt eget sliv och stoft från marken (Joh 9:6) visade han inkarnationens hemlighet: Gud har diskret gått in i människans villkor att vara stoft och aska. Han är vår rättfärdighet, vår bot. Utan honom kan vi ingenting göra.” Og så fortsetter Piltz: ”Man blir inte rättfärdig inför Gud genom gärningar, men man kan inte ha blivit rättferdiggjord utan att det visar sig i kärlekens gärningar. De goda gärningarna är inte betalning för himlen utan spåren av att en människa har förstått att hon är elskad. Och ju mer hon förstått, desto mer glödande blir kärleken.”³⁵¹

Luther uttrykte spenningen mellom tro og gjerninger på flere måter. Blant annet i uttrykkene ”Troen alene er aldri alene” og ”Kan solen skinne uten å varme?” Det kan se ut til at det er så mange grøfter å gå i her, at vi ikke lenger vet helt hvordan vi skal få formidlet dette. På den ene siden står menneskets fristelse til å felle dom over hverandre, gjerningsrettferdighet i ulike varianter, og en fare for at mennesker gjør gode gjerninger for å bevise at de er rettferdiggjorte, uten at det har sin kilde i mottakelsen av kjærlighet fra Gud. På den andre siden står likegyldigheten, og en tro for å sikre seg selv en plass i himmelen, men ingen

³⁴⁹ Se 4.4.2. Nåde, s. 96

³⁵⁰ Piltz, A. (1999): 199

formidling av hvordan Gud ønsker at vi skal handle i tråd med hans kjærlighet og leve vendt mot ham. Barbara Brown Taylor reflekterer over hvordan budskapet fra reformatorene har blitt forflatet på veien, hun sier:

“The great reformers never lost the paradox, but somewhere along the way their message has been flattened, so that it comes out something like this: All God cares about is whether or not we believe in Jesus. Once our faith has been established, any violence we do to one another in our battles of belief is justified, and any mistakes we make in the flesh are forgiven. All that matters to God is the inner disposition of our hearts.”³⁵²

Det viser seg å være vanskelig å holde to tanker i hodet samtidig, og klare å formidle dette. Kari mener at mange kristne sannheter må forstås poetisk, det kan ikke omsettes til tradisjonell sakprosa. Hun er tydelig på at det ikke er mulig å se på et menneske om det er frelst, og at vi har ulikt utgangspunkt, og kommer til tro på ulike tidspunkt. Frank er tydelig på hvordan vi må holde fast på at det er Gud som frelser, men at når det først er gjort står vi i en radikal utfordring: Å spre Guds kjærlighet i verden. Gud har gjort seg avmektig og avhengig av oss i dette. Dette aspektet blir også tydeliggjort i Johnsons teologi, når hun knytter Guds ånd til alle steder der det er grenseløs kjærlighet.³⁵³ Å knytte godhet og kjærlighet i verden til Guds kjærlighet kan også gi mennesker en mulighet til å se mer av hvem Gud er.

4.6.4. Den endelige forløsningen

Alle frelsens konsekvenser er ikke allerede nå, men får sin endelige forløsning i Guds fremtid. De systematisk-teologiske fremstillingene har en horisont som går lengre enn menneskenes liv her i denne verden. Hos Henriksen har den nye identiteten og det nye livet sin fullendelse i en befridd og nyskapt fremtid. Mens hos Johnson er dette fremtidige knyttet til at alle mennesker skal bringes inn i Guds kjærlighetsfulle fellesskap. Det er en tydelig sammenheng mellom hva de ser frem til når frelsen fullendes, og hva de sier om frelse her og nå. Denne sammenhengen blir tydelig også i det empiriske materialet.

³⁵¹ Piltz, A. (1999): 199

³⁵² Taylor, B. B. (2000): 71

³⁵³ Se 2.3.3.2. Gud kommuniserer seg selv i Ånden, s. 50

Frank poengterer at i den nye himmel og den nye jord skal Guds kjærlighet og godhet bli alt som er, og ondskapen skal ikke være mer. Dette henger sammen med hans fokus på Guds seier over det onde i Jesu verk. Kari legger vekt på at i forløsningen skal menneskene få være slik de var skapt i Guds bilde, gjenopprettelsen blir fullkommen. Også i et her og nå perspektiv, fokuserer Kari på hvordan frelse handler om at mennesker får bli mer i tråd med den de er skapt til å være. Asbjørn snakker om frelseshistorien, at Jesus skal komme igjen, dommen og det evige liv. Dette er i tråd med hans tydelige forensiske forståelse av frelsen. For Bente er det viktig at frelse både står i et her og nå perspektiv og i et lengre perspektiv. Det er noe vi er på vei til. Hun er også den som snakker om troen som en vandring. Bjarthe er den eneste av informantene som ikke har et eskatologisk perspektiv på frelsen, han tenker at kroppen vil bli til næring for andre, og at "menneskets essens" blir ett med alt. Dette henger også tydelig sammen med både hans gudslære og virkelighetsforståelse.

4.7. Sammendrag og utblikk

Avslutningsvis vil jeg se på de lange linjene i det empiriske materialet. De fem sjelesørgerne har ulike tilnærminger til frelsesforståelsen. Den klassiske lutherske frelsesforståelsen blir utfordret av økumeniske strømninger. Hovedvekten i mitt empiriske materiale faller ikke innenfor en objektiv forsoningslære. Tradisjonelle lutherske fremstillinger av tolkningsmodeller for Jesu død og oppstandelse, som for eksempel Agne Nordlanders *Korsets mysterium*, fanger ikke inn dybden og nyansene i sjelesørgernes forståelse.

Én av informantene, *Asbjørn*, gir uttrykk for en klassisk luthersk frelsesforståelse. Jesu død soner for menneskenes synd, og det er en stedfortredende handling som skjer på korset. Offer, gjenløsning og forsoning er viktige tolkningsnøkler for å forstå frelse i *Asbjørns* teologi.

Frank, Bente og Kari åpner alle opp for en frelsesforståelse som går utover den klassiske lutherske forståelsen. Alle tre holder fast på at Jesus døde for menneskenes synder, men samtidig vektlegger de andre tolkninger. De har tydelig utgangspunkt i forståelsen av Gud som kjærlighet.

Frank vektlegger Guds seier over det onde. Gud seirer over det onde, uten å innlate seg på det ondes vei. Gud seirer gjennom avmakt, og ved å bruke en taktikk som er ukjent for det

onde som prinsipp. Ved å vektlegge dette får Frank frem hvordan Guds kjærlighet ikke gjør det onde, og hvordan Guds kjærlighet kan knyttes tett opp til erfaringer av det gode i verden.³⁵⁴

Bente uttrykker at noe ble gjenopprettet mellom menneskene og Gud i Jesu død og oppstandelse. Det er en gjenopprettelse som kommer alle mennesker til gode. Gud er kjærlighet, og et fellesskap som søker utover mot sine elskede mennesker. Menneskene kan få ta imot Guds kjærlighet og tilbud om fellesskap, og gjennom det også få ta imot seg selv.

Kari gir tydelig uttrykk for en økumenisk tilnærming til frelsen, og til tolkningen av Jesu død og oppstandelse. Frelse handler om relasjon mellom mennesket og Gud. Denne relasjonen preger mennesket. Guds kjærlighet skal vokse i mennesket, og mennesket skal øve seg i å elske alle mennesker.³⁵⁵

Bjarte har reflektert seg ut av den felleskristne rammen. Han har stilt seg i en postkristen tradisjon. Han bruker fortsatt kristne begreper, men har fylt dem med nytt innhold. Dette blir for eksempel tydelig ved at han beskriver Gud som energi, og gir frelsen et innhold som ikke er i berøring med Jesu død og oppstandelse eller har en eskatologisk dimensjon.

Utblick – språk og generasjoner

En tematikk som aktualiseres i det empiriske materialet, men også i det systematisk-teologiske, er hvordan man skal forstå Jesu død for våre synder. Det er interessant å legge merke til at i det empiriske materialet sier fire av fem informanter at de tror Jesus døde for våre synder. Men som vist overfor er det kun hos Asbjørn at offer-, forsonings-, og gjenløsningsmodellene dominerer. Det er bare Asbjørn som gir en avklaring og presisering av hvordan dette skal forstås. *Kari*, *Bente* og *Frank* svarer mer uklart på hvordan dette skal forstås nærmere, og i deres helhetsforståelse er det andre momenter som utgjør de sentrale aspektene.

³⁵⁴ Har likhetstrekk med *kamp-seier-modellen*. Det er samtidig viktige momenter som gjør at det ikke er hensiktsmessig å plassere Franks forståelse inn under den mer tradisjonelle forståelsen av kamp/seier-modellen slik den kommer frem hos Nordlander.

³⁵⁵ Har likhetstrekk med *forbilledmodellen*. Det er samtidig viktige momenter som gjør at det ikke er hensiktsmessig å plassere *Karis* forståelse inn under den mer tradisjonelle forståelsen av *forbilledmodellen* slik den kommer frem hos Nordlander.

Jeg tar dette opp igjen her mot slutten av drøftingen, fordi det er en svært sentral teologisk tematikk som aktualiseres i mitt empiriske materiale. Informantene er vokst opp i en tid, da det i veldig mye forkynnelse var helt sentralt at Jesus døde for våre synder. Det kristne språket var fylt av ord og uttrykk som handlet om dette, og som forklarte det på ulike måter. Informantene gir inntrykk av at de ikke lenger kan formidle det akkurat slik det ble sagt i deres oppvekst, men de har ikke gått bort fra at det er viktig at Jesus døde for våre synder. Utfordringene viser seg å bli større i møte med den neste generasjonen. Dette er da en generasjon, som ikke i like stor grad har hørt forkynnelse om hvorfor det er viktig at Jesus døde for våre synder. De har vokst opp i en tid der skepsisen til en slik forkynnelse har vært sterk, slik vi også ser i noe av kritikken hos informantene. Det er derfor viktig å ikke gå tilbake til tradisjonell luthersk vekkelsesforkynnelse, men ta erfaringene som har kommet opp på alvor. Det kan også være fruktbart å søke teologisk visdom utenfor egen konfesjon. Dette ser vi eksempler på hos både Bente, Kari og Frank.

Boken, *Når tro skal læres – sju fortellinger om lokal trosopplæring*, bygger på en omfattende evaluering av trosopplæringens forsøksvirksomhet. Her kommer det frem at det er mye skapelsesteologi, og lite soteriologi i forkynnelsen til barn og ungdom.³⁵⁶ Forfatterne peker på at det oppleves problematisk å formidle en frelsesforståelse som i stor grad er preget av luthersk vekkelsestradisjon. De poengterer at:

”Resultatet synes imidlertid i liten grad å ha blitt en nytolkning av frelsesteologien, men snarere at man har latt temaet ligge, og konsentrert seg om det allmenne og skapelsesteologiske.”³⁵⁷

Frelse må få et språk, og et innhold, som trosopplærere og prester er trygge på å formidle. Hvis ikke blir ”frelse” et ord uten mening og innhold for de neste generasjoner. Det er alvorlig. Et språk som mangler innhold som oppleves relevant og meningsfullt, vil sakke, men sikkert forsvinne. Frelse har vært relevant for mennesker til alle tider, og det er et kjernebudskap i den kristne tro. Frelse er relevant for mennesker i den sekulære verden også. Det er relevant for mennesker i Norge i dag. Dersom ikke kirken formidler budskapet om Guds frelse, vil mennesker lete andre steder for å stagge lengselen etter et liv fylt av

³⁵⁶ Hegstad, Harald, Schanche Selbekk, Anne og Agedal, Olaf (2008) *Når tro skal læres: sju fortellinger om lokal trosopplæring* Trondheim: Tapri akademisk forlag: 138

³⁵⁷ Hegstad, Schanche Selbekk, Agedal (2008): 138-139

fred, mening og frihet.³⁵⁸ Dette utfolder seg allerede i vår kultur. Å formidle frelse på en måte som er relevant for et menneske anno i dag, er derfor en helt sentral og viktig teologisk utfordring, som det haster å ta tak i.

³⁵⁸ Se 1.1. Horisont – Hvorfor "frelse"?

5. Litteraturliste:

Alvesson, Mats og Sköldbberg, Kaj (2008) *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod 2.utg* Lund: Studentlitteratur AB

Bibelen (2011) Det norske bibelselskap

Brekke, Mary (red.)(2006) *Å begripe teksten – om grep og begrep i tekstanalyse* Kristiansand: Høyskoleforlaget

Brekke, Mary, ” Analyse og fortolkning av tekst i forskningen” i Brekke, Mary (red.)(2006) *Å begripe teksten – om grep og begrep i tekstanalyse* Kristiansand: Høyskoleforlaget

Bryman, Alan (2008) *Social Research Methods 3.ed.* Oxford: Oxford University Press

Grieve, W. (ed) (2000): *Justification in the World's Context Documentation No.45* Geneva 2: The Lutheran World Federation

Grenholm, Christina “Bringing the doctrine to life – a feminist perspective” i Grieve, W. (ed) (2000): *Justification in the World's Context Documentation No.45* Geneva 2: The Lutheran World Federation

Hegstad, Harald, Schanche Selbekk, Anne og Aagedal, Olaf (2008) *Når tro skal læres: sju fortellinger om lokal trosopplæring* Trondheim: Tapri akademisk forlag

Henriksen, Jan-Olav (2003) *Imago Dei – Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Henriksen, Jan-Olav (2008) *Jesus: gave og begjær* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Hughes, Gerhard W. (1996) *God of surprises* London: Darton, Longman and Todd Ltd

Johnson, Elizabeth A. (2007) *Quest for the Living God – Mapping Frontiers in the Theology of God* New York/London: Continuum

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2009) *InterView, Introduktion til et håndværk 2.utg.* København: Hans Reitzels Forlag

Mæland, Jens Olav (red.) (1985) *Konkordieboken – Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennesskrifter* Oslo: Lunde Forlag

Nordlander, Agne (1984) *Korsets mysterium* Oslo: Lunde Forlag

Nouwen, Henri J.M. (2000) *Den bortkomne sønn vender hjem 2.utg.* Verbum

Piltz, Anders (1999) *Se ansiktet – tjugofyra essäer inför inkarnationens mysterium* Skellefteå: Artos

Taylor, Barabara Brown (2000) *Speaking of Sin. The Lost Language of Salvation*.
Lanham/Plymouth: Cowley Publications:

Tjora, Aksel (2012) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis 2.utg.* Oslo: Gyldendal akademisk

Internettkilder:

http://www.acpe.edu/networks/boisen_bio.htm, (15.11.12)

www.bibel.no

Vedlegg 1 - Intervjuguide

Det viktigste er å få de til å snakke, til dette er det viktig med aktiv lytting og spørsmål som:

Kan du utdype det?

Hva tenker du som teolog om...

Har du noe eksempel på en situasjon hvor det ble tydelig?

Forstår jeg deg rett...(prøve å sjekke ut om jeg har forstått, slik at de kan utdype og prøve å forklare igjen hvis jeg har misforstått eller noe er uklart)

Del 1 – Frelsesforståelse:

Hva tenker du som teolog om frelse?

Frelse er et sentralt ord i kristen tro. Andre ord som assosierer til det samme kan for eksempel være tilgivelse, nåde. Hvilke andre ord, metaforer, symboler tenker du er viktige?

Hvordan er frelse og forsoning knyttet sammen for deg?

H... frelse og frelsevissnet k...?

H... frelse og frigjøring k...?

H... frelse og tilgivelse k...?

H... frelse og ...? Hvis det kommer flere ord.

Følge opp med spørsmål om bibelsteder/bibelfortellinger.

Hvis du skal tenke på bibelfortellinger eller steder som er viktige for tema frelse, hvilke tenker du på da?

Når du sier at du knytter frelse og ... (f.eks: tilgivelse), er det noe spesiell bibelfortelling eller sted som du tenker belyser dette?

For noen er det veldig sentralt å snakke om Jesu død og oppstandelse i forbindelse med frelse, hva tenker du om det?

Del 2 – Frelse som tema i sjelesørgerisk praksis:

Er dette en aktuell type tematikk som du møter i din sjelesørgeriske praksis?

Hvordan møter du den?

Kan du fortelle om en situasjon der frelse ble et viktig tema i sjelesorgen?

Når opplever du at de som kommer til sjelesorg kommer i berøring med spørsmålet om frelse?

Hvordan tenker du at frelse kan være et tema selv om det ikke blir sagt eksplisitt?

Del 3 – Avsluttende spørsmål:

Nå har du vært sjelesørger en god stund, tenker du at måten du tenker om frelse på har endret seg?

Nå er vi straks ferdige, er det noe du tenker at ikke har kommet fram? Noe du vil legge til? Utdype, kommentere mer?

Det jeg vil sitte igjen med er:

deres forståelse av frelse, og hvordan den kommer til uttrykk gjennom deres sjelesørgeriske praksis.